

Programi mësimor i lëndës ETIKA PROFESIONALE Viti akademik 2026–2027

**Për Shkollën e Magjistraturës
Viti akademik 2026 - 2027**

(Për vitin e parë të Formimit Fillestar të kandidatëve për ndihmës ligjor)

Pedagogu titullar: Arben Isaraj

PROGRAMI

I

“ETIKËS PROFESIONALE TË NDIHMËSIT LIGJOR”

- **Programi:** Formimi Fillestar
- **Fusha e formimit:** Etikë dhe deontologji profesionale
- **Kategoria e lëndës:** Disiplinë profesionale
- **Viti i studimit:** 2026-2027
- **Ngarkesa mësimore:** 40 orë mësimore (3 orë për modul)
- **Kohëzgjatja:** 30 javë
- **Format kryesore të mësimdhënies:** ligjëratë interaktive, studim rasti, diskutim i drejtuar, punë në grup, simulim, analizë e standardeve etike dhe reflektim individual.
- **Pedagogu përgjegjës:** Arben Isaraj.
- **Pedagogë të jashtëm:** Prof. dr. Evis ALIMEHMETI, Rezarta ABDIU, Albana BOKSI, Irida KACERJA.

1. Racionalja dhe specifika e lëndës

Etika profesionale e ndihmësit ligjor përbën një fushë të specializuar të etikës profesionale në sistemin e drejtësisë. Ajo lidhet me standardet, parimet dhe detyrimet që duhet të udhëheqin sjelljen e ndihmësit ligjor gjatë ushtrimit të funksionit të tij në mbështetje të veprimtarisë së magjistratit dhe të administrimit të drejtësisë.

Nevoja për një trajtim të posaçëm të etikës së ndihmësit ligjor buron nga vetë natyra e funksionit. Ndonëse ndihmësi ligjor nuk ushtron funksion vendimmarrës dhe nuk zëvendëson përgjegjësinë kushtetuese dhe ligjore të magjistratit për vendimmarrjen, ai vepron në afërsi të drejtpërdrejtë me procesin e analizës dhe formimit të vendimit. Në ushtrimin e detyrës, ai mund të ketë akses në dosje, të dhëna personale dhe informacion konfidencial, jurisprudencë, materiale kërkimore, analiza juridike dhe projektakte. Për këtë arsye, cilësia dhe integriteti i punës së tij mund të ndikojnë në mënyrën në të cilën identifikohen, analizohen dhe paraqiten çështjet juridike që i nënshtrohen vlerësimit të magjistratit.

Në këtë kuptim, etika e ndihmësit ligjor nuk duhet të trajtohet thjesht si pjesë e përgjithshme e etikës së administratës publike ose gjyqësore. Pozita e tij kërkon standarde të posaçme që lidhen me integritetin, paanshmërinë, konfidencialitetin, pavarësinë intelektuale, objektivitetin e kërkimit dhe analizës juridike, respektimin e kufijve të rolit, menaxhimin e konfliktit të interesit dhe përgjegjësinë profesionale.

Kjo qasje është në përputhje edhe me standardet evropiane mbi rolin e ndihmësve ligjorë. Opinioni nr. 22 (2019) i Këshillit Konsultativ të Gjyqtarëve Evropianë (CCJE) e trajton në mënyrë të posaçme rolin e ndihmësve ligjorë dhe marrëdhënien e tyre me gjyqtarët, duke e vendosur këtë funksion në kontekstin e mbështetjes së veprimtarisë gjyqësore, pa cenuar pavarësinë dhe përgjegjësinë e gjyqtarit për vendimmarrjen.

Lënda mbështetet në idenë se sjellja etike e ndihmësit ligjor nuk ka vetëm dimension individual. Ajo lidhet drejtpërdrejt me integritetin e institucionit, cilësinë e procesit të drejtësisë dhe ruajtjen e besimit publik. Për këtë arsye, standardi i sjelljes profesionale duhet të vlerësohet jo vetëm në raport me ligjshmërinë formale të një veprimi, por edhe me ndikimin që ai mund të ketë mbi paanshmërinë, drejtësinë e procesit, integritetin institucional dhe perceptimin publik ndaj sistemit të drejtësisë.

2. Qëllimi i lëndës

Lënda “Etika profesionale e ndihmësit ligjor” synon të formojë dhe zhvillojë aftësinë e kandidatëve për të identifikuar, analizuar dhe zgjidhur në mënyrë të argumentuar çështjet dhe dilemat etike që lindin gjatë ushtrimit të funksionit të ndihmësit ligjor.

Nëpërmjet ndërthurjes së njohurive teorike me analizën e kuadrit normativ, standardeve profesionale dhe rasteve praktike, lënda synon të zhvillojë një kulturë profesionale të bazuar në integritet, paanshmëri, konfidencialitet, pavarësi intelektuale, përgjegjshmëri dhe respekt ndaj rolit institucional të magjistratit.

Qëllimi i saj nuk kufizohet në njohjen e rregullave të sjelljes profesionale, por shtrihet në zhvillimin e aftësisë për t'i zbatuar këto standarde në situata konkrete, përfshirë ato në të cilat rregulli formal nuk ofron vetvetiu një përgjigje të plotë dhe kërkohet gjykim profesional etik.

Lënda synon gjithashtu të zhvillojë ndërgjegjësimin se çdo analizë, veprim, mosveprim, komunikim ose përdorim i informacionit nga ndihmësi ligjor mund të ketë pasojë jo vetëm për ushtrimin korrekt të detyrës, por edhe për integritetin e procesit të drejtësisë dhe besimin publik ndaj tij.

3. Objektivat e përgjithshme

Nëpërmjet kësaj lënde synohet:

1. të krijohet një kuptim i qëndrueshëm mbi konceptet e etikës, moralit dhe deontologjisë profesionale dhe mbi zbatimin e tyre në sistemin e drejtësisë;
2. të kuptohet pozita e veçantë profesionale e ndihmësit ligjor dhe kufiri ndërmjet funksionit të tij mbështetës dhe funksionit vendimmarrës të magjistratit;
3. të zhvillohet aftësia për të identifikuar dhe zbatuar parimet e integritetit, paanshmërisë, konfidencialitetit, profesionalizmit dhe përgjegjshmërisë;
4. të kultivohet pavarësia intelektuale dhe aftësia për të paraqitur mendim juridik objektiv, të argumentuar dhe profesionalisht të ndershëm;
5. të zhvillohet aftësia për të identifikuar, deklaruar dhe menaxhuar konfliktet reale, potenciale dhe të perceptuara të interesit;
6. të përforcohen standardet etike të kërimit, analizës dhe hartimit juridik, duke përfshirë saktësinë e burimeve, objektivitetin, citimin korrekt dhe shmangien e paraqitjes selektive ose manipuluese të jurisprudencës;
7. të zhvillohen aftësitë për menaxhimin e informacionit, ruajtjen e konfidencialitetit dhe mbrojtjen e të dhënave;

8. të zhvillohet aftësia për të përdorur në mënyrë të përgjegjshme teknologjinë dhe mjetet e inteligjencës artificiale, duke ruajtur kontrollin njerëzor, konfidencialitetin dhe përgjegjësinë profesionale;
9. të zhvillohet aftësia për të reaguar profesionalisht ndaj presioneve, udhëzimeve problematike, sjelljeve joetike ose situatave që mund të cenojnë integritetin e funksionit;
10. të formohet aftësia për të analizuar dilema komplekse etike përmes një metodologjie të strukturuar dhe të argumentuar;
11. të kultivohet përgjegjësia individuale për gabimet profesionale, korrigjimin e tyre dhe raportimin e situatave problematike;
12. të nxitet krijimi dhe ruajtja e një kulture profesionale që e konsideron besimin publik në sistemin e drejtësisë si një nga kriteret themelore të sjelljes etike.

4. Rezultatet e të nxënit

Në përfundim të lëndës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

a) Në fushën e njohurive

- shpjegojë konceptet themelore të etikës, moralit dhe deontologjisë profesionale;
- identifikojë burimet kombëtare, evropiane dhe ndërkombëtare të standardeve etike relevante për ushtrimin e funksionit;
- shpjegojë marrëdhënien ndërmjet normave etike, normave juridike dhe përgjegjësisë disiplinore;
- shpjegojë pozitën, funksionin dhe kufijtë e rolit profesional të ndihmësit ligjor;
- identifikojë standardet që lidhen me integritetin, paanshmërinë, konfidencialitetin, konfliktin e interesit dhe përgjegjësinë profesionale.

b) Në fushën e aftësive analitike

- identifikojë problemin etik brenda një situate konkrete profesionale;
- dallojë problemin juridik nga dilema etike dhe të evidentojë rastet kur ato ndërthuren;
- identifikojë faktet, normat, parimet, interesat dhe personat e prekur nga një dilemë etike;
- dallojë konfliktin real, potencial dhe të perceptuar të interesit;
- vlerësojë jo vetëm paanshmërinë faktike, por edhe rrezikun e krijimit të një perceptimi të arsyeshëm për mungesë paanshmërie;
- analizojë alternativa të ndryshme veprimi dhe pasojat e tyre;
- argumentojë në mënyrë të strukturuar zgjidhjen që respekton më mirë ligjshmërinë, integritetin profesional, paanshmërinë dhe besimin publik.

c) Në fushën e aftësive profesionale

- kryejë kërkim juridik objektiv dhe të verifikueshëm;
- evidentojë burime ose jurisprudencë relevante edhe kur ato nuk mbështesin përfundimin fillestar të analizës;
- përgatisë analiza dhe projektakte juridikisht dhe faktikisht të sakta;
- ruajë konfidencialitetin dhe të administrojë në mënyrë të sigurt informacionin;

- komunikojë në mënyrë profesionale me magistratin, kolegët, administratën, palët dhe profesionistët e tjerë të drejtësisë;
- shprehë në mënyrë profesionale dhe të argumentuar një mospajtim juridik;
- identifikojë kufijtë e bindjes ndaj udhëzimeve profesionale;
- reagojë në mënyrë të përshtatshme ndaj gabimit profesional, presionit ose sjelljes problematike;
- përdorë teknologjinë dhe inteligjencën artificiale duke ruajtur kontrollin, verifikimin dhe përgjegjësinë njerëzore për produktin përfundimtar.

d) Në fushën e qëndrimeve profesionale

- demonstrojë integritet dhe përgjegjshmëri në ushtrimin e detyrës;
- respektojë pavarësinë dhe përgjegjësinë vendimmarrëse të magistratit;
- ruajë distancën dhe vetëpërmbytjen profesionale;
- tregojë ndjeshmëri ndaj situatave që mund të krijojnë konflikt interesi ose perceptim të mungesës së paanshmërisë;
- kuptojë se konfidencialiteti vazhdon, sipas natyrës së informacionit dhe rregullave të zbatueshme, edhe përtej përfundimit të marrëdhënies së punës;
- konsiderojë integritetin institucional dhe besimin publik si elemente të rëndësishme në vlerësimin e sjelljes profesionale.

5. Kompetencat që zhvillon lënda

Lënda synon zhvillimin e një tërësie kompetencash të ndërlidhura, të organizuara në katër fusha kryesore:

1) Kompetenca normative.

Ndihmësi aftësohet për të identifikuar dhe përdorur kuadrin kushtetues, ligjor, etik dhe profesional relevant për ushtrimin e funksionit të ndihmësit ligjor, si dhe standardet evropiane dhe ndërkombëtare të zbatueshme.

2) Kompetenca analitike dhe të gjykimit profesional.

Ndihmësi aftësohet për të evidentuar dimensionin etik të një situate profesionale, për të identifikuar vlerat dhe detyrimet që mund të jenë në konflikt dhe për të ndërtuar një arsyetim të strukturuar mbi alternativat e mundshme të veprimit.

3) Kompetenca praktike profesionale

Ndihmësi zhvillon aftësi që lidhen me kërkimin dhe analizën juridike, hartimin profesional, administrimin e informacionit, komunikimin, menaxhimin e konfliktit të interesit, reagimin ndaj presioneve dhe përdorimin e përgjegjshëm të teknologjisë.

4) Kompetenca të integritetit dhe sjelljes profesionale

Ndihmësi zhvillon aftësinë për ta orientuar sjelljen e tij sipas standardeve të integritetit, objektivitetit, paanshmërisë, korrekhtësisë, vetëpërmbytjes, përgjegjshmërisë dhe respektit ndaj institucionit dhe personave me të cilët ndërvepron gjatë ushtrimit të funksionit.

6. Parimet metodologjike të lëndës

Mësimdhënia e etikës profesionale duhet të mbështetet në ndërthurjen e njohurive teorike me zhvillimin e aftësive praktike të arsyetimit dhe vendimmarrjes etike.

Për këtë arsye, lënda nuk konceptohet si një trajtim vetëm teorik ose si memorizim i rregullave të sjelljes. Çdo modul duhet të mundësojë lidhjen ndërmjet parimit etik, bazës normative dhe situatës konkrete profesionale.

Metodologjia e trajnimit do të mbështetet, sipas natyrës së temës, në:

- leksione ndërvepruese;
- analiza të kuadrit normativ dhe të standardeve etike;
- analizë të rasteve praktike;
- dilema etike;
- ushtrime të zgjidhjes së problemeve;
- diskutime të strukturuar;
- punë individuale dhe në grup;
- simulime të situatave profesionale;
- role-play;
- analiza të dokumenteve, kërkimit juridik dhe projektakteve;
- ushtrime reflektuese;
- raste komplekse integruese.

Përdorimi i metodave aktive, përfshirë simulimet, ushtrimet eksperienciale, role-play dhe problem-solving, është karakteristikë e metodologjive bashkëkohore të formimit gjyqësor evropian.

Një pjesë e rëndësishme e procesit mësimor duhet t'i kushtohet diskutimit të situatave në të cilat nuk ekziston një përgjigje e vetme e menjëhershme, në mënyrë që ndihmësitë zhvillojë aftësinë për të argumentuar, për të peshuar parime dhe interesa konkurruese dhe për të marrë një qëndrim profesional të arsyetuar.

7. Metodologjia e analizës së dilemave etike

Për të siguruar koherencë në trajtimin e rasteve praktike gjatë gjithë lëndës, analizimi i dilemave etike mbështetet në një metodologji të përbashkët.

Ndihmësi duhet të aftësohet që, për çdo situatë problematike, të ndjekë në mënyrë të strukturuar këta hapa:

1. Identifikimi i fakteve relevante
Cilat janë faktet e njohura dhe cilat fakte kërkojnë verifikim?
2. Identifikimi i problemit etik
Cila është dilema ose çështja etike që lind nga situata?
3. Identifikimi i normave dhe parimeve të zbatueshme
Cilat dispozita ligjore, rregulla profesionale dhe parime etike duhet të merren në konsideratë?
4. Identifikimi i personave, interesave dhe vlerave të prekura
Kush ndikohet nga veprimi ose mosveprimi dhe cilat interesa ose vlera janë në konflikt?

5. Identifikimi i alternativave të veprimit
Cilat janë mënyrat realisht të mundshme për të vepruar?
6. Vlerësimi i pasojave të alternativave
Çfarë ndikimi mund të ketë secila alternativë mbi ligjshmërinë, paanshmërinë, konfidencialitetin, integritetin e procesit dhe të drejtat ose interesat e personave të prekur?
7. Zgjedhja dhe argumentimi i zgjidhjes
Cila alternativë respekton në mënyrën më të plotë detyrimet profesionale dhe ruan integritetin e funksionit?

Në rastet kur disa alternativa janë juridikisht të mundshme, analiza duhet të marrë në konsideratë edhe testin e perceptimit publik: nëse veprimi do të ishte i njohur dhe vlerësuar nga një vëzhgues objektiv dhe i arsyeshëm, a do të ishte ai i aftë të ruante besimin në integritetin dhe paanshmërinë e procesit?

Kjo metodologji synon të shmangë zgjidhjet intuitive ose thjesht formale dhe të kultivojë një mënyrë të qëndrueshme të arsytimit etik profesional.

8. Organizimi i procesit mësimor

Lënda strukturohet në 12 module dhe 36 tema mësimore, të organizuara në mënyrë progresive nga konceptet dhe parimet themelore të etikës profesionale drejt problemeve konkrete të ushtrimit të funksionit, dilemave komplekse dhe zbatimit praktik.

Për secilën temë rekomandohet ndërthurja e:

- trajtimit teorik dhe konceptual;
- kuadrit kushtetues dhe ligjor;
- standardeve etike dhe profesionale;
- standardeve evropiane dhe ndërkombëtare;
- rasteve praktike;
- dilemave etike;
- pyetjeve për diskutim;
- ushtrimeve me skenarë.

Ngarkesa konkrete mësimore dhe raporti ndërmjet orëve teorike dhe praktike përcaktohen në përputhje me programin e formimit dhe numrin e orëve të miratuara për lëndën. Duke pasur parasysh natyrën e saj, një pjesë e konsiderueshme e kohës mësimore duhet t'i kushtohet analizës së rasteve, diskutimit të dilemave, simulimeve dhe ushtrimeve praktike dhe jo vetëm trajtimit leksionar.

Struktura metodologjike e mësimdhënies dhe vlerësimit duhet të lidhet me rezultatet e të nxënit dhe kompetencat që kërkohet të zhvillohen. Kjo qasje është në përputhje me metodologjinë e formimit gjyqësor të EJTN, e cila i trajton projektimin, metodologjinë dhe vlerësimin e trajnimit si pjesë të një procesi të integruar.

9. Vlerësimi i kandidatëve për ndihmës ligjorë

Vlerësimi i kandidatëve në lëndën “Etika e ndihmësit ligjor të magjistratit” mbështetet në një sistem prej **100 pikësh (100%)**, me përparësi të qartë ndaj aftësisë për të zbatuar standardet etike në situata konkrete profesionale.

Vlerësimi do të strukturohet si më poshtë:

A. Pjesëmarrje aktive dhe ushtrime gjatë procesit mësimor – 10 pikë (10%)

Vlerësohet pjesëmarrja e argumentuar në diskutime, analiza e rasteve të shkurtra, aftësia për të identifikuar problemin etik dhe kontributi në ushtrimet individuale ose në grup. Pjesëmarrja nuk vlerësohet thjesht mbi praninë ose frekuencën e ndërhyrjeve, por mbi cilësinë dhe relevancën e argumentimit profesional.

B. Ushtrime praktike dhe simulime – 20 pikë (20%)

Kandidati vlerësohet përmes ushtrimeve që mund të përfshijnë deklarimin e një konflikti interesi, reagimin ndaj një kontakti të papërshtatshëm, evidentimin e një problemi juridik përpara magjistratit, raportimin dhe korrigjimin e një gabimi, menaxhimin e një incidenti konfidencialiteti ose vlerësimin e përdorimit të një mjeti teknologjik apo të IA-së. Vëmendje i kushtohet jo vetëm zgjidhjes së propozuar, por edhe mënyrës së komunikimit dhe zbatimit të saj.

C. Analizë individuale me shkrim e një rasti etik – 30 pikë (30%)

Kandidatit i paraqitet një rast konkret që përmban një ose më shumë probleme etike. Ai duhet të identifikojë faktet relevante, problemin etik, normat dhe standardet e zbatueshme, alternativat e mundshme, pasojat e tyre dhe të argumentojë veprimin profesionalisht më të përshtatshëm. Rasti duhet të kërkojë përdorimin e njohurive nga më shumë se një temë e lëndës dhe jo thjesht riprodhimin e një rregulli të mësuar.

D. Rast përfundimtar individual, kompleks dhe integruar – 40 pikë (40%)

Vlerësimi përfundimtar realizohet përmes analizës individuale të një rasti kompleks, në të cilin ndërthuren disa dimensione të etikës profesionale. Rasti mund të përfshijë, për shembull, marrëdhënien me magjistratin, pavarësinë intelektuale, konfliktin e interesit, konfidencialitetin, komunikimin profesional, saktësinë e kërimit juridik, përdorimin e teknologjisë ose IA-së dhe llogaridhënien profesionale.

Kandidati duhet të demonstrojë aftësinë për të analizuar situatën në mënyrë të strukturuar dhe për të propozuar një zgjidhje të realizueshme profesionalisht dhe institucionalisht. Në këtë komponent mund të përfshihet edhe një “opinion etik i shkurtër i arsyetuar”, si pjesë e zgjidhjes së rastit dhe jo si ese teorike më vete.

Në këtë mënyrë, 90% e vlerësimit lidhet drejtpërdrejt me angazhimin dhe performancën praktike të kandidatit, ndërsa njohuritë teorike vlerësohen përmes mënyrës se si përdoren në argumentimin dhe zgjidhjen e situatave konkrete.

Kriteret e vlerësimit

Vlerësimi në këtë lëndë duhet të synojë jo vetëm verifikimin e njohurive teorike, por veçanërisht aftësinë e kandidatit për të identifikuar, analizuar dhe zgjidhur probleme etike që mund të lindin gjatë ushtrimit të funksionit të ndihmësit ligjor.

Në këtë kuptim, objekt i vlerësimit duhet të jenë:

1. saktësia në identifikimin dhe formulimin e problemit etik;
2. identifikimi i plotë dhe korrekt i fakteve relevante;
3. aftësia për të dalluar faktet e provuara nga supozimet ose informacioni i pakonfirmuar;
4. përdorimi korrekt i kuadrit ligjor, institucional dhe etik;
5. aftësia për të identifikuar parimet, detyrimet dhe interesat që ndërthuren ose konkurrojnë;
6. evidentimi i alternativave realiste të veprimit dhe analiza e tyre;
7. aftësia për të parashikuar pasojat dhe rreziqet e secilës alternativë;
8. cilësia, koherenca dhe qëndrueshmëria profesionale e argumentimit;
9. respektimi i kufijve të rolit të ndihmësit ligjor dhe i kompetencës vendimmarrëse të magistratit;
10. ruajtja e pavarësisë intelektuale, objektivitetit dhe ndershmërisë profesionale;
11. aftësia për të identifikuar nevojën për deklaram, dokumentim, këshillim, raportim ose korrigjim;
12. aftësia për të propozuar masa korrigjuese dhe parandaluese;
13. cilësia e komunikimit profesional në situatat e simuluar;
14. vlerësimi i ndikimit të sjelljes mbi integritetin institucional dhe besimin në drejtësi.

Orientimi praktik i vlerësimit

Vlerësimi duhet të realizohet përmes kombinimit të analizës së rasteve individuale, ushtrimeve praktike, simulimeve, diskutimeve të strukturuar dhe një rasti përfundimtar kompleks. Riprodhimi teorik i parimeve dhe standardeve nuk duhet të përbëjë qëllim në vetvete; njohuritë teorike duhet të vlerësohen kryesisht përmes aftësisë së kandidatit për t'i përdorur ato në analizën dhe zgjidhjen e situatave konkrete.

Rasti përfundimtar duhet, sa është e mundur, të ketë karakter integruar dhe të përfshijë njëkohësisht disa dimensione të etikës profesionale. Kandidati duhet të demonstrojë se është në gjendje të lidhë standardet e trajtuara në module të ndryshme, të përcaktojë problemin kryesor dhe çështjet dytësore, të peshojë alternativat dhe të argumentojë veprimin e rekomanduar.

Në vlerësimin e rasteve praktike, rëndësi nuk duhet t'i kushtohet vetëm përfundimit të arritur. Cilësia e procesit të arsyetimit etik, mënyra e identifikimit të problemit, përdorimi i burimeve, vlerësimi i alternativave dhe aftësia për të justifikuar profesionalisht zgjedhjen duhet të kenë peshë thelbësore. Në raste ku ekzistojnë më shumë se një zgjidhje profesionale të mbrojtshme, kandidati duhet të vlerësohet mbi cilësinë dhe koherencën e argumentimit.

Vlerësimi i trajnimit, si pjesë e projektimit dhe zhvillimit të formimit gjyqësor, mund të mbështetet edhe në parimet dhe udhëzimet metodologjike të European Judicial Training Network (EJTN) për vlerësimin e praktikave të trajnimit gjyqësor.

10. Burimet e lëndës

Trajtimi i lëndës mbështetet në një kombinim të burimeve normative, profesionale dhe akademike, të cilat përditësohen në përputhje me zhvillimet ligjore dhe institucionale.

Burimet ndahen në:

a) Burime kombëtare

- Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë;
- Legjislacioni që rregullon organizimin dhe funksionimin e sistemit të drejtësisë;
- Legjislacioni që rregullon statusin dhe funksionin e kategorive profesionale përkatëse;
- Legjislacioni për konfliktin e interesit;
- Legjislacioni për mbrojtjen e të dhënave personale;
- Legjislacioni për sinjalizimin dhe mbrojtjen e sinjalizuesve;
- Kodet e etikës, rregullat e sjelljes dhe aktet institucionale relevante.

b) Burime evropiane dhe ndërkombëtare

- Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe standardet që lidhen me të drejtën për një proces të rregullt;
- Standardet e Këshillit të Evropës mbi pavarësinë, paanshmërinë dhe përgjegjësinë në sistemin e drejtësisë;
- Opinioni nr. 22 (2019) i CCJE-së mbi rolin e ndihmësve gjyqësorë dhe marrëdhëniet e tyre me gjyqtarët;
- Instrumentet dhe materialet metodologjike relevante të rrjeteve dhe institucioneve evropiane të formimit gjyqësor;
- Standardet dhe praktikrat e mira relevante për etikën, integritetin, mbrojtjen e informacionit dhe përdorimin e teknologjisë.

11. Parim përfshirës i kurrikulës: integriteti dhe besimi publik

Në të gjitha modulet e kësaj lënde, integriteti institucional dhe besimi publik trajtohen si elemente transversale të sjelljes profesionale.

Sjellja etike nuk vlerësohet vetëm sipas pyetjes nëse një veprim është formalisht i lejuar ose i ndaluar. Në ushtrimin e një funksioni që lidhet drejtpërdrejt me administrimin e drejtësisë duhet të merret në konsideratë edhe nëse sjellja është në përputhje me standardin e integritetit që kërkon funksioni, nëse ruan paanshmërinë reale dhe të perceptuar, nëse respekton dinjitetin institucional dhe nëse kontribuon në ruajtjen e besimit të publikut në drejtësi.

Në këtë mënyrë:

- a. integriteti,
- b. paanshmëria,
- c. konfidencialiteti,
- d. pavarësia intelektuale,
- e. kufijtë e rolit,
- f. konflikti i interesit,
- g. përgjegjësia profesionale dhe besimi publik,

përbëjnë boshtet që përshkojnë të gjithë kurrikulën dhe shërbejnë si standarde referimi për analizën e çdo situatë profesionale.

MODULI I – HYRJE NË ETIKËN E NDIHMËSIT LIGJOR TË MAGJISTRATIT

• Qëllimi i modulit

Ky modul synon të krijojë bazën konceptuale, normative dhe profesionale të lëndës “Etika profesionale e ndihmësit ligjor”, duke i njohur kandidatët me kuptimin e etikës, moralit dhe deontologjisë profesionale, me veçoritë e etikës në sistemin e drejtësisë, si dhe me pozitën dhe përgjegjësinë e veçantë të ndihmësit ligjor në mbështetje të veprimtarisë së magjistratit.

Moduli synon të zhvillojë kuptimin se etika profesionale nuk përbëhet vetëm nga respektimi formal i normave juridike, por përfshin gjithashtu parime, standarde dhe kërkesa të sjelljes që orientojnë ushtrimin korrekt, të paanshëm dhe të përgjegjshëm të funksionit. Në këtë kuadër, kandidatët duhet të kuptojnë dallimin dhe ndërveprimin ndërmjet normës juridike, standardit etik dhe përgjegjësisë profesionale.

Një objektivi i veçantë i modulit është të qartësojë pozitën funksionale të ndihmësit ligjor në raport me magjistratin. Ndhmësi ligjor kontribuon në kërkimin, analizën dhe përgatitjen juridike të çështjeve, por nuk ushtron funksionin vendimmarrës të magjistratit. Afërsia e tij me procesin e formimit të vendimit krijon një nivel të shtuar përgjegjësie profesionale dhe kërkon respektim rigoroz të standardeve të integritetit, objektivitetit, konfidencialitetit dhe paanshmërisë.

Moduli synon gjithashtu t'i njohë kandidatët me burimet kryesore të standardeve etike, duke përfshirë Kushtetutën, legjislacionin kombëtar, kodet dhe rregullat profesionale, si dhe standardet evropiane dhe ndërkombëtare relevante.

Këto burime trajtohen jo si kategori të izoluara, por si pjesë e një kuadri të integruar që orientojnë sjelljen profesionale në sistemin e drejtësisë.

• Rezultatet specifike të të nxënësve

Në përfundim të këtij moduli, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë kuptimin e etikës, moralit dhe deontologjisë profesionale dhe marrëdhënien ndërmjet tyre;
2. dallojë etikën personale nga etika profesionale dhe të argumentojë pse ushtrimi i një funksioni në sistemin e drejtësisë kërkon standarde të posaçme profesionale;
3. identifikojë vlerat themelore mbi të cilat mbështetet etika profesionale në sistemin e drejtësisë, përfshirë integritetin, drejtësinë, paanshmërinë, përgjegjshmërinë, dinjitetin dhe respektin për të drejtat e personave;
4. dallojë normat etike nga normat juridike dhe të shpjegojë mënyrën në të cilën ato ndërveprojnë gjatë ushtrimit të funksionit;
5. shpjegojë funksionin parandalues, orientues dhe interpretues të standardeve etike;
6. përshkruajë pozitën dhe funksionin e ndihmësit ligjor në sistemin e drejtësisë;
7. identifikojë kufijtë ndërmjet asistencës juridike dhe ushtrimit të funksionit vendimmarrës;
8. shpjegojë pse afërsia e ndihmësit ligjor me procesin e analizës dhe formimit të vendimit krijon përgjegjësi të posaçme profesionale;

9. identifikojë burimet kryesore kombëtare, evropiane dhe ndërkombëtare të standardeve etike;
10. analizoje një situatë të thjeshtë profesionale duke identifikuar dimensionin etik, normën juridike relevante dhe standardin profesional të zbatueshëm;
11. argumentojë pse bindjet personale, politike, shoqërore, fetare ose juridike të individit nuk mund të zëvendësojnë standardet kushtetuese, ligjore dhe profesionale që lidhen me ushtrimin e funksionit;
12. vlerësoje sjelljen profesionale jo vetëm nga këndvështrimi i ligjshmërisë formale, por edhe në raport me integritetin e funksionit dhe besimin publik në sistemin e drejtësisë.

TEMA 1. KONCEPTI DHE OBJEKTI I ETIKËS PROFESIONALE

- **Përmbajtja**

1. *Kuptimi i etikës, moralit dhe deontologjisë profesionale.*
2. *Etika profesionale në sistemin e drejtësisë.*
3. *Dallimi ndërmjet normave etike dhe normave juridike.*
4. *Funksioni parandalues dhe orientues i standardeve etike*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të krijojë bazën konceptuale për kuptimin e etikës profesionale dhe të rolit të saj në ushtrimin e funksioneve në sistemin e drejtësisë.

Ndihmësi duhet të kuptojë se norma etike dhe norma juridike mund të ndërthuren, por nuk janë identike, dhe se standardi profesional mund të kërkojë një nivel sjelljeje që shkon përtej respektimit minimal të ligjit.

- **Rezultatet e të nxënës për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. përkufizojë etikën, moralin dhe deontologjinë profesionale;
2. dallojë normën morale, normën etike profesionale dhe normën juridike;
3. shpjegojë specifikën e etikës profesionale në sistemin e drejtësisë;
4. identifikojë vlerat themelore që duhet të orientojnë sjelljen e ndihmësit ligjor;
5. shpjegojë funksionin parandalues dhe orientues të standardeve etike;
6. analizojë raste në të cilat një sjellje mund të jetë formalisht e lejueshme, por profesionalisht problematike.

TEMA 2. POZITA E NDIHMËSIT LIGJOR NË SISTEMIN E DREJTËSISË

- **Përmbajtja**

1. *Statusi dhe funksioni i ndihmësit ligjor të magjistratit.*
2. *Roli i tij në mbështetjen e veprimtarisë gjyqësore dhe prokuroriale.*
3. *Kufijtë ndërmjet asistencës juridike dhe ushtrimit të funksionit vendimmarrës.*

4. Përgjegjësia profesionale që buron nga afërsia me procesin vendimmarrës.

- **Objektivi i temës**

Tema synon të qartësojë pozitën institucionale dhe funksionale të ndihmësit ligjor, natyrën mbështetëse të rolit të tij dhe kufijtë që e ndajnë këtë rol nga kompetenca vendimmarrëse e magjistratit. Trajtimi i kësaj teme duhet të ndihmojë kandidatin të kuptojë se mungesa e kompetencës për marrjen e vendimit përfundimtar nuk e redukton rëndësinë e përgjegjësisë profesionale. Përkundrazi, pjesëmarrja në kërkimin juridik, analizën e çështjes, përgatitjen e materialeve dhe projektakteve krijon një detyrim të shtuar për saktësi, objektivitet, konfidencialitet dhe respektim të kufijve të funksionit.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë funksionin mbështetës të ndihmësit ligjor;
2. identifikojë aktivitetet që hyjnë në fushën e asistencës juridike;
3. dallojë analizën dhe përgatitjen profesionale nga vendimmarrja;
4. identifikojë situatat në të cilat ndihmësi ligjor rrezikon të tejkalojë kufijtë e rolit të tij;
5. shpjegojë përgjegjësinë profesionale që lidhet me përgatitjen e analizave dhe projektakteve;
6. vlerësojë ndikimin që cilësia ose mungesa e objektivitetit në punën e ndihmësit ligjor mund të ketë mbi procesin e formimit të vendimit;
7. respektojë përgjegjësinë përfundimtare të magjistratit për ushtrimin e funksionit vendimmarrës.

TEMA 3. BURIMET E STANDARDEVE ETIKE

- **Përmbajtja**

1. *Kushtetuta dhe parimet e shtetit të së drejtës.*
2. *Legjislacioni për organizimin dhe funksionimin e sistemit të drejtësisë.*
3. *Kodet e etikës dhe rregullat e sjelljes profesionale.*
4. *Standardet ndërkombëtare dhe praktikatat e mira evropiane.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon t'i aftësojë kandidatët për ndihmës ligjor të identifikojnë dhe të përdorin në mënyrë të integruar burimet që përcaktojnë ose orientojnë standardet etike të ndihmësit ligjor.

Kushtetuta dhe legjislacioni kombëtar përbëjnë bazën juridike të funksionimit të sistemit të drejtësisë, ndërsa kodet e etikës, standardet profesionale dhe instrumentet evropiane e ndërkombëtare kontribuojnë në interpretimin, konkretizimin dhe zhvillimin e kërkesave të sjelljes profesionale.

Standardet ndërkombëtare nuk zëvendësojnë normat e së drejtës së brendshme, por mund të shërbejnë si burim orientimi dhe interpretimi në zhvillimin e standardeve që lidhen me pavarësinë, paanshmërinë, integritetin, përgjegjshmërinë dhe administrimin efektiv të drejtësisë.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë burimet kushtetuese dhe ligjore relevante për etikën profesionale;
2. shpjegojë marrëdhënien ndërmjet Kushtetutës, legjislacionit, kodeve të etikës dhe standardeve profesionale;
3. dallojë burimet juridikisht detyruese nga standardet me karakter orientues;
4. shpjegojë funksionin e standardeve evropiane dhe ndërkombëtare në interpretimin dhe zhvillimin e etikës profesionale;
5. përdorë burimet relevante për analizimin e një situatë konkrete etike;
6. shmangë trajtimin mekanik të një rregulli të izoluar dhe të analizojë situatën në dritën e parimeve më të gjera të shtetit të së drejtës, integritetit dhe besimit publik.

- **Metodologjia e rekomanduar për Modulin I**

Për shkak të karakterit themelues të këtij moduli, trajtimi teorik duhet të shoqërohet me situata të thjeshta praktike që ndihmojnë kandidatin të dallojë:

- normën juridike nga standardi etik;
- bindjen personale nga detyrimi profesional;
- asistencën juridike nga vendimarrja;
- sjelljen formalisht të lejueshme nga sjellja që mund të cenojë standardet profesionale;
- burimet juridikisht detyruese nga standardet orientuese.

Në fund të modulit rekomandohet përdorimi i një rasti integruar të shkurtër, në të cilin ndihmësi duhet të identifikojë njëkohësisht pozitën e ndihmësit ligjor, kufirin e rolit, standardin etik dhe burimin normativ ose profesional relevant.

- **Lidhja e Modullit I me modulet pasuese**

Moduli I përbën bazën konceptuale dhe normative mbi të cilën ndërtohen modulet pasuese. Konceptet e integritetit, paanshmërisë, përgjegjësisë profesionale, kufijve të rolit dhe burimeve të standardeve etike, të prezantuara në këtë modul, zhvillohen më tej në trajtimin e pavarësisë profesionale, marrëdhënies me magjistratin, konfidencialitetit, konfliktit të interesit, kërkimit juridik, përdorimit të teknologjisë, dilemave etike dhe përgjegjësisë profesionale.

MODULI II – PARIMET THEMELORE TË ETIKËS PROFESIONALE

- **Qëllimi i modulit**

Ky modul synon të zhvillojë kuptimin dhe zbatimin praktik të parimeve themelore që udhëheqin sjelljen profesionale të ndihmësit ligjor, duke vënë në qendër integritetin, pavarësinë profesionale, paanshmërinë, profesionalizmin, kompetencën dhe kujdesin.

Integriteti profesional kërkon jo vetëm shmangien e shkeljeve të ligjit ose të etikës, por edhe veprim me ndershmëri, korrektësi, përgjegjshmëri dhe koherencë në ushtrimin e detyrës. Pavarësia

profesionale dhe paanshmëria nënkuptojnë aftësinë për të kryer kërkim dhe analizë juridike në mënyrë objektive, pa u ndikuar nga interesa personale, presione, marrëdhënie ose pritshmëri për rezultatin e çështjes. Kjo pavarësi nuk përbën autonomi vendimmarrëse ndaj magjistratit, por ruajtje të objektivitetit dhe ndershmërisë intelektuale në punën profesionale.

Moduli synon gjithashtu të zhvillojë profesionalizmin si kombinim të njohurive juridike, përgatitjes së vazhdueshme, saktësisë së kërkimit, verifikimit të të dhënave, kujdesit në përgatitjen e materialeve dhe menaxhimit të përgjegjshëm të kohës dhe ngarkesës së punës. Në këtë kuptim, cilësia profesionale dhe sjellja etike janë të pandashme, pasi një analizë e pasaktë, e pakujdesshme, e njëanshme ose e paplotë mund të cenojë po aq seriozisht integritetin dhe besueshmërinë e funksionit.

- **Rezultatet specifike të të nxënit**

Në përfundim të këtij moduli, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë kuptimin dhe rëndësinë e integritetit profesional në ushtrimin e funksionit të ndihmësit ligjor;
2. dallojë integritetin si standard pozitiv të sjelljes nga respektimi minimal i detyrimeve ligjore;
3. identifikojë sjelljet që mund të cenojnë besimin profesional ose institucional edhe kur nuk përbëjnë domosdoshmërisht shkelje të drejtpërdrejta juridike;
4. vlerësojë ndikimin e sjelljes brenda dhe jashtë funksionit mbi reputacionin profesional dhe besimin publik;
5. shpjegojë kuptimin e pavarësisë profesionale në rolin e ndihmësit ligjor dhe ta dallojë atë nga kompetenca vendimmarrëse e magjistratit;
6. dallojë paanshmërinë subjektive nga paanshmëria objektive dhe të vlerësojë rëndësinë e perceptimit të një vëzhguesi të arsyeshëm;
7. identifikojë presionet e brendshme dhe të jashtme që mund të ndikojnë në objektivitetin e kërkimit ose analizës juridike;
8. evidentojë ndikimin që paragjykimet, preferencat personale ose pritshmëritë për rezultatin mund të kenë në përzgjedhjen dhe interpretimin e burimeve juridike;
9. zbatojë standarde të saktësisë, kujdesit dhe verifikimit gjatë përgatitjes së analizave dhe materialeve juridike;
10. identifikojë gabimet profesionale dhe të reagojë në mënyrë të përgjegjshme për korrigjimin e tyre;
11. organizojë në mënyrë profesionale kohën dhe ngarkesën e punës, duke evidentuar në kohë rrezikun e mosrespektimit të afateve;
12. shpjegojë lidhjen ndërmjet kompetencës profesionale, cilësisë së punës, integritetit të procesit dhe besimit publik në drejtësi.

TEMA 4. INTEGRITETI PROFESIONAL

- **Përmbajtja**

1. *Kuptimi i integritetit në ushtrimin e detyrës.*
2. *Ndershmëria dhe korrektësia profesionale.*
3. *Shmangia e sjelljeve që cenojnë besimin publik.*
4. *Integriteti brenda dhe jashtë ushtrimit të funksionit*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë kuptimin e integritetit si një standard themelor dhe transversal të sjelljes profesionale të ndihmësit ligjor. Integriteti duhet të kuptohet si përputhje ndërmjet detyrimeve që burojnë nga funksioni, vlerave profesionale dhe sjelljes konkrete të individit.

Trajtimi i temës duhet të ndihmojë kandidatin për ndihmës ligjor të kuptojë se integriteti nuk reduktohet në mungesën e korrupsionit, mashtrimit ose përfitimit të paligjshëm. Ai përfshin ndershmërinë intelektuale, korrektësinë në marrëdhëniet profesionale, transparencën e nevojshme institucionale, marrjen e përgjegjësisë për veprimet dhe gabimet, si dhe shmangien e sjelljeve që mund të krijojnë dyshime të arsyeshme mbi besueshmërinë profesionale.

Një aspekt i rëndësishëm i temës është marrëdhënia ndërmjet integritetit dhe besimit publik. Për shkak të lidhjes së funksionit me administrimin e drejtësisë, disa sjellje jashtë ushtrimit të drejtpërdrejtë të detyrës mund të marrin rëndësi profesionale kur cenojnë në mënyrë të arsyeshme reputacionin e funksionit, perceptimin e paanshmërisë ose besimin në institucion.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. përkufizojë integritetin profesional dhe elementet kryesore të tij;
2. dallojë integritetin nga respektimi thjesht formal i rregullave;
3. identifikojë sjellje që tregojnë ndershmëri dhe korrektësi profesionale;
4. identifikojë situata në të cilat heshtja, fshehja e një gabimi ose paraqitja jo e plotë e informacionit mund të cenojnë integritetin;
5. vlerësojë sjelljet që mund të cenojnë besimin publik ndaj profesionistit ose institucionit;
6. analizojë lidhjen ndërmjet sjelljes private dhe funksionit profesional, pa e zgjeruar në mënyrë të pajustificuar kontrollin institucional mbi jetën private;
7. argumentojë pse integriteti përbën standard të vazhdueshëm dhe jo vetëm reagim ndaj situatave të shkeljes.

TEMA 5. PAVARËSIA PROFESIONALE DHE PAANSHMËRIA

- **Përmbajtja**

1. *Kuptimi i pavarësisë në rolin e ndihmësit ligjor.*
2. *Paanshmëria objektive dhe subjektive.*
3. *Presionet e brendshme dhe të jashtme.*
4. *Ruajtja e objektivitetit në analizën juridike.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë aftësinë e kandidatit për ndihmës ligjor, të kuptoj dhe zbatoj parimet e pavarësisë profesionale, paanshmërisë dhe objektivitetit në kontekstin specifik të funksionit të ndihmësit ligjor.

Pavarësia profesionale e ndihmësit ligjor nuk duhet të kuptohet si pavarësi institucionale ose vendimmarrëse nga magjistrati. Ajo lidhet kryesisht me pavarësinë intelektuale dhe me detyrimin për të kryer kërkimin dhe analizën juridike në mënyrë profesionale, pa përshtatur paraprakisht përfundimet me pritshmëri të supozuara ose të shprehura mbi rezultatin e çështjes.

Paanshmëria duhet të trajtohet si standard që përfshin si dimensionin subjektiv, pra mungesën e paragjykitimit ose preferencës personale, ashtu edhe dimensionin objektiv, që lidhet me ekzistencën e rrethanave të afta të krijojnë dyshime të arsyeshme mbi paanshmërinë.

Tema duhet të trajtojë gjithashtu presionet që mund të ushtrohen mbi ndihmësin ligjor. Këto mund të jenë të drejtpërdrejta ose të tërthorta dhe mund të vijnë nga kolegë, eprorë, persona të jashtëm, marrëdhënie personale, opinioni publik ose nga vetë perceptimi i ndihmësit mbi rezultatin që pritët prej tij.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë kuptimin e pavarësisë profesionale në funksionin e ndihmësit ligjor;
2. dallojë pavarësinë intelektuale nga pavarësia vendimmarrëse e magjistratit;
3. dallojë paanshmërinë subjektive nga paanshmëria objektive;
4. zbatojë standardin e perceptimit të një vëzhguesi objektiv dhe të arsyeshëm;
5. identifikojë ndikimet personale, profesionale dhe institucionale që mund të cenojnë objektivitetin;
6. identifikojë presionet e drejtpërdrejta dhe të tërthorta;
7. analizojë rastet në të cilat përzgjedhja selektive e fakteve, jurisprudencës ose argumenteve mund të cenojë paanshmërinë;
8. ruajë objektivitetin edhe kur analiza juridike çon në një përfundim të ndryshëm nga ai që mund të jetë paraprakisht i pritshëm;
9. shprehë profesionalisht një analizë ose rezervë juridike të argumentuar.

TEMA 6. PROFESIONALIZMI, KOMPETENCA DHE KUJDESI

- **Përmbajtja**

1. *Detyrimi për përgatitje profesionale të vazhdueshme.*
2. *Cilësia e kërkimit dhe analizës juridike.*
3. *Saktësia dhe përgjegjshmëria në përgatitjen e akteve.*
4. *Menaxhimi profesional i kohës dhe ngarkesës së punës.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë kuptimin se kompetenca profesionale dhe kujdesi nuk janë vetëm standarde teknike të cilësisë së punës, por edhe detyrime me dimension etik, të lidhura drejtpërdrejt me përgjegjshmërinë, besueshmërinë dhe integritetin e funksionit të ndihmësit ligjor.

Ndihmësi ligjor duhet të ruajë dhe zhvillojë në mënyrë të vazhdueshme njohuritë dhe aftësitë e nevojshme për ushtrimin e funksionit. Përgatitja profesionale duhet të jetë e mjaftueshme për të siguruar që kërkimi juridik, analiza e fakteve dhe përgatitja e materialeve të jenë të sakta, të plota, të verifikueshme dhe të përshtatshme për përdorimin institucional për të cilin janë përgatitur. Kjo kërkon jo vetëm njohje të burimeve juridike, por edhe aftësi për të identifikuar burimet relevante, për të dalluar burimet autoritative nga ato me vlerë orientuese dhe për të kontrolluar nëse legjislacioni, jurisprudenca ose të dhënat e përdorura janë të përditësuara dhe të zbatueshme për çështjen konkrete.

Kujdesi profesional kërkon verifikimin e burimeve, kontrollin e të dhënave faktike, identifikimin e gabimeve dhe reagimin e menjëhershëm për korrigjimin e tyre. Ndihmësi duhet të tregojë kujdes të veçantë ndaj elementeve që mund të ndikojnë në saktësinë e analizës, si emrat, datat, statusi procedural i palëve, referencat ligjore, citimet e jurisprudencës dhe përmbajtja e dokumenteve. Fshehja e një gabimi, moskontrollimi i informacionit ose paraqitja si e sigurt e një të dhëne të paverifikuar mund të cenojë besueshmërinë e punës dhe integritetin e procesit. Për këtë arsye, pranimi dhe korrigjimi i gabimit duhet të konsiderohen pjesë e përgjegjësisë profesionale dhe jo shenjë e mungesës së kompetencës.

Kompetenca përfshin gjithashtu aftësinë për të njohur kufijtë e njohurive dhe përvojës personale. Kur një çështje kërkon njohuri të specializuara, verifikim shtesë ose sqarim për të cilin ndihmësi nuk disponon siguri të mjaftueshme, ai duhet ta evidentojë këtë dhe të kërkojë orientimin e nevojshëm, në vend që të paraqesë një përfundim të pasigurt si të mirëqenë. Kjo qasje forcon cilësinë e punës dhe shmang rrezikun që pasiguria profesionale të shndërrohet në pasaktësi ose në vendimmarrje të mbështetur mbi premisa të gabuara.

Profesionalizmi përfshin gjithashtu menaxhimin e përgjegjshëm të kohës dhe ngarkesës së punës. Respektimi i afateve është pjesë e përgjegjësisë profesionale, por nuk duhet të arrihet duke cenuar saktësinë dhe cilësinë e punës. Kur ndihmësi ligjor konstaton se një detyrë nuk mund të përfundohet në afatin e përcaktuar ose me standardin e kërkuar të cilësisë, ai duhet ta komunikojë këtë në kohë, duke paraqitur gjendjen e punës, arsyet e vonës dhe, kur është e nevojshme, nevojën për riorganizim ose masa alternative.

Tema duhet të zhvillojë edhe kuptimin se kujdesi profesional ka karakter parandalues. Organizimi i punës, kontrolli i dokumenteve përpara dorëzimit, mbajtja e shënimeve të sakta, verifikimi i burimeve dhe planifikimi realist i afateve ndihmojnë në shmangien e gabimeve dhe në ruajtjen e standardit të kërkuar të cilësisë. Në këtë kuptim, profesionalizmi nuk vlerësohet vetëm nga rezultati përfundimtar, por edhe nga mënyra e kujdesshme dhe e përgjegjshme me të cilën është zhvilluar procesi i punës.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë detyrimin për ruajtjen dhe zhvillimin e vazhdueshëm të kompetencës profesionale;
2. identifikojë standardet minimale të cilësisë në kërkimin dhe analizën juridike;
3. verifikojë saktësinë dhe aktualitetin e burimeve juridike;
4. dallojë informacionin e konfirmuar nga informacioni që kërkon verifikim të mëtejshëm;
5. evidentojë gabimet faktike ose juridike në materialet e përgatitura;
6. reagojë në mënyrë të menjëhershme dhe transparente ndaj zbulimit të një gabimi;
7. kuptojë se fshehja e gabimit ose moskorrigjimi i tij mund të përbëjë problem etik të veçantë;
8. menaxhojë kohën dhe prioritetet në përputhje me rëndësinë dhe afatet e detyrave;
9. njoftojë në kohë për pamundësinë objektive të respektimit të një afati;
10. komunikojë gjendjen e punës, arsyen e vonesës, pjesën e përfunduar, kohën e nevojshme dhe alternativat e mundshme;
11. dallojë presionin për shpejtësi nga detyrimi për të ruajtur standardin e nevojshëm të cilësisë dhe saktësisë.

• Metodologjia e rekomanduar për Modulin II

Për shkak të karakterit praktik të parimeve të trajtuara, ky modul duhet të zhvillohet duke kombinuar shpjegimin konceptual me situata konkrete profesionale.

Rekomandohet që kandidatët për ndihmës ligjor të analizojnë raste që përfshijnë, ndër të tjera:

- zbulimin e një gabimi në një analizë ose projektakt;
- përpjekjen për të fshehur ose minimizuar një gabim profesional;
- kërkesën për të ndryshuar një analizë në mënyrë që të favorizojë një përfundim të paracaktuar;
- mosparaqitjen e jurisprudencës që kundërshton përfundimin e preferuar;
- presionin për përfundimin e një pune pa verifikimet e nevojshme;
- ndikimin e marrëdhënieve personale ose profesionale mbi objektivitetin;
- vonesën në përfundimin e një detyre dhe mënyrën e komunikimit të saj;
- sjellje jashtë funksionit që mund të ngrenë çështje mbi integritetin profesional.

Për secilin rast, ndihmësi duhet të identifikojë:

1. faktet relevante;
2. standardin etik të cenuar ose të rrezikuar;
3. personat dhe interesat e prekur;
4. alternativat e mundshme të veprimit;
5. veprimin profesionalisht të rekomanduar;
6. masat që mund të parandalojnë përsëritjen e situatës.

• Rasti integruar i rekomanduar për Modulin II

Një ndihmës ligjor përgatit një analizë për një çështje me afat të shkurtër. Gjatë rishikimit të materialit, ai konstaton se një nga vendimet kryesore të cituara është interpretuar gabimisht dhe

se ekziston jurisprudencë tjetër që dobëson përfundimin e arritur. Magjistrati ka kërkuar që materiali të përfundojë brenda ditës dhe ka lënë të kuptohet se pret një analizë në të njëjtën linjë me qasjen e ndjekur deri në atë moment.

Ndihmësi duhet të analizojë:

1. nëse ekziston një problem vetëm teknik apo edhe etik;
2. cilat parime profesionale janë të përfshira;
3. nëse ndihmësi duhet të paraqesë jurisprudencën kundërshtuese;
4. si duhet të reagojë ndaj gabimit të konstatuar;
5. si duhet të komunikojë me magjistratin;
6. nëse presioni i afatit justifikon kufizimin e verifikimit;
7. cili është veprimi profesionalisht i rekomanduar.

Rasti synon të ndërthurë në një situatë të vetme integritetin, pavarësinë intelektuale, objektivitetin, kompetencën, kujdesin profesional dhe menaxhimin e kohës.

- **Lidhja e Modulit II me modulet pasuese**

Parimet e trajtuara në këtë modul përbëjnë bazën për analizën e detyrimeve më specifike që zhvillohen në modulet pasuese.

Integriteti dhe pavarësia profesionale lidhen drejtpërdrejt me marrëdhënien ndërmjet ndihmësit ligjor dhe magjistratit dhe me pavarësinë intelektuale, që trajtohen në Modulin III.

Paanshmëria dhe objektiviteti zhvillohen më tej në kuadër të konfliktit të interesit, ndërsa profesionalizmi, saktësia dhe kujdesi lidhen me etikën e kërkimit, analizës dhe hartimit juridik.

Në këtë mënyrë, Moduli II shërben si urë ndërmjet bazës konceptuale dhe normative të Modulit I dhe trajtimit të situatave konkrete profesionale në modulet pasuese.

MODULI III – BESNIKËRIA NDAJ FUNKSIONIT DHE PAVARËSIA E GJYKIMIT PROFESIONAL

- **Qëllimi i modulit**

Ky modul synon të zhvillojë kuptimin e një marrëdhënieje profesionale të shëndetshme ndërmjet ndihmësit ligjor dhe magjistratit, duke vënë në qendër besimin profesional, korrektësinë, komunikimin e hapur, pavarësinë intelektuale dhe respektimin e kufijve të rolit të secilit.

Moduli synon të qartësojë se ndihmësi ligjor ushtron një funksion mbështetës me rëndësi të veçantë për cilësinë e kërkimit, analizës juridike dhe përgatitjen e materialeve që ndihmojnë procesin e vendimmarrjes, por pa ushtruar vetë kompetencën vendimmarrëse që i përket magjistratit. Për këtë arsye, ndihmësi duhet të kuptojë qartë si përgjegjësitë e veta profesionale, ashtu edhe kufijtë përtej të cilëve nuk mund të veprojë në emër të magjistratit ose të marrë përsipër kompetenca që ligji nuk ia njeh.

Marrëdhënia me magjistratin duhet të ndërtohet mbi bashkëpunimin profesional, besimin, korrektësinë dhe komunikimin e qartë, pa u shndërruar në varësi intelektuale ose në bindje të pakushtëzuar ndaj çdo udhëzimi. Besimi profesional kërkon që ndihmësi të jetë i besueshëm në cilësinë e punës, në ruajtjen e konfidencialitetit dhe në respektimin e udhëzimeve të ligjshme, por

njëkohësisht të jetë në gjendje të evidentojë në mënyrë të ndershme çdo problem juridik, faktik ose etik që mund të ndikojë në analizën e çështjes.

Qëllimi themelor i modulit është zhvillimi i pavarësisë intelektuale të ndihmësit ligjor. Kjo pavarësi nuk duhet të kuptohet si autonomi vendimmarrëse ose si kundërvënie ndaj magjistratit, por si detyrim për të ruajtur objektivitetin, ndershmërinë profesionale dhe cilësinë e analizës juridike.

Në këtë kuptim, detyrimi për besnikëri ndaj funksionit nuk nënkupton:

- a) përshtatjen e analizës juridike me një rezultat të paracaktuar, por kërkon paraqitjen e një mendimi të argumentuar, objektiv dhe profesionalisht të ndershëm, edhe kur ky mendim nuk përputhet me vlerësimin fillestar të magjistratit. Ndihmësi duhet të paraqesë burimet relevante, përfshirë jurisprudencën ose argumentet që mund të dobësojnë një qëndrim paraprak, dhe të shmangë kërkimin selektiv të argumenteve që mbështesin vetëm një rezultat të dëshiruar;
- b) zbatimin mekanik të çdo udhëzimi, por respektimin e udhëzimeve të magjistratit në masën që ato lidhen me organizimin, drejtimin dhe përmbushjen e ligjshme të punës. Ndihmësi nuk duhet të paraqesë si të saktë një analizë që e konsideron të pabazuar, të fshehtë çështje juridike relevante, të shtrembërojë përmbajtjen e burimeve ose të kryejë veprime që tejkalojnë kompetencat e tij;
- c) heshtjen përballë një problemi profesional, kur ndihmësi konstaton një gabim, mungesë verifikimi, çështje kompetence, konflikt interesi, rrezik për konfidencialitetin ose problem tjetër që mund të ndikojë në ligjshmërinë ose cilësinë e punës. Në këto raste, ai duhet ta evidentojë çështjen në kohë, qartë dhe me argumentim profesional;
- d) marrjen përsipër të rolit të magjistratit. Ndihmësi mund të identifikojë problemet juridike, të analizojë burimet, të paraqesë alternativa dhe të përgatisë materiale mbështetëse, por nuk duhet të marrë vendime procedurale, të japë garanci për rezultatin e çështjes ose të komunikojë me palët sikur të ushtronte autoritetin vendimmarrës.

Moduli synon gjithashtu të zhvillojë aftësinë për të administruar në mënyrë profesionale mospajtimin. Një marrëdhënie e mirë pune nuk matet me mungesën e diferencave në vlerësim, por me aftësinë për t'i trajtuar ato me respekt, argumentim dhe qartësi. Ndihmësi duhet të jetë në gjendje të shpjegojë arsyet e qëndrimit të tij, të dëgjojë orientimin e magjistratit dhe, pas diskutimit, të përmbushë detyrat që i ngarkohen brenda kufijve të ligjit, etikës dhe rolit të tij profesional.

Në përfundim, moduli synon të formojë një model marrëdhënieje profesionale në të cilën besimi dhe pavarësia intelektuale nuk kundërshtojnë njëra-tjetrën, por plotësohen. Besimi mundëson bashkëpunimin efektiv, ndërsa pavarësia intelektuale siguron që ndihma juridike të jetë objektive, e verifikuar dhe profesionalisht e ndershme.

• Rezultatet specifike të të nxënit

Në përfundim të këtij moduli, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë natyrën profesionale dhe etike të marrëdhënies ndërmjet ndihmësit ligjor dhe magjistratit;

2. identifikojë elementet që ndërtojnë besimin profesional, përfshirë korrektësinë, konfidencialitetin, komunikimin dhe cilësinë e punës;
3. shpjegojë detyrimin për të ofruar analizë juridike objektive, të plotë dhe të paanshme;
4. dallojë besnikërinë ndaj funksionit nga bindja personale ose institucionale ndaj një rezultati të paracaktuar;
5. identifikojë kufijtë e bindjes ndaj udhëzimeve të magjistratit;
6. shpjegojë kuptimin e pavarësisë intelektuale të ndihmësit ligjor;
7. identifikojë detyrimin për të evidentuar çështje juridike, fakte ose burime që mund të ndikojnë në analizën e çështjes;
8. shprehë në mënyrë profesionale dhe të argumentuar një mospajtim juridik;
9. identifikojë dhe shmangë konformizmin profesional;
10. dallojë përgatitjen juridike, analizën dhe projektaktin nga vendimmarrja;
11. identifikojë situatat në të cilat ndihmësi ligjor rrezikon të ushtrojë ndikim të papërshtatshëm mbi vendimmarrjen;
12. respektojë autorësinë institucionale dhe përgjegjësinë e magjistratit për vendimin përfundimtar;
13. identifikojë situatat në të cilat duhet të kërkojë sqarim, të shprehë rezervë profesionale ose të refuzojë një veprim që tejkalon kufijtë e rolit.

TEMA 7. MARRËDHËNIA ETIKE NDËRMJET NDIHMËSIT LIGJOR DHE MAGJISTRATIT

• Përmbajtja

1. *Natyra e marrëdhënies profesionale.*
2. *Besimi, korrektësia dhe komunikimi profesional.*
3. *Detyrimi për të ofruar analizë objektive dhe të paanshme.*
4. *Kufijtë e bindjes ndaj udhëzimeve të magjistratit.*

• Objektivi i temës

Tema synon të qartësojë natyrën e marrëdhënies profesionale ndërmjet ndihmësit ligjor dhe magjistratit dhe të përcaktojë standardet etike që duhet ta udhëheqin këtë marrëdhënie gjatë ushtrimit të detyrës.

Marrëdhënia mbështetet në besim profesional, korrektësi dhe respekt reciprok, por ky besim nuk duhet të kuptohet si bindje e pakushtëzuar. Ndihmësi ligjor ka detyrimin të punojë me konfidencialitet dhe besnikëri ndaj funksionit, duke ruajtur njëkohësisht objektivitetin, ndershmërinë intelektuale dhe cilësinë e analizës juridike.

Udhëzimet e magjistratit lidhen me organizimin dhe drejtimin e punës dhe duhet të respektohen brenda kufijve të funksionit dhe të ligjit. Kur një udhëzim ngre problem juridik, etik ose institucional, ndihmësi duhet ta evidentojë çështjen në mënyrë të argumentuar, të qartë dhe profesionale, pa cenuar respektin dhe natyrën bashkëpunuese të marrëdhënies.

Tema duhet të zhvillojë kuptimin se një marrëdhënie e mirë profesionale nuk matet me mungesën e mospajtimit, por me aftësinë për ta administruar atë në mënyrë korrekte, të respektueshme dhe të argumentuar, duke ruajtur njëkohësisht besimin profesional dhe pavarësinë e nevojshme të gjykimit juridik.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë elementet themelore të marrëdhënies profesionale me magjistratin;
2. identifikojë sjelljet që forcojnë ose cenojnë besimin profesional;
3. komunikojë në mënyrë korrekte dhe profesionale;
4. ofrojë analizë juridike objektive edhe kur ajo nuk përputhet me pritshmërinë fillestare të magjistratit;
5. identifikojë udhëzimet që kërkojnë sqarim ose që mund të krijojnë problem etik;
6. dallojë respektin institucional nga bindja e pakushtëzuar;
7. shprehë rezervën profesionale pa cenuar korrektësinë dhe marrëdhënien e bashkëpunimit;
8. dokumentojë, kur është e nevojshme, problematikat që lidhen me një udhëzim profesional.

TEMA 8. PAVARËSIA INTELLEKTUALE E NDIHMËSIT LIGJOR

- **Përmbajtja**

1. *Detyrimi për mendim juridik të argumentuar.*
2. *E drejta dhe detyrimi për të evidentuar probleme juridike.*
3. *Mospajtimi profesional dhe mënyra etike e shprehjes së tij.*
4. *Rreziku i konformizmit profesional.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë pavarësinë intelektuale si një nga kërkesat themelore të punës së ndihmësit ligjor. Pavarësia intelektuale nënkupton aftësinë dhe detyrimin për të kërkuar, analizuar dhe paraqitur burimet juridike dhe faktet relevante në mënyrë objektive, të plotë dhe të argumentuar, pa e përshtatur analizën me një rezultat të paracaktuar.

Ndihmësi ligjor nuk duhet ta kufizojë kërkimin dhe analizën vetëm te argumentet që mbështesin një përfundim të caktuar. Ai duhet të evidentojë jurisprudencën kundërshtuese, problemet e kompetencës, çështjet procedurale, paqartësitë ligjore dhe çdo element tjetër që mund të ketë rëndësi për vlerësimin e çështjes. Paraqitja e këtyre elementeve nuk e dobëson analizën; përkundrazi, rrit cilësinë, besueshmërinë dhe dobishmërinë e saj për procesin e vendimmarrjes.

Pavarësia intelektuale kërkon gjithashtu që ndihmësi të bëjë dallimin ndërmjet asaj që buron qartë nga ligji ose jurisprudenca dhe asaj që përfaqëson interpretim, alternativë argumentuese ose çështje të debatueshme juridike. Kur ekzistojnë disa qasje të mundshme, ai duhet t'i paraqesë në mënyrë të balancuar, duke shpjeguar argumentet në favor dhe kundër secilës prej tyre dhe, kur është e përshtatshme, të japë një vlerësim profesional të arsyetuar.

Mospajtimi profesional nuk duhet të shihet si cenim i autoritetit të magjistratit. Kur mbështetet në argument juridik, burime të verifikueshme dhe shprehet me korrektësi e respekt, ai përbën pjesë të funksionimit të shëndetshëm të marrëdhënies profesionale. Ndihmësi duhet të jetë në gjendje të evidentojë një problem ose të paraqesë një këndvështrim të ndryshëm pa e personalizuar mospajtimin dhe pa cenuar karakterin bashkëpunues të marrëdhënies me magjistratin.

Tema duhet të trajtojë veçanërisht rrezikun e konformizmit profesional, i cili mund të lindë kur ndihmësi ligjor përshtat analizën e tij me atë që mendon se dëshiron të dëgjojë magjistrati, duke shmangur evidentimin e problemeve juridike, argumenteve kundërshtuese ose burimeve që çojnë në një përfundim tjetër. Një sjellje e tillë mund të krijojë përshtypjen e një bashkëpunimi të lehtë, por cenon objektivitetin dhe funksionin real të ndihmës juridike.

Në këtë kuptim, pavarësia intelektuale nuk nënkupton autonomi vendimmarrëse dhe as të drejtën për të imponuar një qëndrim juridik. Vendimmarrja i përket magjistratit, ndërsa përgjegjësia e ndihmësit është të sigurojë që analiza që i paraqitet të jetë e ndershme, e plotë, e verifikuar dhe profesionalisht e argumentuar.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë kuptimin e pavarësisë intelektuale;
2. hartojë një mendim juridik të argumentuar dhe të mbështetur në burime;
3. evidentojë probleme juridike edhe kur ato nuk janë ngritur paraprakisht;
4. identifikojë jurisprudencën ose argumentet kundërshtuese;
5. dallojë mospajtimin profesional nga kundërshtimi personal;
6. shprehë mospajtimin në mënyrë të argumentuar, të matur dhe profesionale;
7. identifikojë situatat e konformizmit profesional;
8. shmangë përshtatjen e analizës me një rezultat të supozuar ose të dëshiruar;
9. kuptojë se detyrimi për objektivitet përfshin edhe paraqitjen e argumenteve që dobësojnë përfundimin fillestar;
10. ruajë pavarësinë e arsytimit pa cenuar përgjegjësinë përfundimtare të magjistratit.

TEMA 9. KUFIJTË E ROLIT TË NDIHMËSIT LIGJOR

- **Përmbajtja**

1. *Dallimi ndërmjet përgatitjes dhe vendimmarrjes.*
2. *Ndikimi i papërshtatshëm në vendimmarrjen e magjistratit.*
3. *Përgjegjësia për projektaktet dhe materialet përgatitore.*
4. *Respektimi i autorësisë institucionale të vendimit.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të përcaktojë qartë kufijtë ndërmjet funksionit mbështetës të ndihmësit ligjor dhe ushtrimit të kompetencës vendimmarrëse të magjistratit.

Ndihmësi ligjor mund të kryejë kërkim juridik, të analizojë faktet dhe ligjin, të evidentojë probleme juridike, të propozojë alternativa argumentimi dhe të përgatisë projektakte. Megjithatë, këto veprimtari kanë karakter përgatitor dhe nuk e transferojnë tek ai përgjegjësinë për marrjen e vendimit.

Projektaktet dhe materialet përgatitore duhet të trajtohen si dokumente pune. Ato nuk kanë statusin e aktit përfundimtar dhe nuk duhet të paraqiten ose komunikohen si shprehje e një vendimi të marrë përpara miratimit të tyre nga magjistrati.

Tema synon gjithashtu të zhvillojë ndërgjegjësimin mbi rrezikun e ndikimit të papërshtatshëm. Ndihmësi ligjor duhet të ofrojë analizë dhe alternativa juridike, por nuk duhet të ushtrojë presion, të paraqesë përfundimin e tij si të detyrueshëm ose të krijojë përshtypjen se ai është autor i vendim marrjes.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. dallojë qartë përgatitjen juridike nga vendimmarrja;
2. identifikojë veprimet që hyjnë në funksionin mbështetës;
3. identifikojë veprimet që i rezervohen magjistratit;
4. analizojë një problem juridik dhe t'ia paraqesë magjistratit pa marrë vetë masën procedurale ose vendimin përkatës;
5. trajtojë projektaktet si dokumente pune dhe jo si akte përfundimtare;
6. shmangë komunikimin me palët në mënyrë që të krijojë përshtypjen se një vendim është marrë;
7. identifikojë format e ndikimit të papërshtatshëm në vendimmarrje;
8. respektojë autorësinë institucionale dhe përgjegjësinë e magjistratit;
9. ruajë qartësinë e rolit edhe kur ka kontribuar në mënyrë të konsiderueshme në përgatitjen e analizës ose projektaktit.

- **Metodologjia e rekomanduar për Modulin III**

Ky modul duhet të zhvillohet kryesisht përmes rasteve që kërkojnë dallimin ndërmjet bashkëpunimit profesional, pavarësisë intelektuale dhe kufijve të rolit.

Rekomandohet analiza e situatave që përfshijnë:

- një udhëzim të magjistratit që duket juridikisht problematik;
- kërkesën për të mos përfshirë jurisprudencë kundërshtuese;
- zbulimin e një problemi kompetence ose procedural që nuk është evidentuar më parë;
- mospajtimin ndërmjet ndihmësit dhe magjistratit mbi interpretimin e ligjit;
- përgatitjen e një projektakti që paraqitet si vendim i përfunduar;
- komunikimin e parakohshëm me palët mbi rezultatin e pritshëm të çështjes;
- situata në të cilat ndihmësi ligjor fillon të marrë rol faktikisht vendimmarrës;
- raste në të cilat konformizmi profesional cenon objektivitetin e analizës.

Për çdo rast, ndihmësi duhet të identifikojë:

1. natyrën e marrëdhënies profesionale;

2. çështjen juridike dhe dimensionin etik;
3. kufirin e rolit të ndihmësit ligjor;
4. alternativat e veprimit;
5. mënyrën e komunikimit profesional;
6. veprimin e rekomanduar.

- **Rasti integruar i rekomanduar për Modulin III**

Gjatë përgatitjes së një projektakti, ndihmësi ligjor konstaton një problem të rëndësishëm kompetence që mund të çojë në një rezultat procedural të ndryshëm nga ai që është diskutuar fillimisht me magjistratin.

Magjistrati i kërkon të vazhdojë hartimin sipas qasjes së mëparshme, duke vlerësuar se çështja e kompetencës nuk është vendimtare.

Ndihmësi është i bindur se problemi duhet të analizohet dhe se mosparaqitja e tij do ta bënte materialin juridikisht të paplotë.

Ndihmësi duhet të analizojë:

1. nëse ndihmësi ka detyrimin ta evidentojë problemin;
2. si duhet ta paraqesë mospajtimin;
3. cili është kufiri ndërmjet mendimit profesional dhe vendimmarrjes;
4. nëse mund të refuzojë ta heqë analizën e kompetencës nga materiali;
5. nëse mund t'u komunikojë palëve se çështja mund të përfundojë për mungesë kompetence;
6. cili është roli i magjistratit në vendimin përfundimtar;
7. cili është veprimi profesionalisht i rekomanduar.

- **Veprimi i rekomanduar:**

Ndihmësi duhet ta evidentojë dhe analizojë në mënyrë të argumentuar çështjen e kompetencës dhe t'ia paraqesë magjistratit për vlerësim. Ai nuk duhet ta fshehë problemin juridik për hir të konformitetit me një qasje të paracaktuar, por as nuk duhet të marrë vetë vendimin procedural ose t'u komunikojë palëve një rezultat që i përket kompetencës së magjistratit.

- **Lidhja e Modulit III me modulet pasuese**

Parimet e trajtuara në këtë modul lidhen drejtpërdrejt me konfidencialitetin, konfliktin e interesit, kërkimin juridik, dilemën etike dhe përgjegjësinë profesionale.

Pavarësia intelektuale dhe detyrimi për të paraqitur analizë të plotë zhvillohen më tej në Modulin VII mbi etikën e kërkimit dhe hartimit juridik.

Kufijtë e rolit dhe marrëdhënia me magjistratin lidhen me problemet e presionit profesional dhe vendimmarrjes etike në Modulin X, ndërsa përgjegjësia për veprimet dhe mosveprimet trajtohet në mënyrë të posaçme në Modulin XI.

Në këtë mënyrë, Moduli III përbën një nga hallkat qendrore të kurrikulës, sepse përcakton ekuilibrin ndërmjet besnikërisë ndaj funksionit, pavarësisë së arsyetimit profesional dhe respektimit të përgjegjësisë vendimmarrëse të magjistratit.

MODULI IV – KONFIDENCIALITETI DHE MENAXHIMI I INFORMACIONIT

• Qëllimi i modulit

Ky modul synon të zhvillojë kuptimin e konfidencialitetit si një nga detyrimet themelore të etikës profesionale të ndihmësit ligjor dhe si një kusht i domosdoshëm për ruajtjen e integritetit të procesit gjyqësor ose prokurorial, mbrojtjen e të drejtave të personave dhe besimin publik në sistemin e drejtësisë.

Moduli synon të qartësojë se detyrimi për konfidencialitet nuk kufizohet në ndalimin e publikimit të drejtpërdrejtë të informacionit. Ai përfshin mënyrën e aksesimit, përdorimit, ruajtjes, transmetimit dhe administrimit të informacionit të marrë për shkak të funksionit, si dhe detyrimin për të parandaluar ekspozimin e paautorizuar të tij.

Një objektiv i posaçëm i modulit është dallimi ndërmjet informacionit konfidencial, sekretit profesional, informacionit të privilegjuar dhe të dhënave që janë ose mund të bëhen publike.

Ndihmësi duhet të kuptojë se fakti që një informacion është i njohur për ndihmësin ligjor për shkak të funksionit nuk e autorizon përdorimin e tij për qëllime personale, profesionale jashtë detyrës ose në interes të personave të tretë.

Moduli synon gjithashtu të zhvillojë aftësi konkrete për mbrojtjen e të dhënave dhe sigurinë e informacionit, duke përfshirë:

- a) administrimin e dokumenteve fizike dhe elektronike,
- b) përdorimin e kanaleve të sigurta të komunikimit,
- c) minimizimin e të dhënave,
- d) verifikimin e saktësisë së tyre,
- e) reagimin e menjëhershëm në rast humbjeje, dërgimi të gabuar ose ekspozimi të paautorizuar.

Nëpërmjet këtij moduli, ndihmësi duhet të kuptojë se konfidencialiteti nuk është vetëm detyrim individual ndaj institucionit, por edhe një garanci për drejtësinë e procesit, të drejtat e palëve dhe pavarësinë e vendimmarrjes.

• Rezultatet specifike të të nxënit

Në përfundim të këtij moduli, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë kuptimin dhe qëllimin e konfidencialitetit në ushtrimin e funksionit të ndihmësit ligjor;
2. identifikojë kategoritë kryesore të informacionit që kërkojnë mbrojtje;
3. dallojë informacionin konfidencial nga të dhënat publike ose informacioni që mund të komunikohet sipas procedurave të parashikuara;
4. shpjegojë dallimin ndërmjet konfidencialitetit, sekretit profesional dhe informacionit të privilegjuar;
5. identifikojë detyrimet që lidhen me përdorimin e informacionit të marrë gjatë ushtrimit të funksionit;
6. shpjegojë pse informacioni i privilegjuar nuk mund të përdoret për përfitim personal ose të personave të tretë;
7. identifikojë detyrimet që vazhdojnë edhe pas përfundimit të marrëdhënies së punës;

8. zbatojë parimin e minimizimit të të dhënave dhe të trajtojë vetëm ato të dhëna që janë të nevojshme për qëllimin profesional;
9. verifikojë saktësinë e të dhënave personale dhe procedurale të përdorura në dokumente dhe analiza;
10. administrojë në mënyrë të sigurt dokumentet fizike dhe elektronike;
11. identifikojë rreziqet që lidhen me komunikimet elektronike, pajisjet personale dhe platformat e paautorizuara;
12. reagojë menjëherë dhe në mënyrë të dokumentuar në rast humbjeje, dërgimi të gabuar ose ekspozimi të paautorizuar të informacionit;
13. vlerësojë pasojat që zbulimi i paautorizuar mund të ketë mbi procesin, palët, pavarësinë e vendimmarrjes dhe besimin publik.

TEMA 10. DETYRIMI PËR RUAJTJEN E KONFIDENCIALITETIT

• Përmbajtja

1. *Kuptimi dhe qëllimi i konfidencialitetit.*
2. *Informacioni konfidencial në procesin gjyqësor dhe prokurorial.*
3. *Kohëzgjatja e detyrimit për konfidencialitet.*
4. *Pasojat e zbulimit të paautorizuar të informacionit.*

• Objektivi i temës

Tema synon të zhvillojë kuptimin e konfidencialitetit si detyrim profesional që buron nga aksesimi i ndihmësit ligjor në informacione dhe dokumente të lidhura drejtpërdrejt me administrimin e drejtësisë.

Konfidencialiteti përfshin jo vetëm përmbajtjen e dosjes, por edhe të dhëna mbi strategjinë procedurale, materiale hetimore, komunikime të brendshme, analiza juridike, projektakte, informacione personale dhe çdo të dhënë tjetër që nuk është e destinuar për publikim ose komunikim jashtë kanaleve të autorizuara.

Detyrimi për konfidencialitet duhet të respektohet gjatë gjithë ushtrimit të funksionit dhe, sipas natyrës së informacionit dhe rregullave të zbatueshme, mund të vazhdojë edhe pas përfundimit të marrëdhënies së punës.

Tema duhet të trajtojë edhe pasojat që mund të sjellë zbulimi i paautorizuar. Një publikim i parakohshëm i një mase hetimore, një informacioni procedural ose i një projektvendimi mund të krijojë presion mbi procesin, të cenojë të drejtat e personave të përfshirë dhe të krijojë dyshime mbi pavarësinë ose integritetin e vendimmarrjes.

• Rezultatet e të nxënit për temën

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. përkufizojë konfidencialitetin dhe funksionin e tij;
2. identifikojë informacionet që kërkojnë trajtim konfidencial;
3. dallojë aksesin e ligjshëm në informacion nga e drejta për ta shpërndarë atë;

4. identifikojë personat dhe strukturat që mund të kenë akses të autorizuar;
5. shpjegojë kohëzgjatjen e detyrimit për konfidencialitet;
6. identifikojë format e drejtpërdrejta dhe të tërthorta të zbulimit të paautorizuar;
7. vlerësojë pasojat e një rrjedhjeje informacioni mbi procesin dhe palët;
8. shmangë diskutimin e çështjeve profesionale në mjedise ose me persona të paautorizuar;
9. reagojë në mënyrë të përshtatshme kur një person i tretë kërkon informacion mbi një çështje.

TEMA 11. SEKRETI PROFESIONAL DHE INFORMACIONI I PRIVILEGJUAR

• Përmbajtja

1. *Dallimi ndërmjet sekretit profesional dhe të dhënave publike.*
2. *Përdorimi i informacionit të marrë gjatë ushtrimit të detyrës.*
3. *Ndalimi i përfitimit personal nga informacioni i privilegjuar.*
4. *Detyrimet pas përfundimit të marrëdhënies së punës.*

• Objektivi i temës

Tema synon të qartësojë natyrën e sekretit profesional dhe të informacionit të privilegjuar, si dhe të zhvillojë aftësinë e kandidatit për të dalluar informacionin që mund të përdoret vetëm për qëllimin institucional për të cilin është marrë nga informacioni që është ligjërisht publik dhe mund të përdoret në përputhje me rregullat e zbatueshme.

Akresi në informacion për shkak të detyrës nuk krijon një të drejtë personale mbi atë informacion dhe as mundësi për ta përdorur atë jashtë qëllimit profesional për të cilin është vënë në dispozicion. Ndihmësi ligjor duhet ta përdorë informacionin vetëm në masën e nevojshme për përmbushjen e funksionit, duke respektuar kufijtë e aksesit, konfidencialitetin dhe qëllimin institucional të përdorimit. Ai nuk mund ta përdorë informacionin për interesa private, për avantazh profesional të tij ose të personave të lidhur me të, apo për të ndihmuar persona të tretë.

Tema duhet të trajtojë edhe rastet kur informacioni, megjithëse nuk publikohet ose nuk i transmetohet drejtpërdrejt një personi tjetër, përdoret për të siguruar avantazh personal, profesional ose ekonomik. Një sjellje e tillë cenon integritetin dhe besimin që lidhet me ushtrimin e funksionit, edhe nëse nuk shoqërohet me publikim të hapur të informacionit. Në këtë kuptim, mbrojtja e informacionit nuk lidhet vetëm me detyrimin për të mos e zbuluar atë, por edhe me detyrimin për të mos e shfrytëzuar për qëllime të huaja nga funksioni.

Detyrimi për ruajtjen e sekretit profesional nuk përfundon automatikisht me largimin nga detyra ose me përfundimin e marrëdhënies së punës. Informacioni i marrë gjatë ushtrimit të funksionit mund të mbetet i mbrojtur edhe më pas, në varësi të natyrës së tij, përmbajtjes dhe kuadrit juridik e institucional të zbatueshëm.

Për këtë arsye, ndihmësi duhet të kuptojë se detyrimi për konfidencialitet ka karakter të vazhdueshëm dhe nuk mund të konsiderohet i përfunduar vetëm sepse informacioni është marrë në një periudhë të mëparshme të ushtrimit të detyrës.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. dallojë sekretin profesional nga informacioni publik;
2. identifikojë informacionin e privilegjuar;
3. shpjegojë kufirin ndërmjet përdorimit institucional dhe përdorimit personal të informacionit;
4. identifikojë format e përfitimit personal ose të tërthortë nga informacioni i privilegjuar;
5. analizojë raste në të cilat informacioni përdoret për të favorizuar persona të tretë;
6. shpjegojë detyrimet që vazhdojnë pas përfundimit të funksionit;
7. identifikojë situatat në të cilat duhet të kërkojë orientim institucional përpara komunikimit të një informacioni;
8. argumentojë pse përdorimi i informacionit të privilegjuar përbën problem integriteti edhe pa pasur domosdoshmërisht publikim të tij.

TEMA 12. MBROJTJA E TË DHËNAVE DHE SIGURIA E INFORMACIONIT

- **Përmbajtja**

1. *Të dhënat personale dhe të dhënat sensitive.*
2. *Siguria e dokumenteve fizike dhe elektronike.*
3. *Komunikimet elektronike dhe rreziqet profesionale.*
4. *Detyrimet etike në rast të humbjes ose ekspozimit të të dhënave.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë aftësi praktike për administrimin e sigurt dhe proporcional të të dhënave dhe informacionit profesional.

Mbrojtja e të dhënave nuk nënkupton vetëm ruajtjen e fshehtësisë së tyre, por edhe përpunimin në mënyrë të kufizuar, të saktë dhe të përshtatshme për qëllimin profesional. Ndihmësi ligjor duhet të përdorë vetëm të dhënat që janë të nevojshme për analizën ose aktin përkatës dhe të shmangë përfshirjen e informacionit personal që nuk ka lidhje me çështjen.

Parimi i minimizimit të të dhënave ka rëndësi të veçantë për kategori informacioni që mund të jenë veçanërisht të ndjeshme. Për shembull, të dhënat mbi gjendjen shëndetësore duhet të përfshihen në analizë ose dokument vetëm në masën që janë juridikisht relevante dhe të nevojshme për çështjen konkrete.

Po kështu, saktësia e të dhënave përbën element të kujdesit profesional. Emrat, numrat e identifikimit, adresat, statusi procedural i personave dhe të dhëna të tjera relevante duhet të verifikohen përpara përdorimit të tyre në dokumente.

Siguria e informacionit përfshin edhe praktika të përditshme si ruajtja e dokumenteve, bllokimi i ekranit kur pajisja lihet pa mbikëqyrje, moslënia e dokumenteve konfidenciale në ambiente të aksesueshme dhe përdorimi vetëm i kanaleve të autorizuara për komunikim dhe ruajtje.

Në rast humbjeje ose ekspozimi të të dhënave, detyrimi etik nuk përmbushet duke fshehur incidentin. Ai kërkon reagim të menjëhershëm, njoftim sipas procedurave institucionale, kufizim të dëmit dhe dokumentim të rrethanave.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë të dhënat personale dhe kategoritë e të dhënave që kërkojnë mbrojtje të shtuar;
2. zbatojë parimin e minimizimit të të dhënave;
3. dallojë të dhënat e nevojshme nga ato të panevojshme për qëllimin juridik;
4. verifikojë saktësinë e emrave, identifikuesve, adresave dhe statusit procedural;
5. administrojë dokumentet fizike në mënyrë që të shmangë aksesin e paautorizuar;
6. përdorë në mënyrë të sigurt sistemet elektronike dhe pajisjet e punës;
7. identifikojë rreziqet e përdorimit të postës personale, pajisjeve private ose platformave të paautorizuara;
8. zbatojë praktikën e “clean desk” dhe “clean screen”;
9. identifikojë incidentet e sigurisë së informacionit;
10. raportojë menjëherë humbjen ose ekspozimin e të dhënave sipas mekanizmit kompetent;
11. ndër marrë masat e mundshme për kufizimin e pasojave të incidentit;
12. dokumentojë incidentin në mënyrë të plotë dhe të saktë.

- **Metodologjia e rekomanduar për Modulin IV**

Ky modul duhet të ketë karakter të theksuar praktik, sepse shkeljet e konfidencialitetit shpesh nuk vijnë nga një vendim i qëllimshëm për të publikuar informacion, por nga pakujdesia, përdorimi i mjeteve të papërshtatshme të komunikimit ose administrimi jo i sigurt i dokumenteve.

Rekomandohet analiza e situatave që përfshijnë:

- diskutimin e një çështjeje me persona të paautorizuar;
- dërgimin e një dokumenti në adresën elektronike të gabuar;
- përdorimin e një adrese personale elektronike për dokumente pune;
- lënien e një dosjeje ose projektakti në ambient të aksesueshëm;
- lënien e ekranit të kompjuterit të hapur gjatë largimit nga vendi i punës;
- përdorimin e të dhënave sensitive që nuk janë të nevojshme për analizën juridike;
- zbulimin e parakohshëm të një mase hetimore;
- rrjedhjen e një projektvendimi përpara miratimit;
- përdorimin e informacionit të marrë në detyrë për interes privat;
- marrjen e dijenisë për një incident sigurie dhe mosraportimin e tij.

Për secilin rast, ndihmësi duhet të identifikojë:

1. natyrën e informacionit;
2. personat që kanë të drejtë akses;
3. rrezikun etik dhe procedural;
4. detyrimin konkret të konfidencialitetit;
5. masat që duhej të ishin marrë për parandalimin e incidentit;

6. veprimin e nevojshëm pas konstatimit të tij.

- **Rasti integruar i rekomanduar për Modulin IV**

Një ndihmës ligjor përgatit në kompjuter një projektvendim që përmban të dhëna personale dhe informacione të ndjeshme mbi palët. Për ta përfunduar punën jashtë zyrës, ai ia dërgon dokumentin adresës së tij personale elektronike.

Për shkak të një gabimi në adresë, dokumenti i dërgohet një personi tjetër. Ndihmësi e kupton gabimin pas pak minutash dhe mendon se, meqenëse marrësi nuk ka reaguar, mund të presë për të parë nëse dokumenti është hapur përpara se ta raportojë incidentin.

Ndihmësi duhet të analizojë:

1. nëse ishte i lejueshëm përdorimi i adresës personale elektronike;
2. cilat detyrime profesionale janë cenuar ose rrezikuar;
3. nëse ka rëndësi fakti që nuk dihet ende nëse dokumenti është hapur;
4. nëse incidenti duhet të raportohet menjëherë;
5. cilat masa duhet të merren për kufizimin e dëmit;
6. si duhet të dokumentohet situata;
7. çfarë masash parandaluese duhet të merren për të ardhmen.

- **Veprimi i rekomanduar:**

Ndihmësi duhet ta raportojë menjëherë incidentin përmes mekanizmit institucional kompetent, të japë informacion të plotë mbi dokumentin dhe të dhënat e ekspozuara dhe të bashkëpunojë për marrjen e masave që mund të kufizojnë pasojat.

Fakti që nuk është e sigurt nëse dokumenti është hapur nuk e justifikon mosraportimin ose shtyrjen e tij.

- **Lidhja e Modulit IV me modulet pasuese**

Konfidencialiteti dhe siguria e informacionit kanë karakter transversal dhe lidhen me pothuajse të gjitha modulet pasuese.

Ato ndërthuren me konfliktin e interesit dhe përdorimin e informacionit për përfitim privat në Modulin V; me marrëdhëniet me palët dhe profesionistët e tjerë në Modulin VI; me integritetin e kërimit dhe projektakteve në Modulin VII; dhe në mënyrë veçanërisht të drejtpërdrejtë me përdorimin e teknologjisë dhe inteligjencës artificiale në Modulin VIII.

Parimet e këtij moduli krijojnë bazën për një tezë që duhet të ruhet në të gjithë kurrikulën: aksesimi profesional në informacion nuk krijon liri personale për përdorimin e tij; ai krijon përgjegjësi të shtuar për mbrojtjen, përdorimin e kufizuar dhe administrimin e sigurt të tij.

MODULI V – KONFLIKTI I INTERESIT DHE PAPAJTUESHMËRITË

- **Qëllimi i modulit**

Ky modul synon të zhvillojë aftësinë e kandidatëve për të identifikuar, vlerësuar, deklaruar dhe menaxhuar situatat e konfliktit të interesit që mund të lindin gjatë ushtrimit të funksionit të ndihmësit ligjor.

Moduli mbështetet në parimin se paanshmëria profesionale nuk kërkon vetëm mungesën e favorizimit faktik, por edhe shmangien e situatave që mund të krijojnë një dyshim të arsyeshëm mbi objektivitetin dhe integritetin e ushtrimit të funksionit.

Për këtë arsye, konflikti i interesit trajtohet jo vetëm në formën e tij reale, por edhe si konflikt potencial ose i perceptuar.

Një qëllim i posaçëm i modulit është të zhvillojë aftësinë për të identifikuar interesin privat në kuptim të gjerë. Interesi privat mund të jetë personal, familjar, financiar, ekonomik, profesional, shoqëror ose i një natyre tjetër dhe merr rëndësi etike kur është i aftë të ndikojë, ose të krijojë perceptimin se mund të ndikojë, në ushtrimin objektiv të funksionit.

Moduli synon gjithashtu të qartësojë se ekzistenca e konfliktit të interesit nuk presupozon domosdoshmërisht dashje për favorizim ose përfitim. Në shumë raste, vetë ekzistenca e një lidhjeje, interesi ose marrëdhënieje mund të krijojë një rrezik të mjaftueshëm për paanshmërinë reale ose të perceptuar, duke kërkuar deklaram dhe vlerësim institucional.

Vëmendje e posaçme i kushtohet identifikimit të hershëm të konfliktit. Ndhmësi ligjor nuk duhet të presë që situata të ndikojë konkretisht në punën e tij. Kur ekziston një rrethanë që mund të krijojë konflikt real, potencial ose të perceptuar, ai duhet ta evidentojë në kohë dhe të përdorë mekanizmat institucionalë për deklaram, këshillim dhe menaxhim.

Nëpërmjet këtij moduli, ndihmësi duhet të kuptojë se menaxhimi korrekt i konfliktit të interesit nuk është shenjë e mungesës së integritetit. Përkundrazi, identifikimi dhe deklarimi në kohë përbëjnë tregues të përgjegjshmërisë dhe të kulturës profesionale të integritetit.

- **Rezultatet specifike të të nxënës**

Në përfundim të këtij moduli, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë kuptimin dhe funksionin e rregullave mbi konfliktin e interesit;
2. dallojë konfliktin real, potencial dhe të perceptuar të interesit;
3. identifikojë interesat private që mund të ndikojnë ose të krijojnë perceptimin e ndikimit mbi ushtrimin e funksionit;
4. zbatojë standardin e vëzhguesit objektiv dhe të arsyeshëm në vlerësimin e konfliktit të interesit;
5. identifikojë në mënyrë të hershme rrethanat që mund të krijojnë konflikt;
6. analizojë lidhjet familjare dhe personale me palët ose persona të lidhur me çështjen;
7. vlerësojë ndikimin e marrëdhënieve profesionale të mëparshme;
8. identifikojë interesat financiare dhe ekonomike relevante;
9. vlerësojë angazhimet akademike, profesionale, shoqërore ose private që mund të krijojnë konflikt;
10. dallojë rastet në të cilat konflikti mund të menaxhohet nga rastet që kërkojnë përjashtimin nga trajtimi i çështjes;
11. deklarojë konfliktin në kohë dhe në mënyrë të plotë;
12. dokumentojë institucionalisht rrethanat dhe masat e marra për menaxhimin e konfliktit;
13. kërkojë orientim institucional kur ka dyshim mbi ekzistencën ose rëndësinë e një konflikti;
14. shpjegojë pasojat etike dhe profesionale të mosdeklarimit ose fshehjes së konfliktit.

TEMA 13. KONCEPTI I KONFLIKTIT TË INTERESIT

- **Përmbajtja**

1. *Konflikti real, potencial dhe i perceptuar.*
2. *Interesi privat dhe ushtrimi i funksionit publik.*
3. *Standardi i perceptimit të një vëzhguesi objektiv.*
4. *Detyrimi për identifikimin e hershëm të konfliktit.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të krijojë një kuptim të qartë dhe funksional të konfliktit të interesit dhe të dallimeve ndërmjet formave të ndryshme në të cilat ai mund të shfaqet.

Konflikti real ekziston kur një interes privat ndërhyr aktualisht në ushtrimin e paanshëm të funksionit. Konflikti potencial lidhet me një situatë në të cilën interesi privat mund të bëhet relevant në varësi të zhvillimit të rrethanave. Konflikti i perceptuar ekziston kur, edhe në mungesë të ndikimit faktik, rrethanat mund të krijojnë te një vëzhgues objektiv dhe i arsyeshëm dyshim mbi paanshmërinë ose integritetin profesional.

Interesi privat duhet të kuptohet në kuptim të gjerë. Ai mund të përfshijë interesa personale, familjare, financiare, profesionale, shoqërore ose të tjera që mund të ndikojnë, ose të duken se ndikojnë, në ushtrimin objektiv të funksionit.

Tema duhet të zhvillojë veçanërisht aftësinë për identifikim të hershëm. Standardi etik kërkon që situata të vlerësohet përpara se konflikti të materializohet në një vendim, analizë ose sjellje konkrete.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. përkufizojë konfliktin e interesit;
2. dallojë konfliktin real, potencial dhe të perceptuar;
3. identifikojë format kryesore të interesit privat;
4. shpjegojë pse ekzistenca e konfliktit nuk kërkon domosdoshmërisht provimin e dashjes për favorizim;
5. përdorë standardin e vëzhguesit objektiv dhe të arsyeshëm;
6. analizojë perceptimin e jashtëm të një situatë;
7. identifikojë konfliktin në fazën më të hershme të mundshme;
8. dallojë dyshimin e arsyeshëm nga një pretendim thjesht hipotetik ose i pabazuar;
9. argumentojë pse deklarimi i konfliktit përbën mekanizëm parandalues dhe jo pranim të një shkeljeje.

TEMA 14. RASTET TIPIKE TË KONFLIKTIT TË INTERESIT

- **Përmbajtja**

1. *Lidhjet familjare dhe personale me palët.*
2. *Marrëdhëniet profesionale të mëparshme.*
3. *Interesat financiare dhe ekonomike.*
4. *Angazhimet akademike, profesionale dhe private.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të aftësojë kandidatët për të identifikuar konfliktin e interesit në situatat më të zakonshme që mund të shfaqen gjatë ushtrimit të funksionit.

Lidhjet familjare dhe personale duhet të vlerësohen në raport me afërsinë e marrëdhënies, natyrën e çështjes dhe mundësinë që kjo lidhje të ndikojë ose të perceptohet si ndikuese në ushtrimin e funksionit.

Nuk është gjithmonë e nevojshme të provohet një qëllim konkret favorizimi. Në rrethana të caktuara, vetë marrëdhënia mund të jetë e mjaftueshme për të krijuar dyshim të arsyeshëm mbi paanshmërinë.

Marrëdhëniet profesionale të mëparshme mund të bëhen relevante kur ndihmësi ligjor ka punuar më parë për një palë, avokat, institucion ose subjekt të lidhur me çështjen, ose kur ka marrë pjesë më parë në trajtimin profesional të së njëjtës çështje ose të një çështjeje ngushtësisht të lidhur me të.

Interesat financiare dhe ekonomike duhet të analizohen jo vetëm kur janë të drejtpërdrejta, por edhe kur prekin persona të afërt ose subjekte me të cilat ndihmësi ka marrëdhënie relevante.

Angazhimet akademike, profesionale dhe private nuk janë në vetvete të papajtueshme me funksionin. Megjithatë, ato duhet të vlerësohen kur krijojnë marrëdhënie varësie, interes ekonomik, afërsi profesionale ose situata që mund të cenojnë objektivitetin dhe perceptimin e paanshmërisë.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë lidhjet familjare dhe personale që mund të krijojnë konflikt;
2. vlerësojë rëndësinë e afërsisë së marrëdhënies;
3. analizojë marrëdhëniet profesionale të mëparshme;
4. identifikojë interesat financiare dhe ekonomike të drejtpërdrejta dhe të tërthorta;
5. vlerësojë ndikimin e angazhimeve të jashtme mbi ushtrimin e funksionit;
6. dallojë një marrëdhënie të zakonshme profesionale nga një marrëdhënie që krijon dyshim të arsyeshëm mbi paanshmërinë;
7. analizojë secilin rast në mënyrë kontekstuale dhe jo automatike;
8. identifikojë situatat në të cilat kërkohet deklaram edhe kur ndihmësitë beson se mund të mbetet objektiv.

TEMA 15. DEKLARIMI DHE MENAXHIMI I KONFLIKTIT TË INTERESIT

- **Përmbajtja**

1. *Detyrimi për deklaram.*
2. *Përfashtimi nga trajtimi i çështjes.*
3. *Dokumentimi institucional i konfliktit.*
4. *Pasojat e mosdeklarimit.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë aftësinë për të reaguar në mënyrë profesionale pasi është identifikuar një konflikt real, potencial ose i perceptuar.

Parimi kryesor është se konflikti duhet të deklarohet në kohë, përpara se ndihmësi ligjor të ndërmarrë veprime që mund të ndikohen nga rrethana e konfliktit. Deklarimi duhet të jetë i qartë dhe të përmbajë faktet relevante që i mundësojnë strukturës ose personit kompetent të vlerësojë situatën.

Ndihmësi ligjor nuk duhet të marrë vetë vendimin përfundimtar mbi rëndësinë institucionale të konfliktit kur ekziston një mekanizëm kompetent për këtë qëllim. Ai ka detyrimin të deklarojë faktet dhe të ndjekë procedurën e përcaktuar.

Në varësi të natyrës së konfliktit, menaxhimi mund të kërkojë kufizim të aksesit në informacion, moskryerjen e një detyre të caktuar, riorganizimin e punës ose përjashtimin nga trajtimi i çështjes.

Kur ekziston pasiguri, heshtja nuk duhet të konsiderohet alternativë e pranueshme. Ndihmësi duhet të kërkojë këshillim ose verifikim përmes mekanizmit institucional kompetent, duke paraqitur në mënyrë të plotë rrethanat që njeh.

Mosdeklarimi mund të ketë rëndësi etike dhe, sipas rrethanave dhe kuadrit të zbatueshëm, edhe pasoja të tjera profesionale ose juridike. Fshehja e konfliktit është veçanërisht problematike sepse pengon institucionin të marrë masat e nevojshme për mbrojtjen e paanshmërisë dhe integritetit të procesit.

- **Rezultatet e të nxënës për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë momentin kur lind detyrimi për deklaram;
2. paraqesë në mënyrë të qartë faktet relevante të konfliktit;
3. dallojë deklaramin nga vetëvlerësimi përfundimtar mbi pasojat e konfliktit;
4. kërkojë këshillim institucional kur situata është e paqartë;
5. identifikojë masat e mundshme për menaxhimin e konfliktit;
6. dallojë menaxhimin e konfliktit nga përjashtimi i plotë prej çështjes;
7. respektojë vendimin institucional mbi mënyrën e menaxhimit;
8. dokumentojë rrethanat dhe masat e marra;
9. shpjegojë pasojat që mund të sjellë mosdeklarimi;

10. kuptojë se deklarimi i hershëm mbron si individin, ashtu edhe institucionin dhe procesin.

• **Metodologjia e rekomanduar për Modulin V**

Ky modul duhet të zhvillohet përmes kombinimit të analizës normative me raste praktike, sepse konflikti i interesit shpesh nuk paraqitet në forma të qarta dhe kërkon vlerësim të rrethanave konkrete.

Rekomandohet përdorimi i rasteve që përfshijnë:

- një të afërm të ndihmësit ligjor që është palë ose përfaqësues në çështje;
- një mik të ngushtë të përfshirë indirekt në proces;
- një ish-klient ose ish-punëdhënës;
- një çështje që lidhet me një institucion ku ndihmësi ka punuar më parë;
- interesa financiare të ndihmësit ose të personave të afërt;
- angazhime akademike ose profesionale me persona që paraqiten në çështje;
- marrëdhënie shoqërore që mund të krijojnë perceptim të favorizimit;
- konflikt të mundshëm për të cilin ndihmësi nuk është i sigurt nëse duhet të deklarojë;
- zbulimin e konfliktit pasi puna mbi çështjen ka filluar.

Për secilin rast, ndihmësi duhet të identifikojë:

1. interesin privat relevant;
2. natyrën e konfliktit: real, potencial ose të perceptuar;
3. standardin e vëzhguesit objektiv dhe të arsyeshëm;
4. momentin kur konflikti duhet të deklarohet;
5. personin ose strukturën kompetente për njoftim;
6. masën e përshtatshme për menaxhimin;
7. pasojat që mund të sillte mosdeklarimi.

• **Rasti integruar i rekomanduar për Modulin V**

Një ndihmës ligjor merr për analizë një çështje në të cilën një nga palët përfaqësohet nga një avokat me të cilin ai ka bashkëpunuar ngushtë profesionalisht disa vite më parë dhe me të cilin vazhdon të ketë marrëdhënie miqësore. Ndihmësi vlerëson se marrëdhëniet nuk do të ndikojnë në objektivitetin e tij dhe mendon se deklarimi mund të krijojë përshtypjen e një problemi që, sipas tij, nuk ekziston. Gjatë analizës, ai konstaton se çështja përmban disa argumente juridike të diskutueshme dhe duhet të bëjë vlerësime që mund të jenë të rëndësishme për rezultatin.

Ndihmësi duhet të analizojë:

1. nëse ekziston konflikt real, potencial ose i perceptuar;
2. nëse është vendimtare bindja personale e ndihmësit se mund të mbetet i paanshëm;
3. si do ta vlerësonte situatën një vëzhgues objektiv dhe i arsyeshëm;
4. nëse marrëdhëniet duhet të deklarohet;
5. kush duhet të vlerësojë nëse ndihmësi mund të vazhdojë trajtimin e çështjes;
6. çfarë masash mund të merren;
7. çfarë pasojash do të kishte mosdeklarimi nëse marrëdhëniet bëhet e njohur më vonë.

- **Veprimi i rekomanduar:**

Ndihmësi duhet të deklarojë në kohë rrethanat relevante të marrëdhënies dhe t'ia nënshtrojë situatën vlerësimit institucional kompetent. Bindja e tij personale se mund të mbetet objektiv nuk është e mjaftueshme për të përjashtuar një konflikt të perceptuar. Deri në marrjen e orientimit të nevojshëm, ai duhet të shmangë veprime që mund të thellojnë përfshirjen e tij në çështje, në masën që kjo është e mundur sipas organizimit institucional.

- **Lidhja e Modulit V me modulet pasuese**

Konflikti i interesit lidhet ngushtë me parimet e integritetit dhe paanshmërisë të trajtuara në Modulin II dhe konkretizon mënyrën se si interesat private mund të ndikojnë ose të krijojnë perceptimin e ndikimit mbi ushtrimin e funksionit.

Ai lidhet gjithashtu me marrëdhëniet me palët, avokatët dhe profesionistët e tjerë që trajtohen në Modulin VI, me përdorimin e informacionit të privilegjuar dhe konfidencialitetin e Modulit IV dhe me sjelljen publike e angazhimet jashtë funksionit në Modulin IX.

Në modulet mbi dilemat etike dhe përgjegjësinë profesionale, konflikti i interesit do të trajtohet më tej si një nga situatat tipike në të cilat kërkohet identifikim i hershëm, deklarim, dokumentim dhe vendimmarrje profesionale e arsyetuar.

Në këtë kuptim, parimi që përshkon të gjithë Modulin V është se menaxhimi etik i konfliktit të interesit fillon me transparencën: kur ekziston një dyshim i arsyeshëm, deklarimi dhe kërkimi i orientimit institucional janë më të përshtatshëm se heshtja ose vetëvlerësimi i njëanshëm i situatës.

MODULI VI – SJELLJA PROFESIONALE DHE MARRËDHËNIET NË MJEDISIN E PUNËS

- **Qëllimi i modulit**

Ky modul synon të zhvillojë standardet e sjelljes profesionale dhe të komunikimit që duhet të udhëheqin ndihmësin ligjor në marrëdhëniet e tij me magjistratin, kolegët, administratën, palët, avokatët dhe profesionistët e tjerë të sistemit të drejtësisë.

Moduli mbështetet në parimin se profesionalizmi i ndihmësit ligjor nuk vlerësohet vetëm nga cilësia e kërkimit juridik ose e materialeve që përgatit. Ai reflektohet edhe në mënyrën e komunikimit, respektin ndaj personave me të cilët bashkëpunon, vetëpërmbytjen, korrektësinë, ruajtjen e distancës profesionale dhe aftësinë për të kontribuar në një mjedis institucional të bazuar në bashkëpunim dhe integritet.

Një qëllim i posaçëm i modulit është të zhvillojë kuptimin se marrëdhëniet profesionale të ndihmësit ligjor duhet të organizohen në mënyrë që të respektojnë pavarësinë e magjistratit, përgjegjësinë e tij për vendimmarrjen dhe të drejtat procedurale të palëve. Afërsia profesionale me magjistratin ose bashkëpunimi i përditshëm me administratën nuk duhet të krijojë privilegje të papërshtatshme, komunikime joformale mbi çështjet ose ndërhyrje në kanalet procedurale.

Moduli synon gjithashtu të qartësojë rëndësinë e distancës profesionale në marrëdhëniet me palët dhe avokatët. Ndihmësi ligjor duhet të ruajë korrektësinë dhe respektin ndaj çdo personi, por

njëkohësisht të shmangë komunikimet, kontaktet ose sjelljet që mund të krijojnë perceptim favorizimi, afërsie të papërshtatshme ose akses të pabarabartë në institucion.

Në planin institucional, moduli synon të zhvillojë një kulturë të respektit reciprok, bashkëpunimit dhe përgjegjësisë. Sjelljet diskriminuese, ngacmimi, abuzimi me autoritetin, poshtërimi profesional ose përdorimi i pozitës për përfitim personal janë të papajtueshme me standardet e etikës në institucionet e drejtësisë.

Nëpërmjet këtij moduli, ndihmësi duhet të kuptojë se cilësia e mjedisit të punës dhe kultura etike e institucionit ndikojnë drejtpërdrejt në profesionalizmin individual, integritetin institucional dhe cilësinë e administrimit të drejtësisë.

• **Rezultatet specifike të të nxënit**

Në përfundim të këtij moduli, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë rëndësinë etike të komunikimit profesional në ushtrimin e funksionit të ndihmësit ligjor;
2. komunikojë me magistratin në mënyrë korrekte, të qartë, të argumentuar dhe profesionale;
3. përshtatë formën dhe përmbajtjen e komunikimit me natyrën e marrëdhënies institucionale;
4. dallojë komunikimin profesional nga komunikimi joformal që mund të cenojë kufijtë e funksionit;
5. ruajë vetëpërmbajtjen profesionale edhe në situata tensioni, presioni ose mospajtimi;
6. komunikojë me kolegët dhe administratën duke respektuar dinjitetin, kompetencat dhe përgjegjësitë e secilit;
7. ruajë distancën profesionale në marrëdhëniet me palët, avokatët dhe profesionistët e tjerë;
8. zbatojë parimin e trajtimit të barabartë dhe të shmangë favorizimin real ose të perceptuar;
9. identifikojë kontaktet dhe komunikimet e papërshtatshme jashtë kanaleve procedurale;
10. identifikojë sjelljet diskriminuese, ngacmuese ose poshtëruese në mjedisin e punës;
11. dallojë ushtrimin e ligjshëm të përgjegjësisë profesionale nga abuzimi me autoritetin ose pozitën;
12. kontribuojë në një kulturë institucionale të bazuar në respekt, bashkëpunim, përgjegjshmëri dhe integritet;
13. identifikojë situatat në të cilat një sjellje individuale mund të cenojë jo vetëm marrëdhëniet ndërpersonale, por edhe funksionimin dhe reputacionin e institucionit.

TEMA 16. ETIKA E KOMUNIKIMIT PROFESIONAL

• **Përmbajtja**

1. *Komunikimi me magistratin.*
2. *Komunikimi me kolegët dhe administratën.*
3. *Komunikimi verbal dhe i shkruar.*
4. *Respekti, korrektësia dhe vetëpërmbajtja profesionale.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë aftësinë e kandidatit për të komunikuar në mënyrë profesionale, të qartë, të respektueshme dhe të përshtatshme me funksionin. Komunikimi profesional nuk përfshin vetëm përmbajtjen e mesazhit, por edhe mënyrën, kohën, kanalën dhe kontekstin në të cilin ai transmetohet. Një informacion juridikisht i saktë mund të komunikohet në mënyrë profesionalisht të përshtatshme nëse përdoret gjuhë fyese, përçmuese, kategorike ose që cenon dinjitetin e personit tjetër.

Në komunikimin me magjistratin, ndihmësi ligjor duhet të jetë i qartë dhe i saktë, të evidentojë problemet juridike relevante dhe, kur është e nevojshme, të shprehë në mënyrë të argumentuar rezervën ose mospajtimin profesional. Në komunikimin me kolegët dhe administratën kërkohet respektim i kompetencave dhe përgjegjësi të secilit, bashkëpunim korrekt dhe shmangie e sjelljeve që krijojnë konflikt të panevojshëm, presion ose cenim të dinjitetit profesional.

Vetëpërmbajtja ka rëndësi të posaçme në situata tensioni. Statusi profesional kërkon që reagimi të mbetet proporcional, i matur dhe i orientuar drejt zgjidhjes së problemit, edhe kur sjellja e personit tjetër është e papërshtatshme.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë elementet e komunikimit profesional;
2. përdorë gjuhë të qartë, korrekte dhe institucionale;
3. dallojë komunikimin profesional nga ai personal ose emocional;
4. komunikojë një problem ose gabim në mënyrë transparente;
5. shprehë mospajtim pa cenuar respektin ndaj magjistratit ose kolegut;
6. përshtatë komunikimin verbal dhe të shkruar me natyrën e çështjes;
7. shmangë formulimet fyese, denigruese ose të panevojshme;
8. ruajë vetëpërmbajtjen në situata konflikti;
9. përdorë kanalet institucionale të përshtatshme për komunikimin e çështjeve profesionale;
10. kuptojë se profesionalizmi në komunikim është pjesë e integritetit të funksionit.

TEMA 17. MARRËDHËNIET ME PALËT, AVOKATËT DHE PROFESIONISTËT E TJERË

- **Përmbajtja**

1. *Ruajtja e distancës profesionale.*
2. *Barazia në trajtim.*
3. *Shmangia e kontakteve të papërshtatshme.*
4. *Komunikimet jashtë kanaleve procedurale.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë standardet e sjelljes që duhet të respektohen në marrëdhëniet me palët, avokatët dhe profesionistët e tjerë që ndërveprojnë me sistemin e drejtësisë.

Ndihmësi ligjor duhet të sillet me korrektësi dhe respekt ndaj të gjithë personave, duke ruajtur njëkohësisht distancën e nevojshme profesionale. Marrëdhënia korrekte nuk duhet të shndërrohet në afërsi të papërshtatshme, komunikim preferencial ose krijim të aksesit të privilegjuar.

Barazia në trajtim kërkon që persona në pozita të krahaseshme të trajtohen me të njëjtat standarde profesionale, pa favorizim ose diskriminim për shkak të marrëdhënieve personale, statusit, ndikimit ose faktorëve të tjerë të parëndësishëm për çështjen.

Kontaktet jashtë kanaleve procedurale paraqesin rrezik të veçantë kur lidhen me përmbajtjen ose rezultatin e një çështjeje. Ndihmësi ligjor nuk duhet të japë këshilla, të komentojë analizën e brendshme, të transmetojë informacione mbi qëndrimin e magjistratit ose të krijojë përshtypjen se një palë mund të ndikojë procesin përmes komunikimeve joformale.

Tema duhet të zhvillojë gjithashtu aftësinë për të dalluar një kontakt të zakonshëm shoqëror nga një kontakt profesionalisht problematik, duke marrë në konsideratë natyrën e marrëdhënies, përmbajtjen e komunikimit dhe perceptimin që mund të krijohet për paanshmërinë.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë kuptimin dhe funksionin e distancës profesionale;
2. trajtojë palët dhe profesionistët e tjerë me korrektësi dhe respekt;
3. zbatojë standardin e barazisë në trajtim;
4. identifikojë favorizimin real dhe të perceptuar;
5. dallojë komunikimin e lejueshëm administrativ nga komunikimi i papërshtatshëm mbi çështjen;
6. shmangë dhënien e informacionit ose këshillave jashtë kompetencës dhe kanaleve procedurale;
7. identifikojë kontaktet që duhet të ndërpriten ose të raportohen;
8. reagojë në mënyrë profesionale kur një avokat ose palë përpiqet të diskutojë joformalisht përmbajtjen e çështjes;
9. vlerësojë ndikimin që marrëdhëniet personale mund të kenë mbi perceptimin e paanshmërisë;
10. dokumentojë ose referojë institucionalisht komunikimet problematike kur kjo kërkohet nga rrethanat.

TEMA 18. ETIKA NË MJEDISIN INSTITUCIONAL

- **Përmbajtja**

1. *Respekti reciprok dhe bashkëpunimi.*
2. *Sjelljet diskriminuese dhe ngacmimi.*
3. *Abuzimi me autoritetin dhe pozitën.*
4. *Kultura etike në institucionet e drejtësisë.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë kuptimin e institucionit të drejtësisë si një mjedis profesional në të cilin integriteti individual duhet të shoqërohet me standarde të përbashkëta të respektit, bashkëpunimit dhe përgjegjshmërisë.

Respekti reciprok nuk nënkupton shmangien e kritikës ose të mospajtimit profesional. Ai kërkon që këto të shprehen pa cenim të dinjitetit, pa poshtërim dhe pa përdorim të pozitës hierarkike për të ushtruar presion të papërshtatshëm.

Sjelljet diskriminuese dhe ngacmimi janë të papajtueshme me standardet profesionale të sistemit të drejtësisë. Kjo përfshin jo vetëm sjelljet e drejtpërdrejta dhe të dukshme, por edhe praktikatat e përsëritura që mund të krijojnë ambient armiqësor, poshtërues ose përjashtues.

Abuzimi me autoritetin mund të shfaqet përmes përdorimit të pozitës për përfitim personal, imponimit të detyrave për qëllime të huaja ndaj funksionit, favorizimit, presionit, hakmarrjes ose trajtimit të pabarabartë të kolegëve.

Kultura etike institucionale ndërtohet jo vetëm përmes rregullave formale, por edhe përmes praktikave të përditshme, shembullit profesional, komunikimit të hapur për problemet, korrigjimit të gabimeve dhe krijimit të një mjedisi në të cilin shqetësimet etike mund të ngrihen pa frikë nga hakmarrja.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë rëndësinë e respektit reciprok dhe bashkëpunimit profesional;
2. dallojë kritikën profesionale nga sjellja denigruese ose poshtëruese;
3. identifikojë sjelljet diskriminuese dhe ngacmuese;
4. identifikojë format e abuzimit me autoritetin ose pozitën;
5. dallojë ushtrimin legjitim të kompetencës organizative nga presioni i papërshtatshëm;
6. reagojë në mënyrë profesionale ndaj sjelljeve problematike në mjedisin institucional;
7. përdorë mekanizmat institucionalë kompetentë kur problematika kërkon raportim;
8. kontribuojë në parandalimin e konflikteve dhe përmirësimin e bashkëpunimit;
9. kuptojë rolin e praktikave të mira të përditshme në ndërtimin e kulturës së integritetit;
10. vlerësojë lidhjen ndërmjet kulturës së brendshme të institucionit dhe besimit publik në drejtësi.

- **Angazhimet profesionale jashtë funksionit**

Në kuadër të sjelljes profesionale duhet të merret në konsideratë edhe pjesëmarrja e ndihmësit ligjor në veprimtari jashtë funksionit të tij të drejtpërdrejtë.

Angazhime të tilla si mësimdhënia, kërkimi shkencor, pjesëmarrja në konferenca, veprimtaria në organizata profesionale dhe aktivitete të tjera private mund të jenë të lejueshme, kur janë në përputhje me ligjin dhe rregullat institucionale.

Megjithatë, këto angazhime duhet të organizohen në mënyrë që të mos cenojnë përmbushjen e detyrës, të mos krijojnë konflikt interesi, të mos përfshijnë përdorim të paautorizuar të informacionit profesional dhe të mos cenojnë perceptimin e paanshmërisë ose integritetit të funksionit.

Kur ekziston pasiguri mbi pajtueshmërinë e një angazhimi të jashtëm me detyrën, ndihmësi ligjor duhet të kërkojë orientim sipas mekanizmave institucionale përkatës.

- **Komunikimi profesional në rast vonese ose pamundësie për përmbushjen e një detyre**

Menaxhimi profesional i marrëdhënieve të punës përfshin edhe detyrimin për të komunikuar në kohë vështirësitë që mund të pengojnë përfundimin korrekt të një detyre.

Kur ndihmësi ligjor konstaton se një detyrë nuk mund të përfundohet brenda afatit të caktuar, ai duhet ta evidentojë këtë sa më herët dhe të informojë personin përgjegjës, pa pritur skadimin e afatit.

Komunikimi duhet, sipas rastit, të përmbajë:

- gjendjen aktuale të punës;
- arsyen e vonesës;
- pjesën e punës që është përfunduar;
- kohën shtesë që vlerësohet e nevojshme;
- alternativat e mundshme për riorganizimin ose përfundimin e detyrës.

Fshehja e vonesës ose njoftimi vetëm pasi afati ka kaluar cenon besimin profesional dhe kufizon mundësinë e magjistratit ose të strukturës përkatëse për të riorganizuar punën.

Për këtë arsye, komunikimi i hershëm i një vështirësie duhet të konsiderohet shprehje e përgjegjshmërisë profesionale dhe jo dobësi në përmbushjen e detyrës.

- **Metodologjia e rekomanduar për Modulin VI**

Ky modul duhet të ketë karakter të theksuar praktik dhe të zhvillohet përmes situatave të komunikimit dhe ndërveprimit profesional.

Rekomandohet përdorimi i:

- role-play ndërmjet ndihmësit ligjor dhe magjistratit;
- simulimit të komunikimit me palë ose avokatë;
- analizës së mesazheve elektronike dhe komunikimeve të shkruara;
- rasteve të konfliktit ndërmjet kolegëve;
- rasteve të komunikimit joetik ose agresiv;
- situatave të kontakteve jashtë kanaleve procedurale;
- rasteve të sjelljes diskriminuese ose ngacmimit;
- skenarëve mbi përdorimin e pozitës;
- rasteve mbi vonesën dhe komunikimin e vështirësive në punë.

Për secilin rast, ndihmësi duhet të analizojë:

1. natyrën e marrëdhënies profesionale;
2. standardin etik të zbatueshëm;
3. kufirin e komunikimit të lejueshëm;
4. rrezikun për paanshmërinë ose besimin profesional;

5. mënyrën e përshtatshme të reagimit;
6. nevojën eventuale për dokumentim ose raportim.

- **Rasti integruar i rekomanduar për Modulin VI**

Një avokat që njeh personalisht ndihmësin ligjor e kontakton në telefon jashtë orarit të punës dhe i thotë se nuk kërkon informacion konfidencial, por vetëm dëshiron të kuptojë nëse një argument i paraqitur prej tij “është marrë seriozisht në konsideratë”.

Ai shton se kjo do ta ndihmonte të vendoste nëse duhet të paraqesë një kërkesë tjetër procedurale.

Ndihmësi e njeh prej vitesh avokatin dhe mendon se një përgjigje e përgjithshme nuk do të ndikonte në çështje.

Ndihmësi duhet të analizojë:

1. nëse ekziston një komunikim profesionalisht i papërshtatshëm;
2. nëse ka rëndësi fakti që avokati nuk kërkon shprehimisht informacion konfidencial;
3. nëse një përgjigje e përgjithshme mund të krijojë avantazh procedural;
4. si ndikon marrëdhënia personale në perceptimin e situatës;
5. nëse komunikimi duhet të ndërpritet;
6. nëse kërkohet dokumentim ose njoftim institucional;
7. cili është veprimi profesionalisht i rekomanduar.

- **Veprimi i rekomanduar:**

Ndihmësi duhet të shmangë çdo diskutim mbi mënyrën se si është vlerësuar ose mund të vlerësohet çështja dhe ta orientojë avokatin drejt kanaleve zyrtare procedurale.

Nëse natyra e kontaktit ose rrethanat konkrete e bëjnë të nevojshme, komunikimi duhet të evidentohet ose t'i bëhet i ditur personit kompetent sipas rregullave institucionale.

- **Lidhja e Modulit VI me modulet pasuese**

Standardet e komunikimit dhe sjelljes profesionale të trajtuara në këtë modul lidhen drejtpërdrejt me etikën e kërkimit dhe hartimit juridik në Modulin VII, sepse korrektësia profesionale duhet të reflektohet si në marrëdhëniet ndërpersonale, ashtu edhe në produktin juridik.

Marrëdhëniet me palët dhe avokatët lidhen me konfidencialitetin e Modulit IV dhe konfliktin e interesit të Modulit V, ndërsa çështjet që lidhen me aktivitetet jashtë funksionit dhe perceptimin e sjelljes profesionale zhvillohen më tej në Modulin IX.

Problemet e presionit, abuzimit me autoritetin, reagimit ndaj sjelljeve joetike dhe raportimit institucional lidhen gjithashtu me Modulin X mbi dilemat etike dhe Modulin XI mbi përgjegjësinë dhe sinjalizimin.

Në këtë kuptim, parimi që përshkon Modulin VI është se: *sjellja profesionale nuk matet vetëm nga ajo që profesionisti bën, por edhe nga mënyra se si komunikon, bashkëpunon, ushtron përgjegjësitë e tij dhe respekton kufijtë në marrëdhëniet me të tjerët.*

MODULI VII – ETIKA E KËRKIMIT, ANALIZËS DHE HARTIMIT JURIDIK

• Qëllimi i modulit

Ky modul synon të zhvillojë standardet etike që duhet të udhëheqin kërkimin juridik, analizën e fakteve dhe të së drejtës, si dhe hartimin e materialeve dhe projektakteve nga ndihmësi ligjor.

Moduli mbështetet në parimin se cilësia e kërkimit dhe e analizës juridike nuk është vetëm çështje aftësie teknike, por edhe përgjegjësi etike. Përzgjedhja e burimeve, mënyra e paraqitjes së jurisprudence, verifikimi i saktësisë së referencave, trajtimi i fakteve dhe ndërtimi i argumentimit mund të ndikojnë drejtpërdrejt në cilësinë e procesit të vendimmarrjes.

Një qëllim i posaçëm i modulit është të zhvillojë ndershmërinë intelektuale. Ndihmësi ligjor nuk duhet të kërkojë vetëm burime që mbështesin një përfundim të paracaktuar, por duhet të identifikojë dhe të paraqesë edhe jurisprudence, argumentet ose burimet që mund ta kundërshtojnë atë. Kërkimi juridik profesional kërkon verifikim, balancë dhe transparencë mbi kufizimet e analizës.

Moduli synon gjithashtu të qartësojë standardet etike të hartimit të projektakteve. Projektakti duhet të mbështetet në paraqitjen e saktë të fakteve, në përdorimin korrekt të burimeve dhe në një arsyetim juridik të balancuar. Ai është dokument përgatitor dhe nuk duhet të manipulohet për të krijuar mbështetje artificiale për një rezultat të paracaktuar.

Një vëmendje e posaçme i kushtohet autorësisë profesionale dhe plagjiaturës. Ripërdorimi i materialeve të mëparshme, modeleve standarde ose analizave të kolegëve mund të jetë i dobishëm dhe i lejueshëm në punën institucionale, por nuk përjashton detyrimin për verifikim, përshtatje, citim kur është i nevojshëm dhe marrjen e përgjegjësisë për produktin përfundimtar. Nëpërmjet këtij moduli, ndihmësi duhet të kuptojë se integriteti i kërkimit dhe hartimit juridik është pjesë e integritetit të vetë procesit të drejtësisë.

• Rezultatet specifike të të nxënës

Në përfundim të këtij moduli, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë dimensionin etik të kërkimit dhe analizës juridike;
2. përzgjedhë burimet juridike sipas relevancës, autoritetit dhe besueshmërisë së tyre;
3. verifikojë saktësinë, aktualitetin dhe kontekstin e burimeve të përdorura;
4. identifikojë dhe paraqesë jurisprudence kundërshtuese ose argumentet që dobësojnë përfundimin fillestar;
5. dallojë kërkimin objektiv nga kërkimi selektiv i orientuar drejt një rezultati të paracaktuar;
6. identifikojë manipulimin selektiv të precedentëve, fakteve ose argumenteve;
7. përgatisë projektakte me saktësi juridike dhe faktike;
8. paraqesë faktet në mënyrë objektive dhe të dallojë faktet e provuara nga pretendimet ose çështjet e diskutueshme;
9. ndërtojë arsyetim juridik të balancuar dhe të verifikueshëm;
10. përdorë jurisprudence, doktrinën dhe burimet e tjera me korrektësi;
11. dallojë përdorimin legjitim të modeleve standarde nga kopjimi i pakontrolluar ose plagjiatura;

12. respektojë autorësinë profesionale dhe të identifikojë rastet kur kërkohet citim ose referim;
13. marrë përgjegjësi profesionale për përmbajtjen e materialit që paraqet, edhe kur ai mbështetet në modele ose materiale të përgatitura më parë nga persona të tjerë.

TEMA 19. INTEGRITETI NË KËRKIMIN JURIDIK

• Përmbajtja

1. *Përzgjedhja objektive e burimeve.*
2. *Detyrimi për të evidentuar jurisprudencën kundërshtuese.*
3. *Verifikimi i saktësisë së burimeve.*
4. *Manipulimi selektiv i precedentëve dhe argumenteve.*

• Objektivi i temës

Tema synon të zhvillojë standardet e ndershmërisë intelektuale dhe objektivitetit në kërkimin juridik.

Kërkimi profesional nuk duhet të fillojë me synimin për të gjetur vetëm argumente që mbështesin një përfundim të dëshiruar. Ndihmësi ligjor duhet të identifikojë burimet relevante në mënyrë të plotë dhe të ekuilibruar dhe të paraqesë edhe jurisprudencën ose interpretimet që mund të çojnë në një përfundim të ndryshëm.

Detyrimi për të evidentuar jurisprudencën kundërshtuese është veçanërisht i rëndësishëm kur ajo është relevante për çështjen dhe mund të ndikojë në vlerësimin e magjistratit. Fshehja ose anashkalimi i qëllimshëm i një burimi të tillë cenon objektivitetin dhe integritetin e analizës.

Verifikimi i burimeve përfshin kontrollin e saktësisë së citimit, autoritetit të burimit, statusit të tij aktual, raportit me çështjen konkrete dhe kuptimit të tij në kontekst. Një fragment i saktë i shkëputur nga konteksti mund të japë një kuptim të pasaktë të burimit dhe të çojë në një analizë të gabuar.

Manipulimi selektiv mund të shfaqet përmes zgjedhjes së vetëm një pjese të jurisprudencës, citimit të paplotë, heqjes së fakteve dalluese ose paraqitjes së një qëndrimi minoritar si standard i konsoliduar.

• Rezultatet e të nxënës për temën

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. përzgjedhë burime relevante dhe të besueshme;
2. vlerësojë autoritetin juridik të burimeve;
3. verifikojë nëse jurisprudenca është ende relevante dhe e zbatueshme;
4. evidentojë jurisprudencën kundërshtuese;
5. dallojë një precedent të zbatueshëm nga një vendim që ndryshon për shkak të fakteve ose kontekstit;
6. shmangë citimin jashtë kontekstit;
7. identifikojë përzgjedhjen selektive të argumenteve;
8. paraqesë në mënyrë transparente pasiguritë juridike ose mungesën e një qëndrimi të konsoliduar;

9. korrigjojë menjëherë një burim të pasaktë të evidentuar gjatë analizës;
10. argumentojë pse objektiviteti në kërkim është pjesë e detyrimit etik të ndihmësit ligjor.

TEMA 20. ETIKA E HARTIMIT TË PROJEKTAKTEVE

• Përmbajtja

1. *Saktësia juridike dhe faktike.*
2. *Objektiviteti në paraqitjen e fakteve.*
3. *Arsyetimi i balancuar juridik.*
4. *Përdorimi korrekt i jurisprudencës dhe doktrinës.*

• Objektivi i temës

Tema synon të zhvillojë standardet profesionale dhe etike që duhet të udhëheqin përgatitjen e projektakteve dhe materialeve të tjera juridike.

Projektakti duhet të mbështetet në fakte të verifikuara dhe në burime juridike të identifikuara me saktësi. Ndihmësi ligjor duhet të dallojë qartë faktet e provuara, pretendimet e palëve, faktet e kundërshtuara dhe vlerësimet juridike.

Objektiviteti kërkon që paraqitja e fakteve të mos strukturohet në mënyrë selektive për të përforcuar artificialisht një rezultat të caktuar. Po kështu, arsyetimi juridik duhet të trajtojë argumentet relevante të palëve dhe burimet që mund të mbështesin zgjidhje alternative.

Përdorimi i jurisprudencës dhe doktrinës duhet të jetë korrekt, i verifikueshëm dhe i lidhur realisht me çështjen. Referimi i një burimi nuk duhet të krijojë përshtypjen se ai mbështet një përfundim që në fakt nuk rezulton prej tij.

Projektakti mbetet dokument pune deri në miratimin e tij nga magjistrati. Përgatitja e një versioni të avancuar ose të plotë nuk ndryshon natyrën përgatitore të dokumentit dhe nuk transferon tek ndihmësi përgjegjës në vendimmarrëse.

• Rezultatet e të nxënit për temën

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. verifikojë saktësinë juridike dhe faktike të një projektakti;
2. dallojë faktet e provuara nga pretendimet e palëve;
3. shmangë gjuhën që paraqet si të provuar një fakt ende të diskutueshëm;
4. paraqesë në mënyrë të balancuar argumentet relevante;
5. ndërtojë arsyetim të qartë dhe të kontrollueshëm;
6. përdorë jurisprudencën vetëm në përputhje me kuptimin dhe kontekstin e saj;
7. evidentojë argumentet juridike kundërshtuese;
8. korrigjojë gabimet e zbuluara gjatë rishikimit;
9. trajtojë projektaktin si dokument përgatitor;
10. ruajë përgjegjësinë profesionale për saktësinë dhe cilësinë e materialit që i paraqitet magjistratit.

TEMA 21. PLAGJIATURA DHE AUTORËSIA PROFESIONALE

• Përmbajtja

1. *Kuptimi i plagjiaturës në punën juridike.*
2. *Citimi dhe referimi korrekt i burimeve.*
3. *Ripërdorimi i materialeve dhe modeleve standarde.*
4. *Përgjegjësia etike për autenticitetin e punës.*

• Objektivi i temës

Tema synon të zhvillojë kuptimin e autorësisë profesionale dhe të përdorimit etik të materialeve të hartuara nga persona të tjerë ose të krijuara më parë brenda institucionit.

Në punën juridike, përdorimi i modeleve, strukturave standarde, formulimeve të konsoliduara dhe materialeve të mëparshme mund të jetë pjesë normale e veprimtarisë profesionale. Megjithatë, ripërdorimi nuk duhet të shndërrohet në kopjim mekanik dhe të pakontrolluar.

Ndihmësi ligjor duhet të verifikojë nëse materiali i mëparshëm është i përshtatshëm për çështjen konkrete, nëse burimet janë ende të sakta dhe aktuale dhe nëse faktet dhe argumentet përputhen me dosjen që po trajtohet.

Kur përdoren ide, analiza, formulime ose materiale për të cilat kërkohet njohja e burimit, referimi duhet të bëhet në mënyrë korrekte. Paraqitja e punës së një personi tjetër si produkt origjinal mund të cenojë integritetin profesional edhe kur materiali është juridikisht i saktë. Përgjegjësia për produktin përfundimtar mbetet te personi që e përgatit dhe e paraqet atë. Fakti që një gabim është marrë nga një model i mëparshëm nuk e përjashton detyrimin për verifikim.

• Rezultatet e të nxënit për temën

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë kuptimin e plagjiaturës në kontekstin e punës juridike;
2. dallojë përdorimin e lejueshëm të një modeli standard nga kopjimi i papërshtatshëm;
3. identifikojë rastet në të cilat kërkohet citim ose referim;
4. përdorë burimet doktrinare dhe akademike me korrektësi;
5. verifikojë materialet e ripërdorura përpara përfshirjes së tyre në një dokument të ri;
6. përshtatë modelet me faktet dhe të drejtën e zbatueshme në rastin konkret;
7. identifikojë rrezikun e bartjes mekanike të gabimeve nga materiale të mëparshme;
8. respektojë kontributin profesional të kolegëve;
9. marrë përgjegjësi për autenticitetin, saktësinë dhe cilësinë e produktit përfundimtar.

• Metodologjia e rekomanduar për Modulin VII

Ky modul duhet të zhvillohet kryesisht përmes ushtrimeve konkrete të kërkimit, verifikimit dhe hartimit juridik.

Rekomandohet përdorimi i:

- krahasimit të dy analizave juridike me cilësi të ndryshme;

- identifikimit të burimeve të papërshtatshme ose të pasakta;
- verifikimit të një citimi jurisprudencial;
- analizës së jurisprudencës kundërshtuese;
- ushtrimeve për dallimin e fakteve nga vlerësimet;
- rishikimit kritik të një projektakti;
- identifikimit të citimeve jashtë kontekstit;
- rasteve të kopjimit të materialeve standarde pa verifikim;
- ushtrimeve për citimin dhe referimin korrekt;
- rasteve ku një gabim i marrë nga një model përsëritet në një projektakt të ri.

Për secilin ushtrim, ndihmësi duhet të vlerësojë:

1. saktësinë e burimeve;
2. objektivitetin e kërkimit;
3. plotësinë e jurisprudencës;
4. saktësinë e fakteve;
5. balancën e arsyetimit;
6. korrektesinë e referimeve;
7. përgjegjësinë profesionale për produktin përfundimtar.

• **Rasti integruar i rekomanduar për Modulin VII**

Një ndihmës ligjor po përgatit një projektakt dhe gjen në arkivin institucional një dokument të mëparshëm për një çështje të ngjashme. Ai përdor pjesë të konsiderueshme të analizës dhe të jurisprudencës së cituar në atë material. Gjatë kontrollit të mëvonshëm konstaton se një nga vendimet e cituara në dokumentin e vjetër nuk lidhet plotësisht me çështjen aktuale dhe se ndërkohë është zhvilluar jurisprudencë tjetër që mbështet një qasje pjesërisht të ndryshme. Afati për dorëzimin e projektaktit është i shkurtër dhe përdorimi i versionit ekzistues do ta lejonte të përfundonte punën në kohë.

Ndihmësi duhet të analizojë:

1. nëse përdorimi i materialit të mëparshëm është në vetvete problematik;
2. çfarë detyrimi ka ndihmësi për verifikimin e burimeve;
3. nëse duhet të kërkojë jurisprudencën e zhvilluar më vonë;
4. nëse mund të mbështetet në faktin se materiali është përdorur më parë nga institucioni;
5. nëse duhet të korrigjojë ose heqë referencën e papërshtatshme;
6. si duhet të balancojë afatin me detyrimin për saktësi;
7. kur ripërdorimi i materialit mund të shndërrohet në problem të autorësisë ose integritetit profesional.

• **Veprimi i rekomanduar:**

Ndihmësi mund të përdorë materialin e mëparshëm si pikënisje, por duhet të verifikojë në mënyrë të pavarur burimet, faktet dhe aktualitetin e analizës, ta përshtatë materialin me çështjen

konkrete dhe të evidentojë jurisprudencën relevante të zhvilluar më pas. Presioni i afatit nuk e justifikon paraqitjen e një analize që dihet se është e pasaktë, e paplotë ose e paverifikuar.

- **Lidhja e Modulit VII me modulet pasuese**

Ky modul lidhet drejtpërdrejt me parimet e integritetit, pavarësisë intelektuale dhe profesionalizmit të trajtuara në Modulet II dhe III. Objektiviteti në kërkim është një nga format konkrete në të cilat shfaqet pavarësia intelektuale e ndihmësit ligjor.

Standardet mbi saktësinë, autorësinë dhe verifikimin e burimeve krijojnë gjithashtu bazën për Modulin VIII mbi përdorimin e teknologjisë dhe inteligjencës artificiale. Përdorimi i mjeteve teknologjike nuk ndryshon detyrimin e ndihmësit ligjor për të kontrolluar burimet, për të verifikuar përmbajtjen dhe për të marrë përgjegjësi për produktin përfundimtar.

Në Modulin X, problemet e kërkimit selektiv, fshehjes së jurisprudencës kundërshtuese ose përdorimit të materialeve të paverifikuara mund të trajtohen si dilema të integritetit profesional, ndërsa në Modulin XI ato lidhen me përgjegjësinë për gabimin, mosveprimin dhe korrigjimin e tij.

Parimi që përshkon Modulin VII është se: *ndihmësi ligjor nuk është përgjegjës vetëm për të gjetur një argument juridik, por për të siguruar që kërkimi, analiza dhe materiali që paraqet janë të ndershme intelektualisht, të sakta, të verifikueshme dhe të balancuara.*

MODULI VIII – ETIKA NË PËRDORIMIN E TEKNOLOGJISË DHE INTELIGJENCËS ARTIFICIALE

- **Qëllimi i modulit**

Ky modul synon të zhvillojë aftësinë e kandidatëve për të përdorur teknologjinë dhe mjetet e inteligjencës artificiale në mënyrë profesionale, të kontrolluar dhe të pajtueshme me standardet etike që udhëheqin ushtrimin e funksionit të ndihmësit ligjor.

Moduli mbështetet në parimin se përdorimi i teknologjisë mund të rrisë efikasitetin, shpejtësinë e kërkimit juridik, përpunimin e informacionit dhe organizimin e punës, por nuk ndryshon përgjegjësinë profesionale të personit që përdor këto mjete.

Teknologjia duhet të mbetet instrument mbështetës dhe nuk mund të zëvendësojë gjykimin profesional, verifikimin juridik, përgjegjësinë njerëzore dhe respektimin e kufijve të funksionit.

Një vëmendje e posaçme i kushtohet përdorimit të inteligjencës artificiale gjenerative. Sistemet e IA-së mund të ndihmojnë në kërkim, përmbledhje, strukturim të materialit ose gjenerim të varianteve paraprake të tekstit, por produkti i tyre mund të përmbajë gabime, burime të paqena, interpretime të pasakta, paragjykime ose përfundime që nuk mbështeten në materialin juridik relevant.

Për këtë arsye, përdorimi etik i IA-së kërkon mbikëqyrje dhe kontroll njerëzor efektiv. Ndihmësi ligjor nuk duhet ta konsiderojë përmbajtjen e gjeneruar si të saktë vetëm për shkak se paraqitet në mënyrë bindëse ose të strukturuar. Çdo informacion, citim, referencë jurisprudenciale ose përfundim juridik duhet të verifikohet përpara se të përdoret në punën institucionale.

Moduli synon gjithashtu të zhvillojë ndërgjegjësimin mbi rreziqet që përdorimi i sistemeve teknologjike të jashtme mund të krijojë për konfidencialitetin, sekretin profesional dhe mbrojtjen e të dhënave. Futja e informacionit nga dosjet, projektakteve ose të dhënave personale në një sistem

të paautorizuar mund të përbëjë ekspozim të informacionit edhe kur përdoruesi nuk synon publikimin e tij.

Nëpërmjet këtij moduli, ndihmësi duhet të kuptojë se përgjegjësia për produktin profesional mbetet njerëzore. Përdorimi i teknologjisë ose IA-së nuk mund të shërbejë si justifikim për një gabim, citim të pasaktë, shkelje të konfidencialitetit, analizë të njëanshme ose delegim të papërshtatshëm të gjyqimit profesional.

- **Rezultatet specifike të të nxënit**

Në përfundim të këtij moduli, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë rolin dhe kufijtë e teknologjisë në punën e ndihmësit ligjor;
2. identifikojë përfitimet dhe rreziqet që burojnë nga digjitalizimi dhe automatizimi i proceseve të punës;
3. dallojë përdorimin e teknologjisë si mjet mbështetës nga delegimi i papërshtatshëm i analizës profesionale;
4. shpjegojë mundësitë dhe kufizimet e sistemeve të inteligjencës artificiale në kërkimin dhe analizën juridike;
5. verifikojë në mënyrë të pavarur informacionin dhe burimet e gjeneruara nga IA;
6. identifikojë rrezikun e gjenerimit të informacionit të pasaktë ose të fabrikuar;
7. identifikojë rreziqet e paragjyqimeve dhe rezultateve të njëanshme algoritmike;
8. zbatojë parimin e mbikëqyrjes njerëzore në përdorimin e sistemeve të IA-së;
9. ruajë përgjegjësinë personale për analizën dhe dokumentin përfundimtar;
10. identifikojë të dhënat që nuk duhet të futen në sisteme të jashtme ose të paautorizuara;
11. zbatojë anonimizimin dhe minimizimin e të dhënave kur përdorimi i një mjeti teknologjik është i lejuar;
12. respektojë politikat dhe autorizimet institucionale për përdorimin e teknologjisë dhe IA-së;
13. dokumentojë ose deklarojë përdorimin e IA-së kur kjo kërkohet nga rregullat institucionale;
14. reagojë në mënyrë të përshtatshme kur konstaton se përdorimi i një sistemi teknologjik ka krijuar rrezik për saktësinë, konfidencialitetin ose integritetin e punës.

TEMA 22. TEKNOLOGJIA NË PUNËN E NDIHMËSIT LIGJOR

- **Përmbajtja**

1. *Digjitalizimi i punës juridike.*
2. *Databazat elektronike dhe kërkimi juridik.*
3. *Automatizimi i proceseve të punës.*
4. *Përgjegjësia njerëzore në përdorimin e mjeteve teknologjike.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë kuptimin e teknologjisë si mjet mbështetës të punës profesionale dhe të evidentojë përgjegjësitë që shoqërojnë përdorimin e saj.

Digjitalizimi dhe databazat elektronike kanë ndryshuar mënyrën e kërkimit, ruajtjes, përpunimit dhe transmetimit të informacionit juridik. Megjithatë, lehtësia teknike e aksesit në informacion nuk eliminon nevojën për vlerësimin e autoritetit, aktualitetit dhe besueshmërisë së burimit.

Automatizimi mund të përdoret për detyra të përsëritshme ose ndihmëse, por duhet të shmanget përdorimi i pakontrolluar i proceseve automatike kur ato mund të ndikojnë në saktësinë juridike, trajtimin e të dhënave ose analizën e çështjes.

Përdoruesi mbetet përgjegjës për mënyrën e përdorimit të teknologjisë dhe për produktin që rezulton prej saj. Gabimi i sistemit nuk e përjashton detyrimin profesional për kontroll dhe verifikim.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë përdorimet kryesore të teknologjisë në punën juridike;
2. përdorë databaza elektronike duke verifikuar autoritetin dhe aktualitetin e burimeve;
3. dallojë informacionin e indeksuar automatikisht nga burimi juridik autentik;
4. identifikojë përfitimet dhe kufijtë e automatizimit;
5. shmangë mbështetjen mekanike në rezultatet e sistemeve teknologjike;
6. verifikojë informacionin përpara përdorimit institucional;
7. identifikojë gabimet teknike që mund të prodhojnë pasoja juridike ose etike;
8. ruajë kontrollin dhe përgjegjësinë njerëzore mbi produktin përfundimtar.

TEMA 23. PËRDORIMI ETIK I INTELIGJENCËS ARTIFICIALE

- **Përmbajtja**

1. *Mundësitë dhe kufijtë e IA-së në analizën juridike.*
2. *Verifikimi njerëzor i përmbajtjes së gjeneruar.*
3. *Rreziku i gabimeve, paragjytimeve dhe gjenerimit të informacionit të pasaktë ose të fabrikuar.*
4. *Ndalimi i delegimit të pakontrolluar të analizës juridike*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë aftësinë për përdorimin kritik dhe profesional të inteligjencës artificiale, duke shmangur si refuzimin apriori të teknologjisë, ashtu edhe besimin e pakushtëzuar në produktin e saj.

Sistemet e IA-së mund të jenë të dobishme për strukturimin e informacionit, identifikimin fillestar të çështjeve, përmbledhjen e materialeve ose krijimin e varianteve paraprake të tekstit. Megjithatë, ato nuk duhet të përdoren si autoritet juridik dhe as si zëvendësues i kërkimit të pavarur dhe gjyqimit profesional.

Një rrezik i posaçëm lidhet me aftësinë e sistemeve gjenerative për të prodhuar informacion që duket i besueshëm, por që mund të jetë i pasaktë, i pakonfirmuar ose i fabrikuar. Në punën

juridike, ky rrezik bëhet veçanërisht serioz kur lidhet me citimin e legjislacionit, jurisprudencës, doktrinë ose fakteve të çështjes.

Ndihmësi ligjor duhet të verifikojë çdo burim të gjeneruar ose të sugjeruar nga IA duke u kthyer te burimi autentik. Referenca ndaj një vendimi gjyqësor, dispozite ose dokumenti që nuk është kontrolluar nuk duhet të përfshihet në një analizë ose projektakt.

Tema duhet të trajtojë gjithashtu rrezikun e paragjytimeve algoritmike. Produkti i IA-së mund të pasqyrojë njëanshmëri të materialeve mbi të cilat sistemi është zhvilluar, të dhënave të futura ose mënyrës së formulimit të kërkesës. Për këtë arsye, rezultati duhet të vlerësohet kritikisht dhe jo vetëm teknikisht.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë përdorimet e pranueshme të IA-së si mjet ndihmës;
2. dallojë mbështetjen teknologjike nga delegimi i analizës juridike;
3. verifikojë çdo referencë ligjore ose jurisprudenciale të gjeneruar;
4. identifikojë informacionin e pakonfirmuar ose të fabrikuar;
5. vlerësojë në mënyrë kritike përfundimet e prodhuara nga IA;
6. identifikojë rreziqet e paragjykitimit algoritmik;
7. korrigjojë përmbajtjen e pasaktë përpara përdorimit;
8. mos paraqesë përmbajtjen e gjeneruar si rezultat të verifikimit profesional kur ky verifikim nuk është kryer;
9. ruajë mbikëqyrjen njerëzore gjatë gjithë procesit;
10. marrë përgjegjësi për produktin përfundimtar pavarësisht mjetit të përdorur.

TEMA 24. KONFIDENCIALITETI DHE IA

- **Përmbajtja**

1. *Futja e të dhënave të çështjeve në sisteme të jashtme.*
2. *Rreziqet për sekretin profesional.*
3. *Anonimizimi dhe minimizimi i të dhënave.*
4. *Politikat institucionale për përdorimin e IA-së.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë aftësinë për të vlerësuar rreziqet e konfidencialitetit dhe mbrojtjes së të dhënave që lidhen me përdorimin e sistemeve të inteligjencës artificiale.

Futja e një informacioni në një sistem teknologjik të jashtëm përbën një formë përpunimi dhe mund të përfshijë transmetimin e të dhënave përtej mjedisit institucional.

Për këtë arsye, ndihmësi ligjor nuk duhet të fusë:

- a) të dhëna nga dosja,
- b) projektakte,

- c) të dhëna personale,
- d) informacion hetimor ose material tjetër konfidencial në një sistem që nuk është autorizuar për këtë qëllim.

Fakti që informacioni përdoret vetëm për të marrë ndihmë teknike ose për të përmirësuar një tekst nuk eliminon detyrimin për konfidencialitet.

Kur përdorimi i IA-së lejohet, duhet të zbatohet parimi i minimizimit të të dhënave. Duhet të përdoret vetëm informacioni minimal i nevojshëm dhe, kur është e mundur dhe e përshtatshme, të dhënat identifikuese duhet të hiqen ose anonimizohen. Megjithatë, anonimizimi nuk duhet të konsiderohet automatikisht i mjaftueshëm. Edhe kombinimi i disa të dhënave joemërore mund ta bëjë të identifikueshme një çështje ose një person, veçanërisht në raste të njohura ose me karakteristika të veçanta.

Politikat institucionale për përdorimin e IA-së duhet të respektohen si pjesë e detyrimit profesional dhe e përgjegjësisë për mbrojtjen e informacionit. Kur një mjet nuk është i autorizuar ose nuk është e qartë nëse mund të përdoret për një kategori të caktuar informacioni, ndihmësi duhet të kërkojë orientim përpara përdorimit, duke shmangur futjen e të dhënave, dokumenteve ose materialeve konfidenciale derisa të jetë sqaruar ligjshmëria, siguria dhe përshtatshmëria e përdorimit të tij.

- **Rezultatet e të nxënësve për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë informacionin që nuk duhet të futet në sisteme të paautorizuara;
2. shpjegojë pse futja e të dhënave në një sistem të jashtëm mund të krijojë rrezik konfidencialiteti;
3. zbatojë parimin e minimizimit të të dhënave;
4. përdorë anonimizimin kur ai është i përshtatshëm dhe i lejuar;
5. vlerësojë rrezikun e riidentifikimit të personave ose çështjeve;
6. identifikojë kufijtë e përdorimit të mjeteve publike ose personale të IA-së;
7. respektojë autorizimet dhe politikat institucionale;
8. kërkojë orientim kur statusi i një mjeti ose informacioni është i paqartë;
9. reagojë dhe raportojë sipas procedurave përkatëse nëse informacioni konfidencial është futur gabimisht në një sistem të paautorizuar.

- **Parimet bazë të përdorimit etik të IA-së në punën e ndihmësit ligjor**

Për qëllime didaktike, përdorimi i inteligjencës artificiale në këtë lëndë mund të përmbledhet në disa standarde praktike që duhet të shoqërojnë çdo përdorim profesional:

1. *Ligjshmëria dhe autorizimi.* Mjeti duhet të përdoret vetëm kur përdorimi i tij është i lejuar nga kuadri ligjor dhe institucional.
2. *Kontrolli njerëzor.* IA-ja mund të asistojë, por nuk duhet të zëvendësojë arsyetimin dhe përgjegjësinë profesionale.
3. *Verifikimi.* Çdo fakt, dispozitë, citim dhe referencë jurisprudenciale duhet të kontrollohet në burimin autentik.

4. *Konfidencialiteti*. Nuk duhet të futet informacion konfidencial ose i mbrojtur në sisteme të paautorizuara.
5. *Minimizimi i të dhënave*. Edhe kur përdorimi është i lejuar, duhet të përdoren vetëm të dhënat që janë realisht të nevojshme.
6. *Objektiviteti*. Produkti i IA-së duhet të kontrollohet për njëanshmëri, mungesë balance ose përzgjedhje të paplotë të argumenteve.
7. *Transparenca dhe gjurmueshmëria*. Kur parashikohet nga rregullat institucionale, përdorimi i IA-së duhet të jetë i evidentueshëm dhe i dokumentueshëm.
8. *Përgjegjësia njerëzore*. Përgjegjësia për materialin e përdorur, analizën dhe produktin përfundimtar nuk transferohet te sistemi teknologjik.

• **Metodologjia e rekomanduar për Modulin VIII**

Ky modul duhet të zhvillohet me karakter të theksuar praktik dhe kritik, duke kombinuar shpjegimin e teknologjisë me analizën e rreziqeve etike.

Rekomandohet përdorimi i ushtrimeve që përfshijnë:

- verifikimin e një reference jurisprudenciale të gjeneruar nga IA;
- krahasimin e një analize të prodhuar nga IA me burimet autentike;
- identifikimin e një citimi të fabrikuar;
- identifikimin e paragjykimit ose mungesës së balancës në një përgjigje të gjeneruar;
- vlerësimin nëse të dhëna të caktuara mund të futen në një sistem të jashtëm;
- anonimizimin e një rasti praktik;
- analizën e një situatë ku një dokument konfidencial është futur në një mjet të paautorizuar;
- rishikimin kritik të një projektakti të hartuar me ndihmën e IA-së;
- diskutimin e kufirit ndërmjet asistencës teknologjike dhe delegimit të gjykimit profesional.

Për çdo situatë, ndihmësi duhet të identifikojë:

1. qëllimin e përdorimit të teknologjisë;
2. natyrën e informacionit të përpunuar;
3. statusin e mjetit të përdorur;
4. rrezikun për saktësinë;
5. rrezikun për konfidencialitetin;
6. nivelin e kontrollit njerëzor të ushtruar;
7. nevojën për verifikim ose dokumentim;
8. përgjegjësinë për produktin përfundimtar.

• **Rasti integruar i rekomanduar për Modulin VIII**

Një ndihmës ligjor po përgatit një analizë juridike për një çështje komplekse. Për të përshpejtuar kërkimin, ai përdor një sistem publik të inteligjencës artificiale dhe i kërkon të identifikojë jurisprudencën relevante.

Sistemi prodhon disa referenca dhe një analizë të strukturuar. Një prej vendimeve duket veçanërisht i përshtatshëm për çështjen. Për shkak të afatit të shkurtër, ndihmësi e përfshin referencën dhe një pjesë të argumentimit në projektakt pa kontrolluar vendimin në burimin zyrtar.

Për të marrë një përgjigje më të saktë, ai i kishte dhënë më parë sistemit edhe disa të dhëna faktike nga dosja, duke hequr vetëm emrat e palëve.

Më pas konstaton se vendimi i cituar nuk ekziston në formën e paraqitur nga sistemi dhe se kombinimi i të dhënave të futura mund ta bëjë çështjen të identifikueshme.

Ndihmësi duhet të analizojë:

1. cilat standarde profesionale janë cenuar;
2. nëse afati i shkurtër justifikon mosverifikimin e burimit;
3. nëse përdorimi i një reference të gjeneruar nga IA është i lejueshëm pa kontroll;
4. nëse heqja e emrave ishte e mjaftueshme për mbrojtjen e konfidencialitetit;
5. çfarë rëndësie ka fakti që sistemi i përdorur ishte publik dhe jo institucionalisht i autorizuar;
6. si duhet të korrigjohet projektakti;
7. nëse situata e ekspozimit të të dhënave duhet të raportohet;
8. cilat masa parandaluese duhet të merren për përdorimin e ardhshëm të IA-së.

- **Veprimi i rekomanduar:**

Ndihmësi duhet të heqë ose korrigjojë menjëherë referencën e paverifikuar dhe të kontrollojë në burime autentike të gjithë informacionin juridik të marrë nga sistemi. Ai duhet gjithashtu të vlerësojë dhe, sipas procedurave institucionale, të raportojë ekspozimin e mundshëm të të dhënave. Për përdorimet e ardhshme duhet të respektojë vetëm mjetet dhe procedurat e autorizuar, të zbatojë minimizimin e të dhënave dhe të ruajë kontrollin njerëzor mbi çdo produkt të gjeneruar.

- **Lidhja e Modulit VIII me modulet e tjera**

Ky modul lidhet drejtpërdrejt me Modulën IV mbi konfidencialitetin dhe sigurinë e informacionit, sepse përdorimi i sistemeve teknologjike krijon forma të reja të përpunimit dhe ekspozimit të të dhënave.

Ai lidhet gjithashtu me Modulën VII mbi etikën e kërkimit dhe hartimit juridik. Detyrimi për të verifikuar burimet, për të evidentuar jurisprudencën relevante dhe për të marrë përgjegjësi për saktësinë e analizës mbetet i njëjtë pavarësisht nëse materiali është prodhuar nga kërkimi tradicional ose me ndihmën e inteligjencës artificiale.

Pavarësia intelektuale e trajtuar në Modulën III fiton një dimension të ri në këtë kontekst: ndihmësi duhet të shmangë jo vetëm konformizmin ndaj personave, por edhe varësinë e pakritikuar nga përfundimet e prodhuara nga një sistem teknologjik.

Në Modulën X mbi dilemat etike dhe Modulën XI mbi përgjegjësinë profesionale, përdorimi i IA-së mund të shfaqet si çështje e veçantë kur përfshin gabime të paverifikuara, shkelje të konfidencialitetit, përdorim të paautorizuar ose fshehje të mënyrës së përgatitjes së materialit.

Parimi që përshkon Modulën VIII është se: *teknologjia mund të asistojë punën profesionale, por nuk mund të marrë përsipër përgjegjësinë profesionale: verifikimi, gjykimi, konfidencialiteti dhe përgjegjësia për produktin përfundimtar mbeten njerëzore.*

MODULI IX – SJELLJA PUBLIKE DHE RRJETET SOCIALE

• Qëllimi i modulit

Ky modul synon të zhvillojë aftësinë e kandidatëve për të vlerësuar kufijtë etikë të sjelljes publike dhe private të ndihmësit ligjor, veçanërisht në ato raste kur sjellja jashtë ushtrimit të drejtpërdrejtë të funksionit mund të ndikojë në perceptimin e paanshmërisë, integritetit, neutralitetit ose besueshmërisë profesionale.

Moduli mbështetet në parimin se ndihmësi ligjor, si profesionist që vepron në afërsi të procesit të administrimit të drejtësisë, gëzon të drejtat dhe liritë e tij individuale, përfshirë lirinë e shprehjes dhe jetën private, por ushtrimi i këtyre të drejtave duhet të vlerësohet edhe në raport me kërkesat e funksionit dhe me nevojën për të ruajtur besimin publik në drejtësi.

Një qëllim i posaçëm i modulit është të zhvillojë kuptimin e detyrimit të rezervës profesionale. Ky detyrim nuk duhet të interpretohet si ndalim i përgjithshëm i shprehjes personale, por si kërkesë për vetëpërmbytje dhe kujdes të shtuar në ato situata ku një deklaratë, qëndrim publik, aktivitet ose marrëdhënie mund të krijojë dyshim të arsyeshëm mbi paanshmërinë, neutralitetin ose integritetin profesional.

Moduli synon gjithashtu të trajtojë në mënyrë të posaçme përdorimin e rrjeteve sociale. Komunikimi në mjedisin digjital mund të krijojë rreziqe të veçanta për shkak të shpejtësisë së shpërndarjes, qëndrueshmërisë së përmbytjes, paqartësisë ndërmjet hapësirës private dhe publike dhe mundësisë që reagime, komente ose lidhje virtuale të interpretohen si shprehje e njëanshmërisë ose afërsisë së papërshtatshme.

Një dimension tjetër i modulit lidhet me neutralitetin politik dhe institucional. Ndhmësi ligjor nuk duhet të lejojë që bindjet personale ose angazhimet publike të krijojnë perceptimin se analiza ose sjellja e tij profesionale mund të ndikohet nga interesa partiake, politike ose ideologjike.

Nëpërmjet këtij moduli, ndihmësi duhet të zhvillojë aftësinë për të balancuar të drejtat individuale me përgjegjësinë profesionale dhe për të kuptuar se standardi etik nuk lidhet vetëm me qëllimin subjektiv të personit, por edhe me perceptimin objektiv që sjellja e tij mund të krijojë.

• Rezultatet specifike të të nxënit

Në përfundim të këtij moduli, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë marrëdhënien ndërmjet jetës private, lirisë së shprehjes dhe përgjegjësisë profesionale;
2. identifikojë situatat në të cilat sjellja jashtë funksionit mund të marrë rëndësi etike;
3. shpjegojë kuptimin dhe funksionin e detyrimit të rezervës profesionale;
4. dallojë kufizimin proporcional të sjelljes profesionale nga ndërhyrja e pajustificuar në jetën private;
5. identifikojë sjelljet që mund të cenojnë reputacionin ose besimin publik ndaj funksionit;
6. vlerësojë rreziqet etike që lidhen me përdorimin e rrjeteve sociale;
7. identifikojë komentet ose publikimet që mund të cenojnë konfidencialitetin ose perceptimin e paanshmërisë;
8. vlerësojë marrëdhëniet virtuale me palët, avokatët ose profesionistët e tjerë;

9. dallojë shprehjen e bindjeve personale nga përfshirja që mund të cenojë neutralitetin profesional;
10. identifikojë rreziqet e pjesëmarrjes në debate publike mbi çështje që lidhen me sistemin e drejtësisë;
11. vlerësojë ndikimin që aktiviteti politik mund të ketë mbi perceptimin e paanshmërisë dhe neutralitetit institucional;
12. zbatojë standardin e vëzhguesit objektiv dhe të arsyeshëm në vlerësimin e sjelljes publike;
13. marrë vendime të matura mbi komunikimin publik duke ruajtur ekuilibrin ndërmjet lirisë individuale dhe përgjegjësisë profesionale.

TEMA 25. KUFIJTË ETIKË TË SJELLJES JASHTË FUNKSIONIT DHE DETYRIMI I REZERVËS

- **Përmbajtja**

1. *Jeta private dhe reputacioni profesional.*
2. *Detyrimi i rezervës profesionale.*
3. *Sjelljet që mund të cenojnë besimin në drejtësi.*
4. *Aktivitetet private dhe konfliktet me funksionin*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të qartësojë kufirin ndërmjet jetës private të ndihmësit ligjor dhe përgjegjësisë së tij profesionale.

Jeta private gëzon mbrojtje dhe funksioni publik nuk e zhduk autonominë personale të individit. Megjithatë, për shkak të natyrës së funksionit dhe lidhjes së tij me sistemin e drejtësisë, disa sjellje jashtë detyrës mund të kenë rëndësi etike kur ndikojnë në mënyrë të arsyeshme në perceptimin e integritetit, paanshmërisë ose dinjitetit profesional.

Detyrimi i rezervës profesionale duhet të kuptohet si kërkesë për maturi dhe vetëpërmbajtje në sjellje dhe komunikim, veçanërisht kur ekziston lidhje e drejtpërdrejtë ndërmjet sjelljes publike dhe funksionit profesional.

Ky detyrim nuk synon të ndalojë mendimin personal ose pjesëmarrjen në jetën shoqërore, por të shmangë situatat në të cilat sjellja e individit mund të dëmtojë në mënyrë të arsyeshme besimin në neutralitetin dhe integritetin e funksionit.

- **Rezultatet e të nxënës për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë kufirin ndërmjet jetës private dhe përgjegjësisë profesionale;
2. përkufizojë detyrimin e rezervës profesionale;
3. identifikojë sjelljet private që mund të marrin rëndësi profesionale;
4. vlerësojë ndikimin e sjelljes mbi reputacionin e funksionit;
5. zbatojë parimin e proporcionalitetit në vlerësimin e kufizimeve;
6. dallojë kritikën e lejueshme nga sjellja që mund të cenojë rëndë besimin publik;

7. analizojnë aktivitetet private që mund të krijojnë konflikt me funksionin;
8. përdorë standardin e perceptimit të një vëzhguesi objektiv dhe të arsyeshëm.

TEMA 26. RRJETET SOCIALE

• Përmbajtja

1. *Liria e shprehjes dhe kufijtë profesionalë.*
2. *Komentet mbi çështje gjyqësore dhe politike.*
3. *Marrëdhëniet virtuale me palët dhe profesionistët.*
4. *Publikimi i informacionit dhe ruajtja e konfidencialitetit.*

• Objektivi i temës

Tema synon të zhvillojë aftësinë për të përdorur rrjetet sociale në mënyrë të pajtueshme me standardet profesionale dhe etike.

Rrjetet sociale krijojnë një hapësirë ku kufiri ndërmjet komunikimit privat dhe publik shpesh është i paqartë. Një koment, reagim, shpërndarje ose fotografi mund të bëhet publik, të ruhet ose të shpërndahet përtej audiencës së synuar fillimisht.

Ndihmësi ligjor duhet të tregojë kujdes të posaçëm kur komenton çështje gjyqësore, procese në zhvillim, persona që lidhen me sistemin e drejtësisë ose tema politike që mund të krijojnë perceptimin e një qëndrimi të paracaktuar.

Marrëdhëniet virtuale me palët, avokatët ose profesionistët e tjerë duhet të vlerësohen sipas të njëjtave standarde që zbatohen për marrëdhëniet jashtë mjedisit digjital. Një “miqësi” virtuale nuk përbën automatikisht konflikt interesi, por natyra, intensiteti dhe konteksti i marrëdhënies mund të marrin rëndësi për perceptimin e paanshmërisë.

Veçanërisht i rëndësishëm është detyrimi për konfidencialitet. Publikimi i një fotografie nga vendi i punës, një koment të përgjithshëm ose një informacioni që në dukje nuk identifikon palët mund të krijojë rrezik nëse, në kombinim me të dhëna të tjera, mundëson identifikimin e çështjes ose zbulimin e informacionit profesional.

• Rezultatet e të nxënësve për temën

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë rreziqet specifike të komunikimit në rrjetet sociale;
2. dallojë komunikimin privat nga përmbajtja që mund të bëhet faktikisht publike;
3. vlerësojë komentet mbi çështjet gjyqësore;
4. shmangë publikimin që mund të cenojë konfidencialitetin;
5. analizojë marrëdhëniet virtuale me palët dhe avokatët;
6. identifikojë rastet kur një reagim ose shpërndarje mund të krijojë perceptim të njëanshmërisë;
7. vlerësojë ndikimin e përmbajtjes së publikuar më parë;
8. zbatojë të njëjtat standarde të korrektësisë dhe vetëpërmbajtjes në mjedisin digjital si në komunikimin profesional të drejtpërdrejtë;

9. reagojë në mënyrë të përgjegjshme kur konstaton se ka publikuar gabimisht informacion profesional.

TEMA 27. NEUTRALITETI POLITIK DHE INSTITUCIONAL

- **Përmbajtja**

1. *Shprehja e bindjeve personale.*
2. *Aktiviteti politik dhe perceptimi i paanshmërisë.*
3. *Pjesëmarrja në debate publike.*
4. *Ruajtja e besimit në neutralitetin e sistemit të drejtësisë.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë kuptimin e neutralitetit politik dhe institucional si element të rëndësishëm të besimit në paanshmërinë e sistemit të drejtësisë.

Ndihmësi ligjor, si çdo individ, mund të ketë bindje politike, shoqërore ose ideologjike. Megjithatë, këto bindje nuk duhet të ndikojnë në ushtrimin e funksionit dhe as të shprehen në mënyra që krijojnë dyshim të arsyeshëm mbi objektivitetin profesional.

Rëndësi të posaçme merr aktiviteti publik që lidhet drejtpërdrejt me subjekte politike, fushata, debate partiake ose çështje që mund të jenë objekt i proceseve gjyqësore ose prokuroriale. Vlerësimi duhet të bëhet duke marrë në konsideratë natyrën e aktivitetit, intensitetin e përfshirjes, lidhjen me funksionin dhe perceptimin që mund të krijohet.

Pjesëmarrja në debate publike nuk duhet të konsiderohet automatikisht e papajtueshme me funksionin. Megjithatë, mënyra e shprehjes, tema, konteksti dhe lidhja me çështjet profesionale duhet të vlerësohen me kujdes.

Neutraliteti institucional nuk kërkon mungesë të mendimit personal, por kërkon që sjellja profesionale të mos krijojë përshtypjen se sistemi i drejtësisë vepron mbi bazën e preferencave politike ose ideologjike.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. dallojë bindjen personale nga sjellja me rëndësi profesionale;
2. shpjegojë kuptimin e neutralitetit politik dhe institucional;
3. vlerësojë ndikimin e aktivitetit politik mbi perceptimin e paanshmërisë;
4. analizojë pjesëmarrjen në debate publike sipas natyrës dhe kontekstit;
5. identifikojë situatat që mund të krijojnë dyshim të arsyeshëm mbi objektivitetin profesional;
6. shmangë përdorimin e pozitës profesionale për të mbështetur qëndrime politike;
7. dallojë shprehjen qytetare nga përfshirja që mund të cenojë neutralitetin institucional;
8. vlerësojë pasojat reputacionale të sjelljes publike;
9. ruajë ndarjen ndërmjet identitetit personal dhe rolit institucional.

- **Parimet praktike për sjelljen publike dhe përdorimin e rrjeteve sociale**

Për qëllime didaktike, ndihmësi duhet të aftësohet të kontrollojë një sjellje ose publikim të mundshëm përmes disa pyetjeve orientuese:

1. A lidhet kjo sjellje me funksionin tim profesional?
2. A përmban ose mund të zbulojë informacion të marrë për shkak të detyrës?
3. A mund të krijojë perceptimin se kam marrë qëndrim mbi një çështje që mund të trajtohet profesionalisht?
4. A mund të krijojë dyshim të arsyeshëm mbi paanshmërinë ose neutralitetin tim?
5. A do të ndryshonte vlerësimi im nëse kjo përmbajtje do të bëhej publike përtej audiencës që kam synuar?
6. A mund të identifikohet një palë, çështje ose institucion edhe pa përmendur emra?
7. A është mënyra e shprehjes në përputhje me korrektësinë dhe vetëpërmbajtjen që kërkon funksioni?

Këto pyetje nuk zëvendësojnë kuadrin ligjor ose rregullat institucionale, por shërbejnë si instrument praktik për identifikimin e hershëm të rrezikut etik.

- **Metodologjia e rekomanduar për Modulin IX**

Ky modul duhet të zhvillohet kryesisht përmes rasteve praktike dhe diskutimeve të strukturuar, pasi kufiri ndërmjet lirisë personale dhe përgjegjësisë profesionale shpesh kërkon vlerësim kontekstual dhe proporcional.

Rekomandohet analiza e situatave që përfshijnë:

- komente publike mbi një proces gjyqësor në zhvillim;
- shpërndarjen e postimeve politike;
- pjesëmarrjen në një aktivitet publik të organizuar nga një subjekt politik;
- fotografi ose komente nga vendi i punës;
- lidhje virtuale me palë ose avokatë;
- reagime publike ndaj kritikave ndaj sistemit të drejtësisë;
- përdorimin e statusit profesional në profil personal;
- publikimin e informacionit që mundëson identifikimin indirekt të një çështjeje;
- debat publik mbi një temë juridike që lidhet me punën e kandidatit;
- një publikim të bërë vite më parë që bëhet relevant për një çështje aktuale.

Për secilin rast, ndihmësi duhet të analizojë:

1. të drejtën ose interesin individual të përfshirë;
2. lidhjen ndërmjet sjelljes dhe funksionit profesional;
3. rrezikun për konfidencialitetin;
4. rrezikun për paanshmërinë ose neutralitetin;
5. perceptimin e një vëzhguesi objektiv;
6. proporcionalitetin e kufizimit;
7. veprimin profesionalisht të rekomanduar.

1. Rasti integruar i rekomanduar për Modulin IX

Një ndihmës ligjor përdor një profil personal në një rrjet social. Ai shpërndan një postim politik dhe shton një koment kritik ndaj një figure publike. Disa javë më vonë, në gjykatë regjistrohet një çështje në të cilën kjo figurë publike është e përfshirë dhe ndihmësi caktohet për të ndihmuar në kërkimin juridik. Ndihmësi vlerëson se komenti i tij ishte bërë në cilësinë e qytetarit dhe se ai mund ta analizojë çështjen në mënyrë plotësisht objektive.

Ndihmësi duhet të analizojë:

1. nëse publikimi i mëparshëm ka rëndësi etike për çështjen;
2. nëse bindja personale e ndihmësit për paanshmërinë e tij është e mjaftueshme;
3. si do ta perceptonte situatën një vëzhgues objektiv dhe i arsyeshëm;
4. nëse duhet të bëhet deklaram institucional;
5. nëse heqja e publikimit e zgjidh automatikisht problemin;
6. nëse ndihmësi mund të vazhdojë trajtimin e çështjes;
7. cili është veprimi profesionalisht i rekomanduar.

• Veprimi i rekomanduar:

Ndihmësi duhet të evidentojë dhe të deklarojë rrethanën relevante sipas mekanizmit institucional kompetent, në mënyrë që të vlerësohet objektivisht nëse publikimi krijon një konflikt të perceptuar ose dyshim të arsyeshëm mbi paanshmërinë.

Vlerësimi nuk duhet të mbështetet vetëm në bindjen subjektive të ndihmësit se ai mund të mbetet objektiv.

• Lidhja e Modulit IX me modulet e tjera

Ky modul lidhet drejtpërdrejt me Modulin II mbi integritetin dhe paanshmërinë, sepse sjellja publike mund të ndikojë në perceptimin e këtyre standardeve edhe jashtë ushtrimit të drejtpërdrejtë të funksionit.

Ai lidhet gjithashtu me Modulin IV mbi konfidencialitetin, veçanërisht kur përdorimi i rrjeteve sociale mund të çojë në zbulimin e drejtpërdrejtë ose të tërthortë të informacionit profesional.

Marrëdhëniet virtuale me palët dhe avokatët lidhen me Modulin V mbi konfliktin e interesit dhe Modulin VI mbi distancën profesionale dhe komunikimet jashtë kanaleve procedurale.

Në Modulin X, situatat e sjelljes publike dhe neutralitetit mund të analizohen si dilema etike që kërkojnë balancim ndërmjet të drejtave individuale dhe detyrimeve profesionale.

Parimi që përshkon Modulin IX është se: *jeta private dhe liria e shprehjes mbeten të mbrojtura, por ushtrimi i tyre nga një profesionist i sistemit të drejtësisë kërkon kujdes të shtuar kur sjellja mund të ndikojë në mënyrë të arsyeshme në perceptimin e integritetit, paanshmërisë, neutralitetit ose konfidencialitetit të funksionit.*

MODULI X – DILEMAT ETIKE DHE VENDIMMARRJA ETIKE

• Qëllimi i modulit

Ky modul synon të zhvillojë aftësinë e kandidatëve për të identifikuar, analizuar dhe zgjidhur në mënyrë të strukturuar dilemat etike që mund të lindin gjatë ushtrimit të funksionit të ndihmësit ligjor.

Moduli mbështetet në parimin se jo çdo problem profesional mund të zgjidhet vetëm përmes identifikimit mekanik të një norme juridike. Në praktikë mund të lindin situata në të cilat disa detyrime, interesa ose vlera profesionale hyjnë në tension ndërmjet tyre, ose raste në të cilat rregulli formal nuk jep një përgjigje të plotë për mënyrën se si duhet vepruar.

Një qëllim i posaçëm i modulit është të zhvillojë aftësinë për të dalluar “problemin juridik” nga “problemi etik”. Një çështje mund të jetë juridikisht e lejueshme, por të mbetet etikisht problematike; po ashtu, një dilemë etike mund të lindë pikërisht nga mënyra se si duhet zbatuar një detyrim juridik në një situatë konkrete.

Moduli synon gjithashtu të ofrojë një metodologji të qëndrueshme të vendimmarrjes etike. Ndihmësi duhet të jetë në gjendje të identifikojë faktet relevante, normat dhe parimet e zbatueshme, personat dhe interesat e prekur, alternativat e veprimit dhe pasojat e secilës alternativë, përpara se të arrijë në një përfundim profesionalisht të argumentuar.

Një dimension i rëndësishëm i modulit lidhet me presionin profesional. Ndihmësi ligjor mund të përballë me kërkesa, udhëzime ose pritshmëri nga eprorë, kolegë ose persona të jashtëm që e vendosin në konflikt ndërmjet bindjes ndaj udhëzimit dhe detyrimit për integritet, objektivitet, konfidencialitet ose ligjshmëri.

Nëpërmjet këtij moduli, ndihmësi duhet të zhvillojë aftësinë jo vetëm për të identifikuar sjelljen problematike, por edhe për të zgjedhur mënyrën më të përshtatshme të reagimit: sqarimin, kundërshtimin profesional, kërkimin e këshillimit, dokumentimin ose përdorimin e mekanizmave institucionale të raportimit.

- **Rezultatet specifike të të nxënit**

Në përfundim të këtij moduli, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. dallojë problemin juridik nga problemi etik dhe të identifikojë rastet kur ato ndërthuren;
2. identifikojë konfliktin ndërmjet dy ose më shumë detyrimeve profesionale;
3. evidentojë situatat në të cilat rregulli formal nuk jep një përgjigje të plotë;
4. identifikojë faktet që kanë rëndësi për vlerësimin etik të një situatë;
5. identifikojë personat, interesat dhe vlerat e prekura;
6. përcaktojë normat juridike, standardet etike dhe parimet profesionale relevante;
7. ndërtojë alternativa të ndryshme veprimi;
8. vlerësojë pasojat e secilës alternativë;
9. zbatojë testin e proporcionalitetit, transparencës dhe besimit publik;
10. përdorë standardin e vëzhguesit objektiv dhe të arsyeshëm;
11. identifikojë presionin e drejtpërdrejtë dhe të tërthortë në mjedisin profesional;
12. dallojë udhëzimin legjitim nga kërkesa profesionalisht problematike;
13. shprehë kundërshtim ose rezervë profesionale në mënyrë të argumentuar;
14. identifikojë rastet kur kërkohet dokumentim ose raportim institucional;

15. argumentojë një vendim etik në mënyrë të qartë, të strukturuar dhe të mbrojtshme profesionalisht.

TEMA 28. IDENTIFIKIMI I DILEMAVE ETIKE

- **Përmbajtja**

1. *Dallimi ndërmjet problemit juridik dhe problemit etik.*
2. *Konflikti ndërmjet dy detyrimeve profesionale.*
3. *Situatat ku rregulli formal nuk jep përgjigje të plotë.*
4. *Identifikimi i palëve dhe interesave të prekura.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë aftësinë e kandidatit për të njohur dimensionin etik të një situatë profesionale përpara se të kalojë në zgjedhjen e mënyrës së veprimit.

Një problem juridik lidhet kryesisht me përcaktimin e normës së zbatueshme dhe interpretimin e saj, ndërsa një problem etik lidhet me mënyrën se si një profesionist duhet të veprojë në përputhje me vlerat dhe detyrimet e funksionit.

Në praktikë, këto dy dimensione shpesh ndërthuren. Një veprim mund të mos jetë shprehimisht i ndaluar nga ligji, por mund të cenojë paanshmërinë, integritetin, konfidencialitetin ose besimin publik.

Për këtë arsye, analiza etike nuk duhet të ndalet te pyetja “A është e ndaluar?”, por duhet të përfshijë edhe pyetjen “A është në përputhje me standardin profesional që kërkon funksioni?”.

Dilema etike bëhet veçanërisht e ndërlikuar kur dy detyrime të vlefshme hyjnë në tension. Për shembull:

- a) detyrimi për bashkëpunim me magjistratin mund të përplasë me detyrimin për pavarësi intelektuale;
- b) detyrimi për konfidencialitet mund të hyjë në tension me nevojën për raportimin e një shkeljeje serioze.

Tema duhet të aftësojë kandidatin të identifikojë të gjithë personat dhe interesat që mund të preken, duke shmangur analizën vetëm nga këndvështrimi i interesit personal ose institucional të momentit.

- **Rezultatet e të nxënësve për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë kur një situatë përmban dimension etik;
2. dallojë problemin etik nga problemi thjesht teknik;
3. evidentojë konfliktin ndërmjet detyrimeve profesionale;
4. identifikojë vlerat që janë në tension;
5. përcaktojë personat dhe interesat e prekur;
6. dallojë faktet relevante nga informacionet dytësore;
7. evidentojë boshllëqet e informacionit që kërkojnë verifikim;

8. shmangë formulimin e parakohshëm të një përfundimi përpara analizës së plotë.

TEMA 29. METODOLOGJIA E VENDIMMARRJES ETIKE

- **Përmbajtja**

1. *Identifikimi i fakteve relevante.*
2. *Identifikimi i normave dhe parimeve të zbatueshme.*
3. *Vlerësimi i alternativave të veprimit.*
4. *Testi i proporcionalitetit, transparencës dhe besimit publik.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të krijojë një metodologji të qëndrueshme, të strukturuar dhe të përdorshme për analizimin e dilemave etike që mund të lindin gjatë ushtrimit të funksionit të ndihmësit ligjor. Qëllimi është që kandidati të zhvillojë një mënyrë të arsyetuar të shqyrtimit të situatave problematike, e cila mund të zbatohet edhe kur çështja nuk ka një zgjidhje të menjëhershme ose kur disa standarde etike janë njëkohësisht relevante.

Vendimmarrja etike nuk duhet të mbështetet vetëm në intuitë, preferencë personale ose reagim emocional. Ajo duhet të jetë rezultat i një procesi të strukturuar që lejon identifikimin e fakteve, normave, parimeve, alternativave dhe pasojave të mundshme. Një analizë e tillë ndihmon që zgjidhja të jetë e argumentuar dhe profesionalisht e mbrojtshme, dhe jo thjesht rezultat i një perceptimi subjektiv për atë që duket e drejtë në moment.

Në fillim duhet të përcaktohen faktet që njihen dhe të dallohen qartë nga supozimet, perceptimet ose informacionet e pakonfirmuara. Kur faktet janë të paplota, duhet të identifikohet se çfarë informacioni shtesë nevojitet dhe nëse ai mund të verifikohet përpara se të formulohet një përfundim. Një vlerësim etik i mbështetur mbi premisa të pasakta ose të pakonfirmuara mund të çojë në një zgjidhje të gabuar edhe kur standardet etike janë identifikuar saktë.

Më pas duhet të identifikohen burimet juridike, standardet etike dhe parimet profesionale që lidhen me situatën. Analiza nuk duhet të kufizohet vetëm në gjetjen e një ndalimi ose detyrimi të drejtpërdrejtë, por duhet të shqyrtojë edhe mënyrën se si ndërveprojnë parime të tilla si integriteti, paanshmëria, konfidencialiteti, objektiviteti, përgjegjshmëria dhe respektimi i kufijve të rolit profesional.

Në rastet kur ekzistojnë disa alternativa juridikisht të mundshme, ndihmësi duhet të identifikojë alternativat realiste të veprimit dhe të vlerësojë pasojat që secila prej tyre mund të sjellë. Vlerësimi duhet të përfshijë jo vetëm efektin e menjëhershëm të veprimit, por edhe ndikimin e tij mbi procesin, personat e përfshirë, integritetin institucional dhe besimin publik. Ndër alternativat e ligjshme duhet të preferohet ajo që ruan më mirë integritetin, paanshmërinë, konfidencialitetin, proporcionalitetin dhe përgjegjshmërinë profesionale.

Analiza duhet të përcaktojë gjithashtu nëse situata kërkon masa të mëtejshme, si verifikim, deklaram, dokumentim, kërkim orientimi, raportim ose korrigjim. Në këtë mënyrë, vendimmarrja etike nuk përfundon vetëm me përcaktimin e asaj që duhet bërë, por përfshin edhe mënyrën se si

veprimi duhet të zbatohet dhe çfarë masash mund të nevojiten për të parandaluar përsëritjen e problemit.

Transparenca përdoret si një test etik në kuptimin hipotetik. Kandidati duhet të pyesë nëse veprimi i zgjedhur, po të bëhej i njohur dhe të vlerësohej nga një vëzhgues objektiv, i arsyeshëm dhe i informuar, do të mund të shpjegohej dhe të mbrohej profesionalisht. Ky test ndihmon në vlerësimin jo vetëm të ligjshmërisë formale të veprimit, por edhe të ndikimit të tij mbi integritetin, paanshmërinë dhe besimin në institucionin e drejtësisë.

Në përfundim, tema synon që kandidati të zhvillojë aftësinë për të kaluar nga reagimi intuitiv te një proces i qëndrueshëm i arsytimit etik, ku përfundimi mbështetet në fakte të verifikuara, standarde relevante, shqyrtim të alternativave dhe një argumentim të qartë profesional.

- **Metodologjia e rekomanduar e analizës**

Për çdo dilemë etike rekomandohet përdorimi i këtyre hapave:

Hapi 1 – Përcaktimi i fakteve

Çfarë dihet me siguri dhe çfarë duhet verifikuar?

Hapi 2 – Formulimi i problemit etik

Cili është konflikti ose rreziku etik?

Hapi 3 – Identifikimi i normave dhe parimeve

Cilat detyrime juridike, etike dhe profesionale zbatohen?

Hapi 4 – Identifikimi i personave dhe interesave të prekura

Kush ndikohet dhe cilat vlera janë në lojë?

Hapi 5 – Përcaktimi i alternativave

Cilat janë mënyrat realisht të mundshme të veprimit?

Hapi 6 – Vlerësimi i pasojave

Cilat janë pasojat e secilës alternativë për personat, procesin dhe institucionin?

Hapi 7 – Testi i proporcionalitetit dhe transparencës

A është ndërhyrja e nevojshme dhe proporcionale? A mund të mbrohet vendimi nëse bëhet i njohur?

Hapi 8 – Zgjedhja dhe argumentimi

Cila alternativë respekton më mirë tërësinë e standardeve profesionale?

Hapi 9 – Dokumentimi dhe rishikimi

A kërkohet dokumentim? A duhet vendimi të rishikohet nëse dalin fakte të reja?

- **Rezultatet e të nxënësve për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. përdorë një metodologji të strukturuar të analizës etike;
2. dallojë faktet nga supozimet;
3. identifikojë normat dhe parimet relevante;
4. krijojë më shumë se një alternativë veprimi;
5. vlerësojë pasojat afatshkurtra dhe afatgjata;
6. zbatojë proporcionalitetin;
7. përdorë testin e transparencës;

8. vlerësojë ndikimin mbi besimin publik;
9. dokumentojë arsyetimin kur natyra e çështjes e kërkon;
10. rishikojë vendimin kur shfaqen fakte të reja.

TEMA 30. PRESIONI PROFESIONAL DHE DILEMAT E INTEGRITETIT

- **Përmbajtja**

1. *Urdhrat ose kërkesat problematike.*
2. *Presioni nga eprorët, kolegët ose persona të jashtëm.*
3. *Detyrimi për të kundërshtuar sjelljen joetike.*
4. *Dokumentimi dhe raportimi i situatave problematike.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë aftësinë e kandidatit për të identifikuar dhe menaxhuar presionin profesional pa cenuar integritetin, ligjshmërinë dhe korrektësinë e marrëdhënieve institucionale.

Presioni mund të jetë i drejtpërdrejtë, përmes një kërkesë të qartë për të vepruar në mënyrë të caktuar, ose i tërthortë, përmes pritshmërive, kulturës së institucionit, frikës nga reagimi i eprorit ose dëshirës për të shmangur konfliktin.

Jo çdo udhëzim me të cilin ndihmësi nuk pajtohet përbën kërkesë joetike. Për këtë arsye, ndihmësi duhet të dallojë mospajtimin profesional nga situata në të cilën kërkohet një veprim që cenon ligjin, objektivitetin, konfidencialitetin ose standardet e integritetit. Kur ekziston problemi, reagimi duhet të jetë gradual dhe proporcional.

Në varësi të rrethanave, ai mund të përfshijë:

- a) kërkimin e sqarimit,
- b) paraqitjen e argumentit juridik,
- c) shprehjen e rezervës profesionale,
- d) kërkimin e këshillimit ose përdorimin e mekanizmit institucional kompetent.

Kur situata është serioze ose përsëritet, dokumentimi mund të jetë i nevojshëm për të ruajtur saktësinë e fakteve dhe për të mundësuar vlerësimin institucional.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë format e presionit profesional;
2. dallojë presionin legjitim organizativ nga presioni i papërshtatshëm;
3. dallojë mospajtimin juridik nga kërkesa joetike;
4. kërkojë sqarim kur udhëzimi është i paqartë;
5. shprehë kundërshtim profesional në mënyrë të arsyetuar;
6. identifikojë rastet kur duhet të kërkojë këshillim;
7. dokumentojë faktet në mënyrë objektive;
8. përdorë mekanizmat institucionalë kompetentë kur situata e kërkon;
9. shmangë si heshtjen e pajustificuar, ashtu edhe reagimin disproporcional;

10. mbrojtje integritetin profesional pa cenuar në mënyrë të panevojshme marrëdhëniet institucionale.

- **Parimi i reagimit proporcional ndaj dilemës etike**

Në trajtimin e dilemave dhe situatave problematike duhet të shmangen dy skaje: heshtja përballë një problemi serioz dhe reagimi i menjëhershëm disproporcional pa verifikimin e fakteve.

Në varësi të natyrës dhe seriozitetit të situatës, reagimi profesional mund të ndjekë një shkallë progresive:

1. verifikimi i fakteve;
2. kërkimi i sqarimit;
3. paraqitja e shqetësimit ose rezervës profesionale;
4. kërkimi i këshillimit institucional;
5. dokumentimi i situatës;
6. raportimi përmes mekanizmit kompetent,

kur natyra e shkeljes ose rrezikut e kërkon.

Kjo qasje ndihmon që reagimi të jetë njëkohësisht efektiv, profesional dhe proporcional.

- **Metodologjia e rekomanduar për Modulin X**

Ky modul duhet të zhvillohet kryesisht përmes rasteve komplekse, pasi objektivi i tij nuk është vetëm transmetimi i njohurive, por zhvillimi i arsytimit etik.

Rekomandohet përdorimi i:

- dilemave me dy alternativa të mbrojtshme;
- rasteve ku norma juridike nuk jep përgjigje të plotë;
- situatave me informacion të paplotë;
- rasteve të presionit nga eprori;
- rasteve të kërkesave të papërshtatshme nga kolegët;
- dilemave ndërmjet konfidencialitetit dhe raportimit;
- dilemave ndërmjet besnikërisë profesionale dhe pavarësisë intelektuale;
- situatave me konflikt interesi të paqartë;
- rasteve të përdorimit të teknologjisë ose IA-së pa udhëzim të qartë institucional.

Për çdo rast, ndihmësi duhet të paraqesë analizën sipas modelit të strukturuar të vendimmarrjes etike dhe të argumentojë jo vetëm **çfarë** duhet bërë, por edhe **pse** alternativa e zgjedhur është më e përshtatshme se alternativat e tjera.

- **Rasti integruar i rekomanduar për Modulin X**

Një ndihmës ligjor, gjatë përgatitjes së një analize, konstaton një problem juridik serioz që mund të ndryshojë mënyrën e trajtimit të çështjes. Magjistrati i kërkon të mos e zhvillojë më tej këtë problem, duke i thënë se çështja duhet të përfundojë shpejt dhe se analiza shtesë do të shkaktonte vonesë. Ndihmësi mendon se mosparaqitja e problemit do ta bënte analizën të paplotë, por njëkohësisht dëshiron të respektojë drejtimin e punës nga magjistrati dhe afatin institucional.

Ndihmësi duhet të analizojë:

1. cilat janë faktet relevante;

2. cili është problemi etik;
3. cilat detyrime profesionale janë në tension;
4. nëse kemi mospajtim juridik apo kërkesë profesionalisht problematike;
5. cilat janë alternativat e veprimit;
6. çfarë pasojash ka secila alternativë;
7. si duhet të komunikohet shqetësimi;
8. nëse kërkohet dokumentim;
9. kur mund të bëhet i nevojshëm përdorimi i një mekanizmi tjetër institucional;
10. cili është veprimi profesionalisht i rekomanduar.

- **Veprimi i rekomanduar:**

Ndihmësi duhet fillimisht ta paraqesë qartë dhe në mënyrë të argumentuar rëndësinë juridike të problemit dhe pasojat e mosanalizimit të tij. Nëse çështja mbetet problematike, ai duhet të përdorë mekanizmin e përshtatshëm institucional për këshillim ose orientim, duke dokumentuar faktet kur kjo është e nevojshme. Respektimi i afatit dhe i drejtimit të punës nuk duhet të çojë në fshehjen e qëllimshme të një problemi juridik që ndihmësi e konsideron material për analizën.

- **Lidhja e Modulit X me modulet e tjera**

Ky modul ka karakter integruar dhe përdor parimet e zhvilluara në të gjitha modulet e mëparshme.

Dilemat që lidhen me integritetin dhe paanshmërinë mbështeten në Modulin II; mospajtimi dhe pavarësia intelektuale në Modulin III; konfidencialiteti në Modulin IV; konflikti i interesit në Modulin V; marrëdhëniet profesionale në Modulin VI; kërkimi dhe hartimi juridik në Modulin VII; përdorimi i IA-së në Modulin VIII; dhe sjellja publike në Modulin IX.

Në Modulin XI, metodologjia e zhvilluar këtu lidhet me përgjegjësinë etike dhe disiplinore, korrigjimin e gabimit dhe raportimin e shkeljeve.

Për këtë arsye, Moduli X duhet të funksionojë si një “laborator i arsyetimit etik”, ku ndihmësi kalon nga njohja e standardeve të veçanta të aftësia për t'i kombinuar dhe zbatuar ato në situata komplekse.

Parimi që përshkon Modulin X është se: *një vendim etik profesionalisht i qëndrueshëm nuk mbështetet vetëm në intuitën individuale, por në një proces të arsyetuar të identifikimit të fakteve, normave, interesave, alternativave, pasojave dhe ndikimit mbi integritetin dhe besimin publik.*

MODULI XI – PËRGJEGJËSIA ETIKE DHE DISIPLINORE

- **Qëllimi i modulit**

Ky modul synon të zhvillojë kuptimin e përgjegjësisë personale dhe profesionale të ndihmësit ligjor për veprimet, mosveprimet, gabimet dhe zgjedhjet që lidhen me ushtrimin e funksionit.

Moduli mbështetet në parimin se përgjegjësi profesionale nuk lind vetëm kur konstatohet një shkelje formale. Ajo përfshin detyrimin për të ushtruar funksionin me kujdes, për të marrë përgjegjësi për cilësinë e punës, për të evidentuar dhe korrigjuar gabimet, si dhe për të reaguar kur

konstatohen sjellje që mund të cenojnë integritetin, ligjshmërinë ose funksionimin korrekt të institucionit.

Një qëllim i posaçëm i modulit është të qartësojë dallimin ndërmjet përgjegjësisë morale, etike, profesionale, juridike dhe disiplinore. Këto forma përgjegjësie mund të ndërthuren, por nuk janë të njëjta. Një sjellje mund të jetë etikisht problematike pa përbërë domosdoshmërisht shkelje disiplinore, ndërsa përgjegjësia disiplinore kërkon ekzistencën e kushteve, procedurave dhe garancive të përcaktuara nga kuadri juridik përkatës.

Moduli synon gjithashtu të zhvillojë një kulturë profesionale të reagimit ndaj gabimit. Gabimi profesional nuk duhet të fshihet ose të minimizohet. Kur identifikohet, ndihmësi ligjor duhet ta evidentojë në kohë, të informojë personin kompetent, të kontribuojë në korrigjimin e tij dhe, kur është e nevojshme, të analizojë shkaqet që çuan në gabim në mënyrë që të shmanget përsëritja.

Një dimension i rëndësishëm i modulit lidhet me raportimin e shkeljeve dhe sinjalizimin. Ndihmësi ligjor mund të përballë me situata në të cilat merr dijeni për një shkelje serioze ose për një rrezik që prek integritetin e procesit. Në këto raste, reagimi duhet të jetë i bazuar në fakte, proporcional, i dokumentuar dhe i orientuar drejt përdorimit të mekanizmave institucionale kompetentë.

Nëpërmjet këtij moduli, ndihmësi duhet të kuptojë se përgjegjësia etike nuk ka vetëm funksion ndëshkues. Ajo ka edhe funksion parandalues, korrigjues dhe edukues dhe synon të forcojë standardet profesionale dhe besimin në institucionet e drejtësisë.

• **Rezultatet specifike të të nxënit**

Në përfundim të këtij moduli, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë kuptimin e përgjegjësisë personale dhe profesionale;
2. identifikojë përgjegjësinë që buron nga veprimet dhe mosveprimet;
3. dallojë gabimin profesional nga sjellja që mund të përbëjë shkelje etike;
4. dallojë përgjegjësinë morale, etike, profesionale, juridike dhe disiplinore;
5. shpjegojë pse jo çdo shkelje etike merr domosdoshmërisht karakter disiplinor;
6. identifikojë rastet kur një sjellje etike problematike mund të marrë rëndësi disiplinore sipas kuadrit të zbatueshëm;
7. zbatojë parimin e proporcionalitetit në vlerësimin e seriozitetit të shkeljes;
8. shpjegojë rëndësinë e garancive procedurale në procesin disiplinor;
9. reagojë në mënyrë transparente dhe profesionale ndaj zbulimit të një gabimi;
10. identifikojë masat e nevojshme për korrigjimin dhe parandalimin e përsëritjes së gabimit;
11. identifikojë situatat që kërkojnë raportim institucional;
12. dallojë informacionin e verifikuar nga dyshimi ose informacioni i pakonfirmuar;
13. dokumentojë në mënyrë objektive faktet që njeh;
14. përdorë mekanizmat institucionalë kompetentë për raportimin ose sinjalizimin;
15. dallojë raportimin në mirëbesim nga raportimi keqdashës ose abuziv.

TEMA 31. PËRGJEGJËSIA PERSONALE E NDIHMËSIT LIGJOR

- **Përmbajtja**

1. *Përgjegjësia për veprimet dhe mosveprimet.*
2. *Gabimi profesional dhe shkelja etike.*
3. *Përgjegjësia individuale në punën ekipore.*
4. *Detyrimi për korrigjimin e gabimit.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë kuptimin se ndihmësi ligjor mban përgjegjësi profesionale për mënyrën në të cilën ushtron detyrat e tij, jo vetëm për veprimet që ndërmerr, por edhe për mosveprimet që mund të sjellin pasoja për cilësinë, ligjshmërinë ose integritetin e procesit.

Përgjegjësia profesionale duhet të vlerësohet në raport me natyrën e detyrës, informacionin që personi kishte ose duhej të kishte në dispozicion, standardin e kujdesit që kërkohej dhe mundësinë reale për të parandaluar ose korrigjuar pasojën.

Një gabim profesional nuk duhet të barazohet automatikisht me një shkelje etike. Gabimet mund të ndodhin edhe gjatë ushtrimit të kujdesshëm të funksionit. Dimensioni etik bëhet veçanërisht relevant kur gabimi lidhet me pakujdesi serioze, mungesë të verifikimit të kërkuar, fshehje, mosraportim, refuzim për korrigjim ose përsëritje të sjelljes problematike.

Në punën ekipore, ndarja e detyrave nuk e eliminon përgjegjësinë individuale. Ndhmësi ligjor duhet të marrë përgjegjësi për pjesën e punës që ka kryer dhe për informacionin ose analizën që ka paraqitur si produkt të tij profesional.

Kur konstatohet një gabim, reagimi i rekomanduar është evidentimi i menjëhershëm, njoftimi i personit kompetent dhe rishikimi i dokumentit ose veprimit përkatës. Fshehja e gabimit mund të krijojë një problem etik më serioz se vetë gabimi fillestar.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë përgjegjësinë për veprimet dhe mosveprimet;
2. dallojë gabimin e arsyeshëm profesional nga pakujdesia;
3. identifikojë momentin kur një gabim merr dimension etik;
4. analizojë përgjegjësinë individuale në një proces pune të përbashkët;
5. marrë përgjegjësi për produktin që ka përgatitur;
6. evidentojë gabimin pa e fshehur ose minimizuar;
7. njoftojë në kohë personin kompetent;
8. kontribuojë në korrigjimin e pasojave;
9. identifikojë masat parandaluese për shmangien e përsëritjes;
10. kuptojë se transparenca ndaj gabimit përbën element të integritetit profesional.

TEMA 32. PËRGJEGJËSIA ETIKE DHE PËRGJEGJËSIA DISIPLINORE

- **Përmbajtja**

1. *Dallimi ndërmjet përgjegjësisë morale, etike dhe juridike.*
2. *Shkeljet etike që mund të marrin karakter disiplinor.*
3. *Proporcionaliteti ndërmjet shkeljes dhe masës.*
4. *Garancitë procedurale.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të qartësojë dallimin konceptual dhe funksional ndërmjet përgjegjësisë etike dhe përgjegjësisë disiplinore.

Etika profesionale përcakton standarde sjelljeje që mund të kenë karakter orientues, parandalues dhe aspiracional.

Përgjegjësia disiplinore, në ndryshim, lidhet me shkelje të parashikuara ose të përcaktuara sipas kuadrit juridik përkatës dhe me procedura formale për konstatimin e tyre dhe vendosjen e masave.

Për këtë arsye, jo çdo sjellje joetike përbën domosdoshmërisht shkelje disiplinore. Një sjellje mund të jetë e papërshtatshme nga këndvështrimi etik dhe të kërkojë këshillim, reflektim, korrigjim ose masa parandaluese, pa arritur nivelin e përgjegjësisë disiplinore.

Nga ana tjetër, disa shkelje të standardeve etike mund të marrin karakter disiplinor kur plotësohen kushtet e përcaktuara nga ligji dhe aktet e zbatueshme. Kualifikimi përfundimtar nuk duhet të mbështetet vetëm në vlerësim moral, por në kuadrin juridik konkret.

Parimi i proporcionalitetit kërkon që serioziteti i reagimit institucional të vlerësohet në raport me natyrën e shkeljes, shkallën e fajit, pasojat, përsëritjen e sjelljes, qëndrimin pas shkeljes dhe rrethanat e tjera relevante.

Garancitë procedurale përbëjnë pjesë të vetë drejtësisë së procesit disiplinor. Personi ndaj të cilit ngrihet një pretendim duhet të ketë mundësinë të njihet me çështjen, të dëgjohet dhe të ushtrojë të drejtat që i njej kuadri i zbatueshëm.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. dallojë përgjegjësinë morale, etike, profesionale dhe juridike;
2. shpjegojë funksionin e përgjegjësisë disiplinore;
3. argumentojë pse jo çdo shkelje etike është disiplinore;
4. identifikojë rrethanat që mund të rrisin seriozitetin e një sjelljeje;
5. zbatojë parimin e proporcionalitetit;
6. dallojë korrigjimin profesional nga masa disiplinore;
7. identifikojë rëndësinë e përsëritjes dhe të pasojave të shkeljes;
8. shpjegojë rëndësinë e qëndrimit të personit pas konstatimit të gabimit;
9. identifikojë garancitë themelore procedurale;
10. shmangë paragjykimin e përgjegjësisë përpara përfundimit të procedurës kompetente.

TEMA 33. RAPORTIMI I SHKELJEVE DHE SINJALIZIMI

- **Përmbajtja**

1. *Detyrimi për të reaguar ndaj shkeljeve serioze.*
2. *Mekanizmat e raportimit institucional.*
3. *Mbrojtja e sinjalizuesit.*
4. *Raportimi keqdashës dhe përgjegjësia për abuzimin.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë aftësinë e kandidatit për të reaguar në mënyrë profesionale dhe të përgjegjshme kur merr dijeni për fakte që mund të tregojnë ekzistencën e një shkeljeje serioze.

Raportimi duhet të mbështetet në fakte dhe informacion konkret. Ndihmësi ligjor nuk duhet të paraqesë si fakt atë që është vetëm dyshim, perceptim ose informacion i pakonfirmuar. Kur informacioni është i paplotë, ai duhet ta bëjë të qartë natyrën e tij dhe, kur është e përshtatshme, të kërkojë verifikim përmes mekanizmave kompetentë.

Detyrimi për të reaguar nuk do të thotë se ndihmësi ligjor duhet të kryejë vetë hetim ose të përcaktojë përgjegjësinë e personave të tjerë. Roli i tij është të dokumentojë faktet që njeh, të ruajë informacionin relevant dhe të përdorë mekanizmin institucional kompetent.

Sinjalizimi në mirëbesim duhet të dallohet nga raportimi keqdashës. Mbrojtja e personit që raporton një shqetësim serioz nuk mund të përdoret për të justifikuar akuza të fabrikuara, deklarime të rreme të qëllimshme ose përdorimin e procedurës për hakmarrje personale.

Tema duhet të zhvillojë njëkohësisht dy standarde: gatishmërinë për të reaguar ndaj shkeljes serioze dhe përgjegjësinë për të mos ngritur akuza të pabazuara.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë situatat që mund të kërkojnë raportim;
2. dallojë faktin nga dyshimi dhe informacioni i pakonfirmuar;
3. dokumentojë në mënyrë të saktë atë që di personalisht;
4. shmangë formulimin e përfundimeve që i përkasin strukturës kompetente;
5. përdorë mekanizmin institucional të përshtatshëm;
6. kërkojë verifikim kur informacioni është i pakonfirmuar;
7. ruajë konfidencialitetin gjatë procesit të raportimit;
8. shpjegojë rëndësinë e mbrojtjes së sinjalizuesit në mirëbesim;
9. identifikojë raportimin keqdashës;
10. dallojë gabimin në vlerësim nga deklarimi i rremë i qëllimshëm;
11. bashkëpunojë me strukturat kompetente duke paraqitur informacion të plotë dhe të saktë.

- **Parimet e reagimit profesional ndaj gabimit**

Në trajtimin e gabimit profesional rekomandohet që ndihmësitë përdorë një skemë të qartë reagimi:

1. Evidentimi

Të përcaktojë natyrën dhe përmasën e gabimit.

2. Verifikimi

Të sigurohet se ekziston realisht gabimi dhe të përcaktojë materialin ose veprimin e prekur.

3. Njoftimi

Të informojë pa vonesë personin ose strukturën kompetente.

4. Korrigjimi

Të kontribuojë në korrigjimin e dokumentit, analizës ose pasojës së shkaktuar.

5. Dokumentimi

Kur natyra ose serioziteti i situatës e kërkon, të evidentohet mënyra se si gabimi u identifikua dhe u trajtua.

6. Parandalimi

Të identifikohen shkaqet dhe masat që mund të parandalojnë përsëritjen.

Ky model ndihmon në zhvendosjen e qasjes nga fshehja e gabimit drejt përgjegjësisë, korrigjimit dhe mësimi institucional.

• **Metodologjia e rekomanduar për Modulin XI**

Ky modul duhet të zhvillohet përmes kombinimit të analizës konceptuale me raste që kërkojnë dallimin ndërmjet:

- a. gabimit,
- b. shkeljes etike,
- c. përgjegjësisë disiplinore.

Rekomandohet përdorimi i rasteve që përfshijnë:

- një gabim juridik të evidentuar përpara miratimit të projektaktit;
- fshehjen e një gabimi nga frika e përgjegjësisë;
- një gabim të përsëritur për shkak të mungesës së verifikimit;
- përgjegjësinë për një material të përgatitur në grup;
- mosraportimin e një problematike serioze;
- marrjen e informacionit të pakonfirmuar për një shkelje;
- raportimin e një sjelljeje për të cilën ndihmësika vetëm dyshime;
- përdorimin e mekanizmit të sinjalizimit për konflikt personal;
- situata ku duhet dalluar masa korrigjuese nga reagimi disiplinor.

Për çdo rast, ndihmësi duhet të analizojë:

1. faktet e provuara;
2. detyrimin profesional relevant;
3. natyrën e veprimit ose mosveprimit;
4. ekzistencën dhe shkallën e fajit, kur kjo është relevante;
5. pasojat e sjelljes;
6. mundësinë e korrigjimit;
7. nevojën për raportim;
8. proporcionalitetin e reagimit institucional.

- **Rasti integrues i rekomanduar për Modulin XI**

Një ndihmës ligjor konstaton se në një projektvendim të përgatitur prej tij është përdorur gabimisht një referencë jurisprudenciale dhe se ky gabim ka ndikuar në një pjesë të arsyetimit. Dokumenti i është dërguar magjistratit, por ende nuk është miratuar. Një koleg i sugjeron që të mos e evidentojë menjëherë problemin, sepse gabimi mund të mos vihet re dhe korrigjimi do të kërkojë rishikim të konsiderueshëm të dokumentit. Ndërkohë, ndihmësi mëson se i njëjti koleg ka përdorur disa herë referenca të paverifikuara në materiale të tjera, por nuk ka informacion të plotë mbi rrethanat.

Ndihmësi duhet të analizojë:

1. nëse gabimi fillestar përbën vetvetiu shkelje etike;
2. çfarë detyrimi ka ndihmësi pasi e ka zbuluar gabimin;
3. nëse fshehja e tij do ta ndryshonte natyrën e përgjegjësisë;
4. si duhet të korrigjohet dokumenti;
5. çfarë duhet të bëjë me informacionin mbi sjelljen e kolegut;
6. nëse duhet të paraqesë si fakt diçka që nuk e ka verifikuar;
7. nëse mund të kërkojë verifikim institucional;
8. cili është veprimi profesionalisht i rekomanduar.

- **Veprimi i rekomanduar**

Gabimi duhet të raportohet menjëherë dhe dokumenti të rishikohet në mënyrë të plotë përpara miratimit. Për sa i përket informacionit mbi kolegun, ndihmësi duhet të dokumentojë vetëm faktet që njeh dhe, nëse ekziston një shqetësim i arsyeshëm, të përdorë mekanizmin institucional kompetent për verifikim ose raportim, duke bërë të qartë kur informacioni është i pakonfirmuar. Ndihmësi ligjor nuk duhet të paraqesë dyshimin si fakt të provuar.

- **Lidhja e Modullit XI me modulet e tjera**

Ky modul përmbledh dhe konkretizon përgjegjësinë që buron nga standardet e trajtuara në të gjithë kurrikulën.

Shkelja e konfidencialitetit e trajtuar në Modulin IV, mosdeklarimi i konfliktit të interesit në Modulin V, përdorimi selektiv ose i pasaktë i burimeve në Modulin VII, përdorimi i pakontrolluar i inteligjencës artificiale në Modulin VIII ose sjelljet që cenojnë neutralitetin në Modulin IX mund të krijojnë forma të ndryshme të përgjegjësisë profesionale.

Metodologjia e vendimmarrjes etike e Modullit X ndihmon në përcaktimin e mënyrës së reagimit, ndërsa Moduli XI shton dimensionin e përgjegjësisë, korrigjimit, raportimit dhe proporcionalitetit.

Moduli XII do t'i bashkojë këto elemente në raste praktike komplekse, në të cilat ndihmësi duhet të identifikojë njëkohësisht problemin etik, përgjegjësinë individuale, mënyrën e korrigjimit dhe, kur është e nevojshme, mekanizmin institucional të reagimit.

Parimi që përshkon Modulin XI është se: *përgjegjësia profesionale nuk matet vetëm nga fakti nëse është bërë një gabim, por edhe nga mënyra se si profesionisti vepron pasi gabimi ose shkelja*

bëhet e njohur: nëse e pranon, e raporton, e korrigjon dhe kontribuon në parandalimin e përsëritjes së tij.

MODULI XII – ETIKA NË PRAKTIKË

• Qëllimi i modulit

Ky modul synon të integrojë dhe të zbatojë në situata konkrete njohuritë, parimet, standardet dhe metodat e analizës etike të zhvilluara në modulet e mëparshme.

Ndryshe nga modulet që trajtojnë fusha të veçanta të etikës profesionale, ky modul ka karakter kryesisht praktik dhe integrues. Ndihmësi duhet të jetë në gjendje të analizojë raste në të cilat ndërthuren njëkohësisht çështje të integritetit, paanshmërisë, konfidencialitetit, konfliktit të interesit, pavarësisë intelektuale, komunikimit profesional, kërimit juridik, përdorimit të teknologjisë dhe përgjegjësisë profesionale.

Një qëllim i posaçëm i modulit është të zhvillojë aftësinë për të identifikuar problemin kryesor etik pa humbur nga vëmendja problemet dytësore që mund të lindin nga e njëjta situatë. Në praktikë, një rast profesional rrallë lidhet vetëm me një standard të vetëm. Për shembull, një përdorim i papërshtatshëm i informacionit mund të krijojë njëkohësisht problem konfidencialiteti, konflikt interesi, integriteti dhe përgjegjësie.

Moduli synon gjithashtu të zhvillojë aftësinë për të argumentuar një zgjidhje profesionale në kushte:

- a) pasigurie,
- b) presioni,
- c) konflikti ndërmjet detyrimeve.

Ndihmësi duhet të përdorë metodologjinë e vendimmarrjes etike të zhvilluar në Modulin X, duke identifikuar faktet, normat, interesat e prekura, alternativat dhe pasojat e mundshme.

Një dimension përfundimtar i modulit lidhet me kulturën e integritetit. Etika profesionale nuk duhet të mbetet vetëm përgjegjësi individuale. Institucionet e drejtësisë duhet të krijojnë kushte që favorizojnë komunikimin profesional, raportimin e problematikave, korrigjimin e gabimeve, trajnimin e vazhdueshëm dhe lidhshmërinë etik.

Nëpërmjet këtij moduli, ndihmësi duhet të demonstrojë jo vetëm njohjen e standardeve etike, por edhe aftësinë për t'i zbatuar ato në mënyrë të integruar dhe të argumentuar në situata reale ose të simuluar të punës profesionale.

• Rezultatet specifike të të nxënës

Në përfundim të këtij moduli, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. analizojë në mënyrë të strukturuar një rast praktik etik;
2. identifikojë njëkohësisht disa dimensionet etike brenda të njëjtës situatë;
3. dallojë problemin kryesor nga problemet dytësore;
4. identifikojë faktet relevante dhe të dallojë faktet e provuara nga supozimet;
5. përcaktojë normat juridike, standardet etike dhe parimet profesionale të zbatueshme;
6. identifikojë personat dhe interesat e prekura;

7. ndërtojë alternativa realiste veprimi;
8. vlerësojë pasojat e secilës alternativë;
9. përdorë testin e proporcionalitetit, transparencës, paanshmërisë dhe besimit publik;
10. argumentojë veprimin profesionalisht të rekomanduar;
11. identifikojë masat korrigjuese, parandaluese ose institucionale që mund të kërkohen;
12. analizojë raste ku ekziston mospajtim me magjistratin;
13. reagojë ndaj zbulimit të një gabimi serioz në një material profesional;
14. analizojë përdorimin e papërshtatshëm të informacionit të privilegjuar;
15. vlerësojë përdorimin e paautorizuar ose të pakontrolluar të IA-së;
16. identifikojë rolin e lidershit, trajnimit dhe praktikave institucionale në ndërtimin e kulturës së integritetit.

TEMA 34. ANALIZA E RASTEVE PRAKTIKE

- **Përmbajtja**

1. *Konflikti i interesit.*
2. *Shkelja e konfidencialitetit.*
3. *Presioni mbi ndihmësin ligjor.*
4. *Komunikimet e papërshtatshme me palët.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të aftësojë kandidatin për të zbatuar standardet etike në situata konkrete dhe relativisht të fokusuara, ku problemi kryesor mund të identifikohet dhe analizohet në mënyrë të strukturuar.

Rastet praktike duhet të ndërtohen në mënyrë që ndihmësitë mos kufizohet në identifikimin e normës së cenuar, por të analizojë edhe mënyrën e reagimit, alternativat e mundshme dhe masat parandaluese.

Në rastet e konfliktit të interesit, ndihmësi duhet të përcaktojë natyrën e konfliktit, momentin e deklarimit dhe mënyrën e menaxhimit.

Në rastet e konfidencialitetit duhet të identifikojë natyrën e informacionit, rrezikun, pasojat dhe masat korrigjuese.

Në situatat e presionit profesional, ndihmësi duhet të dallojë udhëzimin legjitim nga kërkesa problematike dhe të vlerësojë mënyrën proporcionale të reagimit.

Në komunikimet me palët duhet të analizojë kufijtë e kontaktit profesional dhe rrezikun e krijimit të aksesit ose trajtimit të pabarabartë.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë problemin etik kryesor të një rasti;
2. përcaktojë standardin profesional të zbatueshëm;
3. dallojë faktet nga perceptimet ose supozimet;

4. identifikojë alternativat e veprimit;
5. argumentojë veprimin e rekomanduar;
6. përcaktojë nëse kërkohet deklaram, dokumentim ose raportim;
7. propozojë masa parandaluese;
8. analizojë ndikimin e sjelljes mbi integritetin dhe besimin publik.

TEMA 35. RASTE KOMPLEKSE TË ETIKËS PROFESIONALE

• Përmbajtja

1. *Mospajtimi me magistratin për përmbajtjen e analizës juridike.*
2. *Zbulimi i një gabimi serioz në një projektvendim.*
3. *Përdorimi i informacionit të privilegjuar nga një koleg.*
4. *Përdorimi i IA-së pa autorizim institucional.*

• Objektivi i temës

Tema synon të zhvillojë aftësinë për të analizuar raste multidimensionale, në të cilat disa standarde etike ndërthuren dhe mund të krijojnë tension ndërmjet tyre, duke kërkuar nga ndihmësjë vetëm identifikimin e rregullit relevant, por edhe peshimin e detyrimeve, interesave dhe pasojave që lidhen me secilën situatë.

Në rastin e mospajtimit me magistratin, ndihmësi duhet të balancojë respektin institucional me pavarësinë intelektuale dhe detyrimin për të paraqitur një analizë objektive, të argumentuar dhe profesionalisht të ndershme, pa e shndërruar mospajtimin në konflikt personal ose në refuzim të bashkëpunimit.

Në rastin e një gabimi serioz në projektvendim, analiza duhet të përfshijë përgjegjësinë personale, detyrimin për raportim dhe korrigjim, ndikimin e gabimit mbi procesin dhe masat që duhet të merren përpara miratimit të aktit.

Ndihmësi duhet të kuptojë se rëndësi ka jo vetëm ekzistenca e gabimit, por edhe mënyra se si ai identifikohet, komunikohet dhe korrigjohet, si dhe nëse janë ndërmarrë masa të arsyeshme për të shmangur pasojat ose përsëritjen e tij.

Kur bëhet fjalë për përdorimin e informacionit të privilegjuar nga një koleg, ndihmësi duhet të vlerësojë njëkohësisht konfidencialitetin, integritetin, përgjegjësinë për raportim dhe kufirin ndërmjet fakteve të njohura dhe supozimeve. Ai duhet të shmangë përfundimet e nxituara, por edhe të kuptojë se një shqetësim i arsyeshëm nuk duhet të injorohet kur mund të cenojë besimin, sigurinë e informacionit ose integritetin e funksionit.

Në rastin e përdorimit të IA-së pa autorizim, analiza duhet të përfshijë ligjshmërinë dhe autorizimin institucional, konfidencialitetin, sigurinë e të dhënave, verifikimin e burimeve, kontrollin njerëzor dhe përgjegjësinë për produktin përfundimtar.

Ndihmësi duhet të kuptojë se përdorimi i teknologjisë nuk e transferon përgjegjësinë te sistemi dhe se çdo rezultat i prodhuar duhet të kontrollohet në mënyrë kritike përpara se të përdoret në punën profesionale.

Në të gjitha këto situata, qëllimi është që ndihmësitë zhvillojë aftësinë për të identifikuar problemin etik kryesor, për të dalluar çështjet dytësore, për të vlerësuar alternativat dhe për të argumentuar një mënyrë veprimi që ruan njëkohësisht integritetin, përgjegjësinë profesionale dhe besimin në funksionin që ushtron.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. analizojë raste me disa probleme etike të ndërlidhura;
2. identifikojë normën ose parimin primar dhe standardet dytësore;
3. dallojë konfliktin ndërmjet detyrimeve profesionale;
4. propozojë reagim gradual dhe proporcional;
5. argumentojë kur kërkohet këshillim ose raportim institucional;
6. vlerësojë pasojat e mosveprimit;
7. propozojë masa korigjuese dhe parandaluese;
8. mbrojë profesionalisht përfundimin e arritur.

TEMA 36. NDËRTIMI I KULTURËS SË INTEGRITETIT

- **Përmbajtja**

1. *Etika si përgjegjësi individuale dhe institucionale.*
2. *Roli i trajnimit të vazhdueshëm.*
3. *Lidershipi etik në institucionet e drejtësisë.*
4. *Besimi publik si objektiv përfundimtar i sjelljes etike.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë kuptimin se etika profesionale nuk mund të mbështetet vetëm te përgjegjësia individuale. Sjellja e individit ndikohet edhe nga kultura e institucionit, standardet e udhëheqjes, mënyra e reagimit ndaj gabimeve, mekanizmat e këshillimit dhe raportimit dhe rëndësia që institucioni i jep integritetit në praktikën e përditshme.

Kultura e integritetit ndërtohet kur standardet etike janë të qarta, të kuptueshme dhe të zbatueshme, kur problematikat mund të ngrihen pa frikë nga hakmarrja dhe kur gabimet trajtohen në mënyrë të përgjegjshme dhe proporcionale.

Trajnimi i vazhdueshëm duhet të shihet si instrument për ruajtjen dhe zhvillimin e kompetencës etike. Ndryshimet ligjore, teknologjike dhe institucionale krijojnë vazhdimisht situata të reja dhe kërkojnë përditësim të standardeve të sjelljes profesionale.

Lidershipi etik ka rol të veçantë në krijimin e kulturës institucionale. Drejtuesit dhe profesionistët me përgjegjësi duhet të demonstrojnë përmes sjelljes së tyre standardet që kërkojnë nga të tjerët, të inkurajojnë komunikimin e hapur dhe të reagojnë në mënyrë të drejtë dhe proporcionale ndaj problematikave.

Besimi publik përbën një nga rezultatet përfundimtare të kulturës së integritetit. Ai nuk ndërtohet vetëm nga cilësia e vendimeve, por edhe nga mënyra se si profesionistët e sistemit të

drejtësisë sillen, komunikojnë, menaxhojnë informacionin dhe reagojnë ndaj gabimeve dhe shkeljeve.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, ndihmësi duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë marrëdhënien ndërmjet etikës individuale dhe kulturës institucionale;
2. identifikojë faktorët që forcojnë ose dobësojnë integritetin institucional;
3. shpjegojë rolin e trajnimit të vazhdueshëm;
4. identifikojë karakteristikat e lidërshiptit etik;
5. vlerësojë rëndësinë e komunikimit të hapur dhe mekanizmave të këshillimit;
6. identifikojë praktikatat institucionale që mund të normalizojnë sjelljen problematike;
7. propozojë masa për forcimin e kulturës së integritetit;
8. shpjegojë lidhjen ndërmjet kulturës së brendshme dhe besimit publik;
9. kuptojë se standardet etike duhet të reflektohen në praktikatat e përditshme dhe jo vetëm në dokumente formale.

- **Metodologjia e rekomanduar për Modulin XII**

Ky modul duhet të zhvillohet kryesisht përmes metodave praktike dhe ndërvepruese.

Rekomandohet përdorimi i:

- analizës së rasteve;
- punës në grupe;
- role-play;
- simulimeve profesionale;
- debateve të strukturuar;
- analizës së dokumenteve;
- rasteve me informacion të paplotë ose gradual;
- rasteve ku kandidatëve u jepen role të ndryshme;
- ushtrimeve të vendimmarrjes etike nën presion kohe;
- reflektimit individual mbi zgjidhjen e propozuar.

Në rastet komplekse rekomandohet që informacioni të mos jepet gjithmonë i plotë që në fillim. Kandidatëve mund t'u jepen fakte të reja në faza të ndryshme të ushtrimit, në mënyrë që ata të demonstrojnë aftësinë për të rishikuar analizën dhe përfundimin e tyre.

- **Struktura e rekomanduar për analizën e rasteve**

Për të gjitha rastet e Modullit XII, ndihmësi duhet të përdorë një format të unifikuar:

1. Faktet relevante

Çfarë dihet dhe çfarë mbetet e pakonfirmuar?

2. Problemet etike

Cili është problemi kryesor dhe cilat janë problemet dytësore?

3. Normat dhe parimet

Cilat standarde juridike, etike dhe profesionale zbatohen?

4. Personat dhe interesat e prekura
Kush preket nga situata dhe në çfarë mënyre?
5. Alternativat e veprimit
Cilat janë alternativat realisht të mundshme?
6. Vlerësimi i alternativave
Cilat janë përfitimet, rreziqet dhe pasojat e secilës?
7. Veprimi i rekomanduar
Cila alternativë respekton më mirë standardet profesionale?
8. Dokumentimi dhe raportimi
A kërkohet deklaram, dokumentim, këshillim ose raportim?
9. Masat parandaluese
Çfarë mund të bëhet që situata të mos përsëritet?

• **Rasti përfundimtar integruar i rekomanduar**

Një ndihmës ligjor po punon për një çështje me interes të lartë publik. Gjatë përgatitjes së analizës, ai konstaton se një prej argumenteve juridike të përdorura në një projektakt të mëparshëm mbështetet në jurisprudencë të pasaktë.

Për të verifikuar shpejt çështjen, përdor një sistem publik të IA-së pa qenë i sigurt nëse përdorimi i tij është i autorizuar institucionalisht. Për të marrë një përgjigje më të saktë, ai fut në sistem disa të dhëna të çështjes, duke hequr emrat e palëve.

Sistemi i sugjeron një vendim gjyqësor që duket se mbështet përfundimin e kërkuar, por ndihmësi nuk arrin ta verifikojë menjëherë në burimin zyrtar.

Në të njëjtën kohë, magjistrati i kërkon që analiza të përfundojë brenda ditës dhe i sugjeron të mos e komplikojë materialin me çështje të reja juridike.

Ndihmësi mëson gjithashtu se një nga avokatët e çështjes është mik i afërt me një koleg që ka akses në materialet e dosjes dhe ka dyshime se mes tyre mund të jetë diskutuar çështja, por nuk ka prova të drejtpërdrejta.

Ndihmësi duhet të analizojë:

1. gabimin në materialin fillestar;
2. detyrimin për korrigjimin e tij;
3. përdorimin e IA-së pa autorizim të qartë;
4. rrezikun për konfidencialitetin;
5. detyrimin për verifikimin e jurisprudencës;
6. presionin e afatit;
7. marrëdhënien me magjistratin dhe pavarësinë intelektuale;
8. informacionin e pakonfirmuar mbi kolegun;
9. kufirin ndërmjet dyshimit dhe faktit;
10. nevojën eventuale për këshillim, dokumentim ose raportim;
11. masat parandaluese për të ardhmen.

- **Veprimi i rekomanduar**

Ndihmësi duhet të korrigjojë dhe verifikojë analizën juridike përpara përdorimit të saj, të mos mbështetet në jurisprudencë të paverifikuar dhe të evidentojë problemin juridik relevant pavarësisht presionit të afatit.

Përdorimi i IA-së duhet të vlerësohet në raport me politikat institucionale dhe, nëse ka pasur ekspozim të mundshëm të informacionit, situata duhet të trajtohet sipas procedurave përkatëse.

Për sa i përket kolegut, ndihmësi nuk duhet ta paraqesë dyshimin si fakt. Ai duhet të dokumentojë vetëm atë që di dhe, nëse rrethanat krijojnë shqetësim të arsyeshëm, të përdorë mekanizmin institucional kompetent për verifikim ose këshillim.

Rasti duhet të zgjidhet duke ruajtur njëkohësisht integritetin, konfidencialitetin, pavarësinë intelektuale, saktësinë profesionale dhe respektimin e mekanizmave institucionale.

- **Vlerësimi përfundimtar i rekomanduar**

Moduli XII mund të përdoret edhe si bazë për vlerësimin përfundimtar të lëndës.

Në vend të një testi të orientuar vetëm drejt riprodhimit të njohurive teorike, rekomandohet që kandidatit t'i paraqitet një rast kompleks dhe të vlerësohet aftësia e tij për:

1. identifikimin e fakteve relevante;
2. identifikimin e problemeve etike;
3. përdorimin e kuadrit normativ dhe standardeve profesionale;
4. dallimin e çështjeve kryesore nga ato dytësore;
5. vlerësimin e alternativave;
6. argumentimin e zgjidhjes;
7. identifikimin e nevojës për deklaram, raportim ose korrigjim;
8. propozimin e masave parandaluese;
9. ruajtjen e proporcionalitetit dhe besimit publik.

Vlerësimi duhet të marrë parasysh jo vetëm përfundimin e kandidatit, por veçanërisht cilësinë dhe koherencën e procesit të arsyetimit etik.

- **Lidhja e Modulit XII me të gjithë kurrikulën**

Moduli XII përbën fazën përmbyllëse të lëndës dhe integron njohuritë dhe kompetencat e zhvilluara në të gjitha modulet e mëparshme.

Ai lidh bazat konceptuale të Modulit I me integritetin dhe paanshmërinë e Modulit II; marrëdhënien me magjistratin dhe pavarësinë intelektuale të Modulit III; konfidencialitetin e Modulit IV; konfliktin e interesit të Modulit V; komunikimin profesional të Modulit VI; etikën e kërimit juridik të Modulit VII; përdorimin e teknologjisë dhe IA-së të Modulit VIII; sjelljen publike të Modulit IX; metodologjinë e vendimmarrjes etike të Modulit X dhe përgjegjësinë profesionale të Modulit XI.

Në këtë mënyrë, ndihmësi duhet të arrijë në përfundim të lëndës jo vetëm me njohuri mbi standardet etike, por me aftësinë për t'i identifikuar, kombinuar, argumentuar dhe zbatuar ato në praktikë.

Parimi përfundimtar i Modulit XII dhe i gjithë kurrikulës është se: *etika profesionale nuk është një grup rregullash abstrakte, por një mënyrë e të menduarit dhe e vepruarit profesional, që duhet të reflektohet në kërkim, analizë, komunikim, vendimmarrje, përdorim të informacionit, reagim ndaj presionit dhe përgjegjësi ndaj institucionit dhe publikut.*

Tiranë, korrik 2026

